

SOCIAAL GROEN

Zoektocht naar betaalbaar wonen met groen op je deurmat

Colofon

Fogelina Cuperus
studentnr.890501001
fogelina.cuperus@wur.nl

Carola van Dorst
studentnr. 850503002
carola.vandorst@wur.nl

In opdracht van
Hogeschool Van Hall- Larenstein
Bezoekadres:

Larensteinselaan 26a
6882 CT Velp

Onder begeleiding van
A. Noortman, J. Vlug en K. Zoon
Hogeschool Van Hall- Larenstein

Arnhem, April 2010

SOCIAAL GROEN

Zoektocht naar betaalbaar wonen met groen op je deurmat

Afstudeeronderzoek T&L - Landschapsarchitectuur - April 2010

Fogelina Cuperus & Carola van Dorst

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport: **Sociaal groen, Zoektocht naar betaalbaar wonen met groen op je deurmat.** Een onderzoek vanuit de landschapsarchitectuur naar ontwerpprincipes voor de goedkope woningbouw in de grootschalige groene woonomgeving. Het onderzoek maakt deel uit van de afstudeerperiode van de bacheloropleiding Landschapsarchitectuur van de studierichting Tuin- en landschapsinrichting van de Hogeschool Van Hall Larenstein te Velp.

Wel gesteld mag worden dat het tot stand komen van dit onderzoek en het onderzoeksrapport niet over rozen is gegaan. Zo is meer dan eens gebleken dat het onderwerp goedkoop wonen weliswaar een nobel onderwerp is maar bovenal een bijzonder moeilijk onderwerp is. Zeker wanneer je het goedkoop wonen, zoals wij dat graag zagen, combineert met definities als Landelijk wonen, beeldkwaliteit of ruimtelijke kwaliteit. De grafiek van de 'Onderzoekpsychologie' door Cees Zoon, waarin de curve van het proces vlak na de start een diep dal zou vormen, bood dan ook weinig positiefs voor ons!

Maar liefst vier van de in totaal vijf weken hebben we erover gedaan om tot de uiteindelijke opzet te komen van ons onderzoek. In de laatste week (toen menig leraar inmiddels ook met de handen in het haar zat) zagen we het spreekwoordelijke licht, en hebben we alles op alles gezet om binnen de gestelde tijd de producten af te krijgen. Hellaas kregen we halverwege die week, toen het leek dat alles toch nog goed zou komen, te kampen met een fatale hardeschijf-crash waarbij een aanzienlijke hoeveelheid kaartmateriaal en de complete lay-out van het rapport als verloren mocht worden beschouwd. De deadline halen was daardoor in een klap onmogelijk geworden. Door ons de volgende twee dagen volledig te richten op de eindpresentatie, hebben we het onderzoek dat weliswaar niet in rapportvorm klaar was, weten uit te leggen en te verdedigen. Hierdoor hebben de docenten besloten ons een week uitstel gegeven. Hiervoor zijn we heel dankbaar!

Nu in de laatste dagen van ons onderzoek kunnen we concluderen dat vele lessen zijn geleerd en dat waardevolle kennis is opgedaan! Niet alleen over de sociale, groene woonomgeving maar zeker ook over het onderzoeksproces.

Tot slot willen we onze docenten en begeleiders; Johan Vlug, Adriaan Noortman, Cees Zoon en VIS- lab begeleider Hans Smolenaers bedanken voor alle overleg momenten waarin ze actief met ons hebben meegedacht en sturing hebben gegeven aan dit onderzoek. Ook willen wij hen, zoals al eerder is gezegd bedanken voor het vertrouwen en geduld.

Velp, 21 april 2010

Fogelina Cuperus & Carola van Dorst

Samenvatting

Dit rapport is het eindresultaat van het onderzoek naar de ruimtelijke inrichting van de naoorlogse woningbouw in een grootschalige groene woonomgeving. Vanuit de afstudeer- en ontwerpopgave Almere Oosterwold ligt er de vraag om een nieuw, *landelijk* en ontspannen woonwerkmilieu te ontwikkelen van ca. zeventienduizend woningen. Landelijk wonen is echter vanuit financieel oogpunt maar voor zeer weinig mensen bereikbaar. Hoewel goedkope woningbouw in een landschappelijke setting (van max. 5wo/ha) financieel niet haalbaar is, kennen we wel de goedkope woningbouw in een grootschalige groene woonomgeving; de vroege naoorlogse woningbouw. Echter het geschetste beeld van deze woonwijken is overwegend negatief. De vraag is dus of de ruimtelijke structuur van deze wijken slecht is of dat deze kwaliteiten bieden voor een toekomstig grootschalige groene woonomgeving waarin stapelbouw is toegepast? Middels een vooronderzoek naar de typologie van de naoorlogse woonwijk is meer inzicht verkregen in het gedachtegoed, de kenmerken en de opbouw van deze wijken. Hierin is duidelijk naar voren gekomen dat deze naoorlogse woonwijken wel degelijk beschikken over verschillende kwaliteiten, en dat de groen- en waterstructuren hierin de grootste kwaliteiten zijn. De hoofdvraag die wij ons dan ook stellen luidt:

“Welke aspecten van de ruimtelijke inrichting zijn de dragers van de kwaliteit van het wonen in een grootschalige groene woonomgeving?”

Om tot een antwoord te komen op deze hoofdvraag zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- *Wat is de belevingswaarde van gestapelde woningbouw in een grootschalig groene woonomgeving?*
- *Welke inrichtingsprincipes worden er toegepast in de vroeg- naoorlogse woonwijken? (waar sprake is van gestapelde woningbouw in een grootschalig groene woonomgeving)*
- *Welke inrichtingsprincipes zijn nastrevenswaardig?*

Aan de basis van dit onderzoek liggen de volgende vijf veronderstellingen:

- Er is sprake van een grootschalige, geschakelde groene onderlegger waarin de woningen zijn geplaatst.
- De gemeenschappelijke ruimte wordt opgevat als achtertuin en niet als groene voeg (buffer of niemandsland).
- De planopzet en inrichting heeft een sterke relatie met het landschap en de morfologische ondergrond.

- Het woonlandschap vormt een autoluwe omgeving.
- De groene diversiteit in het gebied is in hoge mate aanwezig.

Met deze hypothetische stellingname wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag alvorens het feitelijke onderzoek is verricht. Om de juistheid van deze veronderstellingen te toetsen en om tot inrichtingsprincipes te komen is er een referentiestudie verricht naar vier naoorlogse uitbreidingswijken, waarin sprake is van gestapelde woningbouw in een geschakelde, grootschalige groene woonomgeving. Deze wijken (te weten Curacaolaan, Amersfoort – Kerckebosch, Zeist - Molenwijk, Amsterdam & Ommoord, Rotterdam) zijn doormiddel van de onderzoeksmethodieken van ‘Kevin Lynch’ en ‘De omsloten tuin’ nader bestudeerd.

In de conclusie van dit onderzoek zijn de vier wijken op basis van de hypothese met elkaar vergeleken. Hieruit zijn aanbevelingen en ontwerpprincipes gedestilleerd die algemeen toepasbaar zijn. Op basis van onze bevindingen kunnen we concluderen dat alle vijf de veronderstellingen, zoals gesteld in de hypothese, van belang zijn als dragers van de kwaliteit. Of er daarnaast nog meer aspecten van de ruimtelijke inrichting zijn die de kwaliteit van deze plannen beïnvloed hebben we in dit onderzoek niet boven water weten te krijgen. Wel zijn er nog een aantal conclusies getrokken over de zienswijze en de ontwikkeling van toekomstige plannen.

Zo is in dit onderzoek duidelijk naar voren gekomen dat er over de plannen en structuren in de naoorlogse woonwijken bijzonder goed is nagedacht. Echter de belevingswaarde en gebruikswaarde zijn hierbij sterk onderbelicht. Ook zou er alvorens er plannen gemaakt worden voor soortgelijke wijken nagedacht moeten worden over de toekomstwaarde en het beheeraspect van een plan.

Met deze conclusies en bevindingen in ons achterhoofd gaan we aan de slag met de deeltuitwerking van Almere Oosterwold. De ontwerpprincipes zullen in de basis kwaliteiten met zich mee brengen, die we zoeken voor dit projectgebied. Echter de ontwerpprincipes kunnen niet één op één worden overgenomen of toegepast, maar zullen als ontwerprichtlijnen dienen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Samenvatting	6
Inhoudsopgave	8
1 Inleiding	10
1.1 Algemeen	12
1.2 Aanleiding voor dit onderzoek	12
1.3 Probleemstelling	12
1.4 Werkwijze en doelstelling	13
1.5 Vooruitblik	13
2 Vooronderzoek naoorlogse woningbouw	14
2.1 Gedachtegoed naoorlogse woonwijken	16
2.2 Typologie naoorlogse woonwijken	18
3 Het onderzoek	22
3.1 Onderzoeksvragen	24
3.2 Onderzoeksafbakening	24
3.3 Onderzoeksmethodiek	25
4 Hypothetische stellingname	28
5 Referentiestudie	34
5.1 Selectiecriteria referentiegebieden	36
5.2 Onderzoeksgebied Curacaolaan, Amersfoort	38
5.3 Onderzoeksgebied Kerckebosch, Zeist	48
5.4 Onderzoeksgebied Molenwijk, Amsterdam	58
5.5 Onderzoeksgebied Ommoord, Rotterdam	68
6 Conclusies en aanbevelingen	76
6.1 Conclusie	78
6.2 Aanbevelingen	80
6.3 Eindconclusie	82
Begrippenlijst	85
Literatuurlijst	88
Bijlage	
I Geschiedenis van de sociale woningbouw	
II Concepten naoorlogse woonwijk	

INLEIDING

1.1 Algemeen

Dit rapport is het resultaat van een onderzoek naar gestapelde woningbouw in een grootschalige, groene woonomgeving. Het rapport is bedoeld voor stedenbouwkundigen en ontwerpers van de openbare ruimte. Wij hopen dat dit rapport inzicht geeft in de groene kwaliteiten van de naoorlogse uitbreidingswijken en een handreiking bied voor mogelijke inrichtingsprincipes om gestapelde, sociale woningbouw ook in de toekomst in te passen in een grootschalige groene woonomgeving.

1.2 Aanleiding voor dit onderzoek

Vanuit de afstudeer- en ontwerpogave ligt er de vraag om een nieuw, landelijk en ontspannen woonwerkmilieu te ontwikkelen voor Almere Oostervold. In dit nieuwe stadsgewest, gelegen aan de Oostzijde van Almere, zullen tot 2030 circa zeventienduizend woningen organisch ontwikkeld moeten worden. Landelijk wonen (*max. 5wo/ha, bron Inleiding Stedenbouw feb. 2010; Piet Mulder*) is vanuit financieel oogpunt echter maar voor zeer weinig mensen bereikbaar. De doelgroepen die het zich wel kunnen veroorloven om zich hier te vestigen mogen we tot de financieel daadkrachtige rekenen en bouwen in particulier opdrachtgeverschap (P.O) of in Collectief particulier opdrachtgeverschap (C.P.O). Het is echter vanuit onze beredenering dat het stadsgewest naar alle waarschijnlijkheid succesvoller, levendiger en gevarieerder zal zijn wanneer er een vermenging zal komen van deze financieel daadkrachtige met de financieel minder daadkrachtige. Deze doelgroep (bestaande uit wisselende karaktergroepen als senioren, alleenstaanden, starters, studenten, werkelozen, etc.) beroept zich voor haar huisvesting meestal op goedkope woningen en sociale woningbouw; een gesubsidieerde vorm van woningbouw.

1.3 Probleemstelling

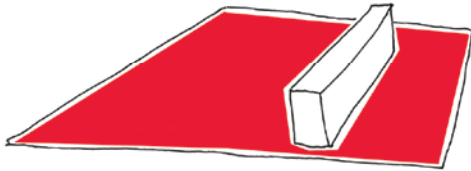
Goedkope en/of sociale woningbouw toepassen in een landschappelijke setting met max. 5wo/ha is financieel echter niet haalbaar. Goedkope woningbouw kenmerkt zich namelijk door woningbouw in hogere dichtheden. Goedkope woningbouw in een grootschalige groene woonomgeving is financieel wel haalbaar en kennen we uit de geschiedenis van de volkshuisvesting (*zie bijlage I*). De naoorlogse uitbreidingswijken zijn namelijk karakteristiek om hun ruime opzet, de overwegend sociale woningbouw en de hoeveelheid groen in de wijk. Om tot het overwegend groene karakter van de wijk te komen is hier gekozen om

de woningen te stapelen en het onbebouwde gebied tot openbaar groengebied om te vormen.

Echter het geschetste beeld van de vroege naoorlogse wijken is in de ‘Nota Stedelijke Vernieuwing’ (1997) en in de media overwegend negatief. Deze eens zo populaire woonomgevingen worden dezer dagen vaak gezien als kwalitatief slecht, onveilig en onaantrekkelijk. De vraag is dus of ook de planologische structuur slecht is of dat deze kwaliteiten bied voor een toekomstig grootschalige groene woonomgeving waarin stapelbouw is toegepast.

Rijteswoning
Openbaar: 60% , Privé: 40%

Portiekflats 4 woonlagen
Openbaar: 90% , Privé: 10%

Galerijflat 8+ woonlagen
Openbaar: 95% , Privé: 5%

[afbeelding 1.1] Verhoudingen openbare ruimte t.o.v. prive ruimte

1.4 Werkwijze en doelstelling

Het onderzoek vormt een schakel tussen het masterplan voor het stadsgewest Almere Oosterwold en de deulitwerking van het masterplan. Het onderzoek heeft vanuit het afstudeertraject als nut een verdieping te geven op een belangrijk aspect waartegen is aangelopen in de Masterplanfase en waaraan meer inhoud gegeven moet worden in de deulitwerking. In ons geval is dit de integratie van goedkope woningbouw in een landelijke setting. Doel van ons onderzoek is om inzicht te krijgen in mogelijke en nastrevenswaardige inrichtingsprincipes om gestapelde, goedkope woningbouw in te passen in een grootschalige groene woonomgeving.

Om een verdiepingsslag te kunnen maken in dit onderzoek wordt er een literaire voorstudie gedaan naar het gedachtegoed, de kenmerken, opbouw en kwaliteiten van de naoorlogse woningbouw. In opvolging hiervan wordt de definitieve vraagstelling vastgelegd en wordt een hypothetische stellingname aangenomen welke beschrijft wat wij verwachten dat de kwaliteit bepaalt van wonen in een grootschalige groene woonomgeving in de vorm van een hypothetische stellingname. Om de juistheid van deze veronderstellingen te toetsen en om tot inrichtingsprincipes te komen, verrichten we een referentiestudie naar vier naoorlogse uitbreidingswijken. Deze gebieden zullen worden geselecteerd op basis van selectiecriteria.

De wijken zullen vervolgens middels twee analysemethodes worden ontleed, te weten de Kevin Lynch methode en de Omsloten tuin methode. *(voor toelichting op deze methodes zie hoofdstuk 3)* Op deze manier zullen we zowel de wijken op een subjectieve/ intuïtieve als op een rationele/ objectieve benaderen. Tot slot worden de wijken in de referentiestudie getoetst aan de hand van de hypothetische stellingname.

Naar de slotconclusie van dit onderzoek toe zullen de wijken op basis van de hypothetische stellingname met elkaar vergeleken worden, en wordt er een waardeoordeel uitgesproken. Hierop volgend zullen de hypotheses nader worden bekeken en zullen ontwerpprincipes gedestilleerd worden die algemeen toepasbaar zijn. Deze ontwerpprincipes zullen in de basis kwaliteiten met zich mee brengen, die we zoeken voor ons eigen projectgebied Almere Oosterwold.

1.5 Vooruitblik

Wij hopen dat dit rapport inzicht zal geven in hoe er in de vroeg naoorlogse periode is omgegaan met grootschalige groene woonomgevingen. De uitkomsten van dit onderzoek zullen ons een 'toolbox' aan inrichtingsprincipes bieden, die in het algemeen hanteerbaar zijn voor grootschalige groene woonomgeving waarin gestapelde, goedkope woningbouw is toegepast. In de eerste fase van onze deulitwerking zal gekeken worden hoe deze inrichtingsprincipes gekoppeld kunnen worden aan Almere Oosterwold.

Met dit onderzoek wordt tevens een bijdrage geleverd aan ons vakgebied. Zo zouden de resultaten en conclusies een inspiratie kunnen bieden aan een ieder die zich bezighoudt met de herstructurering van de naoorlogse wijken en de ontwikkeling van sociale woningbouw.

2 VOORONDERZOEK

2.1 Gedachtegoed van de naoorlogse wijk

De naoorlogse woonwijken

In de periode na de Tweede Wereldoorlog bepaalde het herstel van de oorlogsschade en de hoge woningnood (ontstaan door een stilliggende woningbouw sinds 1942 en een opkomende geboortegolf tussen 1945-1960) de wederopbouw- en uitbreidingsplannen. Omdat het in deze plannen veelal ging om het opzetten van hele nieuwe woonwijken werden de ruimtelijke ordening en de volkshuisvesting sterk gecentraliseerd.

De wederopbouw- en uitbreidingsplannen stonden onder invloed van verschillende politieke en sociologische overtuigingen. Zo keerde een idealistische opvatting uit de jaren twintig en dertig terug, waardoor de arbeidersklasse in de nieuwe plannen voorzien zou gaan worden van ruime, gezonde en groene woonomgevingen. Ook zouden de plannen sturing geven om inwoners zich thuis en buurtbewoner te laten voelen in de nieuwe wijken. De plannen werden tevens sterk beïnvloed door de grote financiële en materiële tekorten van die periode. Het is de combinatie van deze redenen dat de nadruk voor de realisatie kwam te liggen op het snel en goedkoop bouwen van grote aantallen woningen. Het beperken van het aantal type woningen was hiervoor een maatregel. Daarnaast werd er gezocht naar alternatieve bouwmaterialen of productiemethoden. Systeembouw was een van die productiemethode waarbij met voorgefabriceerde betonnen elementen in kort tijdsbestek veel woningen ontwikkeld konden worden. (IISG)

Het gedachtegoed van de naoorlogse woonwijk

Aan de basis van de doorgaans ontwikkelde naoorlogse woonwijken liggen drie concepten. Het vooroorlogse concept van een 'Organische woonwijk in open bebouwing' en de na de tweede wereldoorlog ontwikkelde 'Wijkgedachte'. Het derde, weliswaar minder vaak toegepaste concept is de 'Verticale tuinstad'.

Zowel het concept 'Organische woonwijk in open bebouwing' als het concept de 'Wijkgedachte' is gebaseerd op het uit 1929 gepubliceerde planologisch model 'The neighbourhood unit' van de Amerikaanse stedenbouwkundige Clarence Perry. Het idee achter de neighbourhood unit was de gemeenschapsvorming: de wijk als zelfstandige, sociale en ruimtelijke eenheid, waarbij iedere woonwijk een eigen eenheid met eigen

voorzieningen zou vormen. Clarence Perry benadrukte hierbij het mentale belang van een duidelijke begrenzing van de gemeenschap. Clarence Perry adopteerde het schooldistrict als de basis voor zijn planningsprincipe. De fysieke grootte van de wijk werd bepaald door het gebied dat één basisschool kon bedienen. De school en alle andere instellingen, zoals de kerk en het buurt- of wijkcentrum werden in dit model gegroepeerd rondom een centraal punt wat het community center vormde. [afbeelding 2.1] Op iedere hoek van de wijk zou een klein winkelcentrum worden gevestigd. De wijk zou alleen worden omgeven door verkeerswegen en niet doorsnede.

Zowel het concept 'Organische woonwijk in open bebouwing' als de 'Wijkgedachte' resulteren in min of meer zelfstandige woonwijken. Wijken die zijn gebouwd als organische woonwijk sluiten met hun interne structuur nog direct aan op de structuur van de bestaande stad. Bij de wijkgedachte is de samenhang met de bestaande stad en het omringende landschap ondergeschikt aan de interne opzet van de wijk. Ze liggen als zelfstandige gebieden met een eigen grens in een krans om het stadscentrum.

[afbeelding 2.1] Planologisch model 'The neighbourhood unit' van Clarence Perry

Het concept de 'Verticale Tuinstad' is geïnspireerd op de ideeën van de Zwitserse architect Le Corbusier uit 1931. Dit concept resulteerde in uitbreidingen die worden gekenmerkt door een parkachtig centrumgebied waarin hoogbouw [zie afb. 2.2 & 2.3] en de bijbehorende stadsdeelvoorzieningen liggen. Een ander kenmerk van dit concept is dat deze uitbreidingswijken doormiddel van hoogwaardige openbaarvervoerlijnen zijn verbonden met de stadscentra. (hoop, 2009, p 14-19) [zie bijlage II voor uitgebreide beschrijving concepten]

Nederlands bekendste voorbeeld van de verticale tuinstad is de Bijlmermeer. Hier is het gedachtegoed van Le Corbusier en zijn medebedenkers erg goed zichtbaar. Op de begane grond zijn geen doorgaande wegen voor auto's, maar alleen fiets- en brompaden, groenvoorzieningen, recreatiemogelijkheden en bergingen van de flats. Onder de flats op de eerste verdiepingen is maar liefst twaalf kilometer aan binnenstraten gebouwd die de flats met elkaar, de winkelcentra en het openbaar vervoer verbinden. De ruim opgezette parkeergarages zijn zo geplaatst dat het voor iedereen korter lopen is naar een bus of metrohalte dan naar de eigen auto. Voor iedereen was binnen 400 meter een klein winkelcentrum; voor iedereen lag het grote winkelcentrum (de Amsterdamse Poort) op maximaal 800 meter. (Oosterhout, 2007, p20)

Kenmerken van de naoorlogse woonwijken zijn;

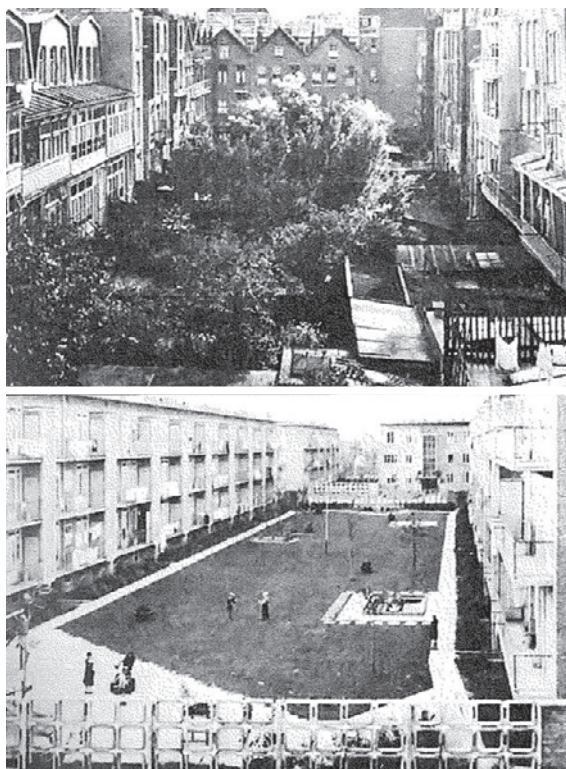
1. Grote nadruk op collectiviteit; in de vorm van middelhoge woongebouwen (drie à vier verdiepingen) en hoogbouw, grote oppervlakten collectieve groenvoorziening [zie afb. 2.4] naar een hiërarchisch stelsel van blok-, buurt-, wijk- en stadsdeelgroen.
2. Het open bouwblok. Vanaf de jaren dertig zien we stedenbouwers experimenteren met steeds opener blokvormen. Waarbij woningen optimaal georiënteerd werden ten opzichte van de omgeving, zon en windrichting. Deze trend vindt zijn hoogtepunt (en einde) in de (vaak hoge) woongebouwen die los van verkeerssystemen geheel vrij in het groen staan, zoals in de Bijlmer.
3. Herhaling van stedenbouwkundige patronen: woningrijen worden herhaald en samengevoegd tot hoven en stempels.
4. Weinig relatie met het omliggende landschap. De meeste naoorlogse woonwijken sluiten met hun interne structuur direct aan op de structuur van de bestaande stad en zijn daarmee sterk naar binnen gekeerd.

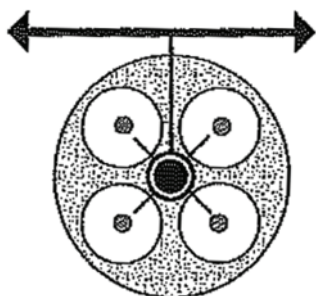
[afbeelding 2.2] Architect Le Corbusier kijkend naar maquette Ville Radieuse

[afbeelding 2.3] Maquette van Le Corbusier zijn meesterwerk, Radiant City

5. Strikte scheiding van functies. De scheiding van wonen, werken, verkeer en recreëren was het ware geloofsartikel van de functionaristen. In het vroege functionalisme werd nog wel eens een rij winkels onderin een woongebouw aangebracht, later werden winkels en andere voorzieningen naar afzonderlijke centra uitgeplaatst. (Lörzing, 2008, 26-29)

[afbeelding 2.4] Van gesloten bouwblok met privetuinen naar open bouwblok met 'actieve ruimte'

[afbeelding 2.5] Schematische opbouw woonwijk

2.2 De opbouw van de naoorlogse wijk

De naoorlogse woonwijken zijn ontworpen volgens de ideeën van de moderne beweging. Helderheid, transparantie en de verweving van groene en gebouwde elementen stonden centraal. Met deze uitgangspunten is uitgebreid geëxperimenteerd, zowel in de structuur van de wijk als bij de clustering van de bebouwing. Dat resulteerde in ruim opgezette groene wijken met een duidelijke eigen identiteit. Ook zagen nieuwe typologieën het licht, met een nieuwe relatie tussen voorzieningen, groen, verkeer en wonen.

De opbouw van de wijk kan aan de hand van structuurelementen (afgebakende delen van de wijk met een specifieke vorm en een duidelijk gedefinieerd gebruik) worden geanalyseerd. Daarin zijn vier structuurelementen te onderscheiden: de kern, de rand, het (intern) netwerk en de woonvlakken. [zie afb. 2.5] Door de hiërarchische opbouw van de naoorlogse wijken is deze indeling herkenbaar op het niveau van de buurt, de wijk en het stadsdeel.

De kern

In 1951 werd op de achtste editie van het CIAM-congres het functionalistische ideeëngoed uit de vooroorlogse periode van CIAM 'gehumaniseerd'. Vanaf dat moment sprak men van 'de core', wat staat voor de materiële uitdrukking van het gemeenschapsgevoel. Deze benaming was een erg ruim begrip wat stond voor ontmoeting en wederzijdse betrekking. In feite kon ook een sauna of begraafplaats benoemd worden als 'de core' van een gemeenschap. Kijkend naar een wijkomgeving kan gezegd worden dat de wijkkern geldt als het vaste brandpunt voor het gemeenschappelijke leven. Hier liggen dan ook vaak aan een centrale open ruimte de meeste algemene wijkvoorzieningen welke als een park of plein zijn ingericht. Deze vorm van wijkinrichting is veel toegepast in Nederland. In de jaren '60 ontstonden de zogeheten stadsdeelcentra als gevolg van schaalvergroting. Naast deze stedelijke kernen kunnen ook grote parken als kern van naoorlogse steden worden opgevat. Wonen, werken en verkeer, waren tot dan toe de belangrijkste functies binnen de stad maar recreatie gaf nu een minstens zo belangrijke toevoeging. Het groen in de stad kreeg daardoor een extra betekenis van heilzaam voor het welzijn en de gezondheid. Daarnaast werd het een zelfstandig onderdeel behorend tot de stedelijke structuur.

Naast recreatief werd deze stedelijke natuur ook meer en meer functioneel gebruikt als ontmoetingsplaats. Mede dankzij de komst van gemeenschappelijke voorzieningen als bijvoorbeeld scholen en kerken in deze groene kernen werd het park een belangrijk centraal element in de naoorlogse stad. Deze kernen zijn onder te verdelen in het stedelijk en het groen type.

De rand

Aan de randen van de steden verzezen compleet zelfstandige ruimtelijk wooneenheden. De overgang tussen het originele oude stadsgedeelte en deze nieuwe woonwijken bestond voornamelijk uit een groene kraag. Dit benadrukte het zelfstandige karakter van deze nieuwe stad delen Wel werden de kern en de rand van de wijk vaak voorzien van hoogbouw om het stedelijke karakter te benadrukken.

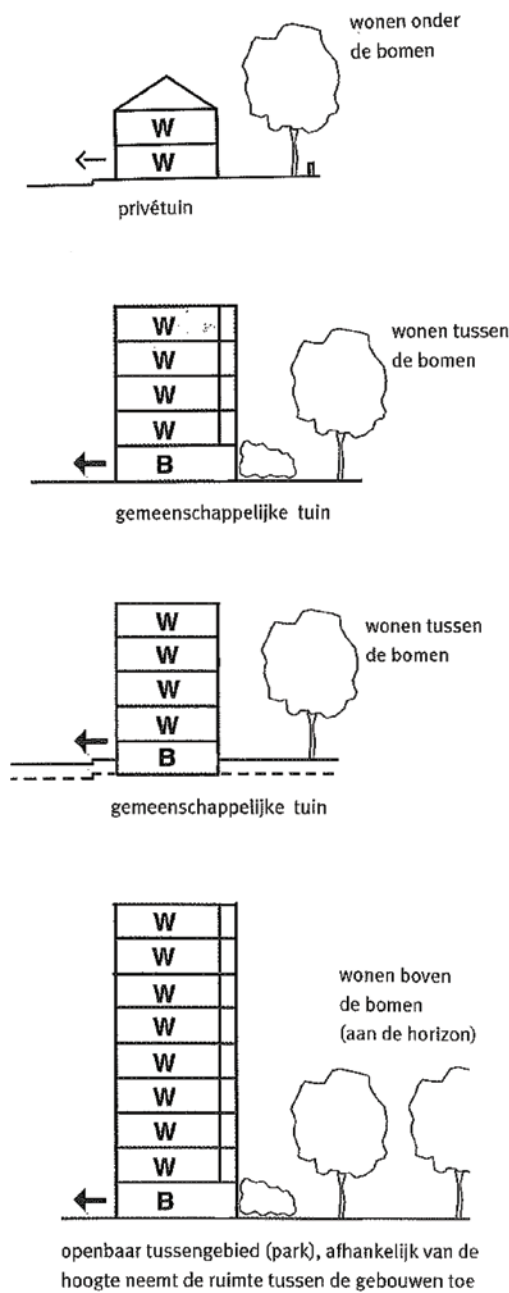
Het interne netwerk

De interne structuur van de naoorlogse woonwijken bestaan voornamelijk uit hoofdwegen, singels, groen- en parkstroken welke tezamen een aaneengesloten ruimtelijk stelsel vormen en de stad en het landschap verbind,

De woongebieden

Kijkend naar het raamwerk vormen de woongebieden feitelijk velden welke volgens elk gewenst verkavelingstype zijn in te vullen. De woonvelden van naoorlogse wbouw zijn doorgaans in open bebouwing gerealiseerd. Wat wil zeggen dat ze bestaan uit bebouwingseenheden met een eigen structuur aan bebouwing en inrichting. De traditionele straat waarbij de gesloten wanden tot het karakter behoorden werden ingeruild voor losse woonblokken. De ruimte tussen deze blokken en de integratie met de naaste omgeving werden van groot belang. Hiermee verdween de scheiding tussen landschapsarchitectuur en stedenbouw omdat naast de bebouwing met zijn variatie ook het alom aanwezige groen een grote rol ging spelen wat kenmerken is voor deze woonwijken in open bebouwing. Om de eenvormigheid van bebouwing tegen te gaan ging men gevarieerder bouwen doormiddel van verschillende woningtypes. Daarnaast bevorderde dit de sociale differentiatie in deze woongebieden. In de naoorlogse wijken zijn drie verschillende woningtypen aan te duiden: laagbouw, middelhoogbouw en hoogbouw. Ieder van deze drie woningtypen heeft zijn eigen samenhang met hun directe omgeving.

Deze types zijn als volgt te onderscheiden; wonen onder de bomen met een privé tuin (Laagbouw), wonen tussen bomen aan gemeenschappelijke groen (middelhoogbouw) en wonen boven bomen in openbaar groen (hoogbouw). [zie afb. 2.6] In de jaren vijftig vond menging van deze drie types plaats op schaal van de wooneenheid later in de jaren zestig werd gestreefd naar een groter stedenbouwkundige schaal, op schaal van buurt- en wijkeenheid. (hoop, 2009, p23-51)

[afbeelding 2.6] Woningtypologie van de naoorlogse woonwijken (hoop, 2009, p50-51).

Kwaliteiten van de naoorlogse woonwijken

Naoorlogse wijken staan in stedenbouwkundige kringen bekend als 'modernistisch' of 'functionalistisch'. Zelfs zonder al te diepgaande beschouwing van beeld- en kaartmateriaal mag duidelijk zijn dat de kenmerken van de functionalistische wijk een recept voor eentonigheid vormen.

Toch zijn de naoorlogse wijken daarmee nog niet 'mislukt'. Daarvoor zijn er te veel kwaliteiten in deze wijken aanwezig. Het probleem is alleen dat die kwaliteiten moeilijk herkenbaar zijn, of door de matige staat van beheer en onderhoud niet echt gewaardeerd worden.

Neem nu de royale en veelal prachtige groen- en waterstructuren. Deze structuren vormen de belangrijkste, maar meestal ook minst bekende kwaliteit van dit soort wijken. Met name in de vroegere periode (grofweg 1945-1960) kregen de grotere nieuwbouwwijken van na de oorlog royale parkgebieden, soms ondersteund door complete grachtenstelsels (bijvoorbeeld in de Westelijke Tuinsteden van Amsterdam). In de laat-functionalistische wijken (vanaf 1960) neemt de oppervlakte openbaar groen nog verder toe. Tot uiteindelijk de Bijlmer wordt gerealiseerd als een doorlopend parklandschap dat af en toe wordt onderbroken door een hoog woongebouw. De groenstructuren uit deze naoorlogse wijken zijn inmiddels zo'n veertig tot zestig jaar oud en zijn daarmee tot volle wasdom gekomen. In de 'oudere' nieuwbouw, grofweg uit het begin van de jaren vijftig, komen fraaie composities van woongebouwen voor. Een andere, nauwelijks gewaardeerde kwaliteit is te vinden in het massale gebruik van hoven als drager van het wijkontwerp.

Met al deze kwaliteiten mag gesteld worden dat in veel gevallen niet het ontwerp zwak is maar de veelvuldige herhaling ervan. (*Lörzing, 2008, p26-29*)

3 HET ONDERZOEK

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de onderzoeksofzet. Ter inleiding op de centrale vraagstelling en de bijbehorende deelvragen zal kort ingaan worden op de reeds in hoofdstuk één besproken aanleiding en probleemstelling. In opvolging hiervan zal de definitieve onderzoeksvraagstelling en de afbakening volgen. Verder zal in dit hoofdstuk uitgebreid stil worden gestaan op de onderzoeksmethodiek.

3.1 Onderzoeksvragen

Na aanleiding van de afstudeer- en ontwerpopgave ligt er de vraag om een nieuw, landelijk en ontspannen woonwerkmilieu te ontwikkelen voor Almere Oosterveld. Landelijk wonen (max. 5wo/ha, bron: Piet Mulder, *Inleiding Stedenbouw feb. 2010*) betekend echter een onbereikbare woonomgeving voor financieel minder daadkrachtige. Goedkope woningbouw kenmerkt zich door woningbouw in hogere dichtheden. Goedkope woningbouw in een grootschalige groene woonomgeving is financieel wel haalbaar en kennen we uit de geschiedenis van de volkshuisvesting (zie bijlage I), in de periode van de vroege naoorlogse woningbouw. Echter het geschetste beeld van de vroege naoorlogse uitbreidingswijken is in de ‘Nota Stedelijke Vernieuwing’ (1997) en in de media overwegend negatief. In eerste instantie is het dus de vraag of de planologische structuur slecht is of dat deze kwaliteiten bied voor een toekomstig grootschalige, groene woonomgeving waarin stapelbouw is toegepast? Door het vooronderzoek naar de naoorlogse woonwijken (zie hoofdstuk 2 en bijlage II) is meer inzicht verkregen in het gedachtegoed, de kenmerken en de opbouw van deze wijken.

Ook is hierin duidelijk naar voren gekomen dat deze naoorlogse woonwijken wel degelijk beschikken over verschillende kwaliteiten, en dat hiervan de kenmerkende groen- en waterstructuren de grootste kwaliteit vormt. Het probleem is alleen dat deze kwaliteiten moeilijk herkenbaar zijn, of door de matige staat van beheer en onderhoud niet echt gewaardeerd worden.

Na het vooronderzoek te hebben afgerond en ons verder verdiept te hebben in de vraagstelling, zijn wij tot de volgende onderzoeksvraag gekomen:

“Welke aspecten van de ruimtelijke inrichting zijn de dragers van de kwaliteit van het wonen in een grootschalige groene woonomgeving?”

Om tot een antwoord te komen op deze hoofdvraag zijn een aantal deelvragen geformuleerd. Deze vragen helpen ons bij het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag:

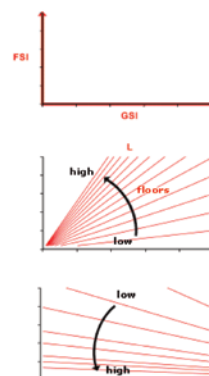
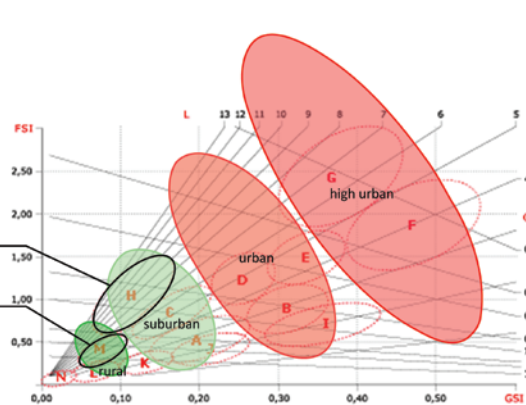
- Wat is de belevingswaarde van gestapelde woningbouw in een grootschalig groene woonomgeving?
- Welke inrichtingsprincipes worden er toegepast in de vroeg- naoorlogse woonwijken? (waar sprake is van gestapelde woningbouw in een grootschalig groene woonomgeving)
- Welke inrichtingsprincipes zijn nastrevenswaardig?

3.2 Onderzoeksafbakening

In dit onderzoek richten wij ons uitsluitend op de groene kwaliteiten van de openbare ruimte in naoorlogse, sociale woningbouwwijken. Wij realiseren ons echter (zoals in de probleemstelling al is aangehaald) dat in deze wijken zich problemen afspelen. Hier gaan wij in dit onderzoek niet verder op in, omdat dit onderzoek vereist naar de sociologie van deze wijken. Ook denken wij middels het vooronderzoek aangetoond te hebben dat deze wijken kwaliteiten hebben en dat deze los staan van de problemen in deze wijken.

Bij de keuze van de te analyseren naoorlogse, sociale woningbouwwijken hebben we ons beperkt tot de vroege naoorlogse uitbreidingswijken die in de stedenbouwkundige opzet een grootschalige, geschakelde groenstructuur hebben. Hiervoor hebben wij gekozen omdat dit het type woonomgeving is waarbij het grootste oppervlakte beschikbaar blijft waarin het landschap door zou kunnen lopen. [zie afbeelding 3.1 space mate index] Uiteindelijk heeft dit woonlandschap de meeste potenties voor de landelijke setting van Almere Oosterveld. De referentiegebieden zullen geselecteerd worden aan de hand van bovenstaande kenmerken.

Spacemate

De GSI is de maat die het bebouwde oppervlak vergelijkt met het totale grondoppervlak. Dit is eigenlijk de meest letterlijke maat voor de daadwerkelijke bebouwingsdichtheid.
FSI vergelijkt het totale vloeroppervlak met het totale grondoppervlak.
OSR drukt de openheid van het gebied uit en de druk op de onbebouwde ruimte.
L geeft in deze diagram het aantal bouwlagen aan.

[afbeelding 3.1] Space mate index

3. 3 Onderzoeksmethodiek

De kern van het onderzoek behelst een referentiestudie naar naoorlogse uitbreidingswijken waarin gestapelde woningbouw is gesitueerd in een geschakelde, grootschalige groene woonomgeving. Deze wijken zullen we middels twee analysemethoden ontleden, te weten de ‘Kevin Lynch’ methode en de Omsloten tuin methode.

Kevin Lynch - Mental mapping

In 1960 introduceerde de Amerikaanse stedenbouwkundige Kevin Lynch een nieuwe methode in de wereld van stedenbouw en architectuur: ‘mental mapping’. In zijn boek ‘The image of the city’ maakt Lynch een vergelijkende analyse van de voorstellingen of herinneringen van bezoekers en inwoners van drie Amerikaanse steden. Door het mentale stadsbeeld van de inwoners en bezoekers van de drie steden te bestuderen tracht hij de visuele kwaliteit van de stad vast te leggen.

De analyse-methode van Kevin Lynch biedt een mogelijkheid voor het in kaart brengen van de structuur, de karakteristieke kenmerken van de openbare ruimte, de functies en het gebruik van een buurt. Lynch stelt hierbij dat de structurele basis van stadsbeelden volgens hem gevormd wordt door vijf typen elementen die gezien kunnen worden als de dragers van het stadsbeeld:

- **Routes** - Een route is een mogelijkheid waarover gebruikers zich kunnen bewegen. Dit kunnen straten, voetpaden, trams, kanalen of spoorwegen zijn. Voor veel mensen zijn dit de meest dominante elementen in hun beeld. Mensen observeren de stad terwijl ze erdoor heen bewegen, en op basis van deze paden worden de overige elementen gerangschikt.

- **Randen** - Een rand is een lineaire elementen dat niet door de gebruiker als pad gebruikt kan worden. Het zijn waarneembare begrenzingen of lineaire breuken in continuïteit die min of meer doordringbaar zijn, waardoor gebieden van elkaar gescheiden worden. Anderzijds kunnen het ook zoomen zijn; lijnen waardoor twee gebieden verbonden worden. Randen zijn voor veel mensen belangrijke elementen, omdat ze gebieden begrenzen, zoals de Nederland door de kustlijn.
- **Gebieden** - Een gebied is een ruimte die door gebruikers ervaren wordt als “ergens in zijn”, en die herkenbaar is door een gemeenschappelijk, identificeerbaar karakter. Deze gebieden zijn in theorie of in werkelijkheid begrensd. Naast de herkenbaarheid vanuit het gebied, fungeren ze ook als referentiepunt van buiten het gebied. De meeste mensen delen de stad in met gebieden, waarbij het onderscheid ligt in de dominante elementen van een gebied.
- **Knooppunten** - Een knooppunten is een punt waar een gebruiker zich kan begeven, en waar men op is gefocust om van en naar toe te reizen. Primair gezien zijn het verbindingen, breekpunten in transport, kruisingen of momenten waar van de ene structuur overgestapt kan worden naar de andere. Sommige knooppunten zijn weer het middelpunt van gebieden, vaak zijn knooppunten dan ook de meest dominante elementen in een omgeving.

- **Landmarks** - Een landmark/herkenningsteken is een object, soms groot en van ver te zien, anderen weer klein en niet direct opvallend, waar de gebruiker geen toegang tot hoeft te verkrijgen. Men kan denken aan torens, koepels of bergen. Bij kleinere landmarks valt te denken aan objecten die alleen te zien zijn vanaf specifieke locaties, zoals reclameborden, etalages, bomen, deurklinken en andere details die de gebruikers opvallen. Ze worden vaak gebruikt als middel om structuur aan te geven, en er wordt verassend veel op vertrouwd bij het navigeren door de stad. (*Lynch, 1960, p46-49*)

Er is in dit onderzoek gekozen voor de Kevin Lynch methode om het gebied te onderzoeken op intuïtieve belevingsaspecten. Door het maken van een mental map, zal inzicht verkregen worden in de waardering en leesbaarheid van het gebied.

Omsloten tuin

De tweede methode die zal worden gehanteerd is de methode naar aanleiding van het boek van Rob Aben en Saskia de Wit; 'De omsloten tuin'. In dit boek wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingsgeschiedenis van de hortus conclusus (de omsloten tuin) en de herintroductie hiervan in het hedendaagse stadslandschap. In het boek

wordt op een analytische wijze verschillende voorbeelden van hortus conclusus ontleed. Deze analytische methode berust op vier lagen die worden onderscheiden;

- **Context & geomorfologie** – De Context/geomorfologie is de ondergrond waarop de planorganisatie is geprojecteerd.
- **Planorganisatie** – De planorganisatie is de functionele zonering en de organisatie van het programma in relatie tot het bewegingspatroon. De planorganisatie is de footprint van de ruimtevormen.
- **Ruimtevorm** – De ruimtevorm is de vorm en de werking van de driedimensionale landschapsruimte, waardoor ruimtelijke dynamiek ontstaat. De ruimtevorm is bepalend voor het begrip en de ervaring van de ruimte.
- **Verschijningsvorm** – De verschijningsvorm zijn de zintuiglijke indrukken van de mens. Het is geprojecteerd op de wanden van de ruimtevorm. Dit kunnen texturen, materialen en kenmerken zijn.

(*Aben, 1998*)

De omsloten tuin methode zal worden toegepast om de wijken analytisch en rationeel te benaderen en te onderzoeken.

4 HYPOTHETISCHE STELLINGNAME

De ommezijde van deze flaptekst kunt u gebruiken om de hypothetische stellingen zichtbaar te houden tijdens het doornemen van hoofdstuk 5 en 6. In deze hoofdstukken zullen deze stellingen alleen nog worden genummerd.

HYPOTHETISCHE STELLINGEN

- 1. Er is sprake van een grootschalige, geschakelde groene onderlegger waarin de woningen zijn geplaatst.
- 2. De gemeenschappelijke ruimte wordt opgevat als achtertuin en niet als groene voeg (buffer of niemandsland).
- 3. De planopzet en inrichting heeft een sterke relatie met het landschap en de morfologische ondergrond.
- 4. Het woonlandschap vormt een autoluwe omgeving.
- 5. De groene diversiteit in het gebied is in hoge mate aanwezig.

Hypothetische stellingname

In dit hoofdstuk wordt de hypothetische stelling uiteengezet. Hiermee wordt voorafgaand aan het onderzoek antwoord gegeven op de hoofdvraag. De hypothetische stelling van dit onderzoek berust op vijf veronderstellingen. Onderstaand worden deze naar inhoud behandeld.

De hypothetische stelling in dit onderzoek luidt:

‘Wij stellen dat de kwaliteit van het wonen in een grootschalige groene woonomgeving wordt gedragen door de volgende aspecten van de ruimtelijke inrichting’:

1. Er is sprake van een grootschalige, geschakelde groene onderlegger waarin de woningen zijn geplaatst.

Om tot de karakteristiek van een groene woonomgeving te komen moet groot uitgedacht worden met een groenstructuur. Met kleine stukjes groen die aan elkaar gekoppeld zijn vorm je geen geheel. Het is vanuit de groen beleving van de wijk (als bezoeker of bewoner) van belang dat de bebouwing verankerd is met het groen. De bebouwing moet als het ware in het landschap zijn opgenomen en niet als een statisch fenomeen erop geplaatst zijn.

2. De gemeenschappelijke ruimte wordt opgevat als achtertuin en niet als groene voeg (buffer of niemandsland).

In ieder plan is het van belang dat groen wordt toegepast met een functie en niet als vul- of kijkgroen. In een woonlandschap is dit extra van belang omdat de bewoners zich anders niet verbonden voelen met hun woonomgeving. Resultaat hiervan zou kunnen zijn dat verpaupering en verloedering optreedt.

3. De planopzet en inrichting heeft een sterke relatie met het landschap en de morfologische ondergrond.

Wanneer een woonlandschap verankerd ligt in de structuren van zijn omgeving worden er meer verbindingen gelegd voor flora/fauna en omwonende. Hierdoor ontstaan er diverse patronen en netwerken die tot buiten het gebied treden en wordt het gebied geen geïsoleerd en op zich zelf staand fenomeen. Ook krijgt het gebied een herkenbare identiteit doordat oude structuren in de planopzet terug te vinden zijn. Gebruikers en bewoners krijgen hierdoor meer waardering voor het gebied. Tot slot hebben gebieden met een hoge landschappelijke kwaliteit ook een hogere belevingswaarde.

4. Het woonlandschap vormt een autoluwe omgeving.

Bij een groene woonlandschap hoort een autoluwe karakter. Met autoluwe wordt bedoeld dat er relatief weinig gemotoriseerd verkeer is in de woonwijk. Voor de optimale beleving van het groen zou een geheel autovrije omgeving het beste zijn maar dit wordt door bewoners als lastig ervaren. De reden dat auto's niet bij een groene woonomgeving passen is dat ze afbreuk doen aan het groene imago. Waar auto's komen moeten speciale voorzieningen worden aangelegd als parkeerplaatsen en rijwegen. Deze eisen, naar mate de verkeersdruk stijgt, veel ruimte op en geven de wijk een stenig/stedelijk karakter. Ook is de afwezigheid van auto's gewenst omdat ze de rust en veiligheid verstoren en stinkende produceren.

5. De groene diversiteit in het gebied is in hoge mate aanwezig.

Met groene diversiteit wordt hier bedoeld de diversiteit van het groen in de breedste zin van het woord. Zowel diversiteit in sortiment, leeftijd als verschijningsvormen. Wanneer er een lage mate van groene diversiteit aanwezig is in de wijk, ontstaat er al snel een saai en monotoon beeld. Het is daarbij kwetsbaar voor verandering en ingrepen. Gebieden met een eenzijdige groenstructuur hebben een lage gebruikswaarde. Door verschillende verschijningsvormen van groen toe te passen, ontstaat er een naast een grotere gebruikswaarde een grotere belevings- en ecologische waarde.

5 REFERENTIESTUDIE

In het volgende hoofdstuk zullen er vier onderzoeksgebieden worden geanalyseerd. De gebiedsanalyse zal worden gedaan volgens de twee onderzoeksmethodes, zoals eerder beschreven in hoofdstuk 3. Ook zullen de onderzoeksgebieden worden getoetst op de hypothetische veronderstellingen.

5.1 Selectie van de referentiegebieden

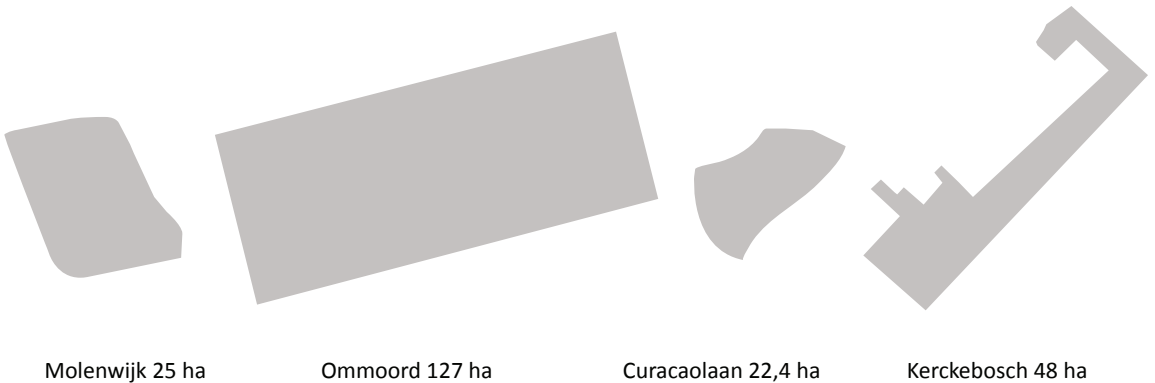
Bij de selectie van de onderzoeksgebieden is er terug gekeken naar de afbakening van het onderzoek. In deze afbakening is het onderzoeksveld gesteld; de vroeg-naoorlogse woonomgevingen. In deze woonomgevingen speelt het openbaar groen vaak een grote rol in de planologische opzet. Wij denken in het kader van toekomstige grootschalige, groene woonomgevingen veel van deze wijken te kunnen leren.

Naast het belangrijkste criteria dat de referentiegebieden binnen het onderzoeksveld (de vroeg naoorlogse woonwijk) moeten vallen, zijn er een tweetal hoofdcriteria opgesteld, waaraan de referentiegebieden moet voldoen. Op de eerste plaats moet het gebied een aaneengeschakelde groene woonomgeving vormen. Deze aangeschakelde groene woonomgeving is in het onderzoek van groot belang, aangezien ook in Almere Oosterwold (zie hiervoor aanleiding onderzoek) het landschap van groot belang is. Daarnaast moet er in de referentiegebieden hoofdzakelijk gestapelde woningen zijn gerealiseerd en zijn dit tevens sociale huurwoningen.

Naast deze hoofdcriteria komt uit het vooronderzoek nog een derde selectiecriteria. Hieruit blijkt dat de bouwmeesters uit de jaren '60 vaak verschillend met het omliggende landschap en het plangebied omgingen. Zo was er een ideaal van het wonen in de oorspronkelijke setting van het gebied, waarin zo veel mogelijk gebruik werd gemaakt van inheemse beplanting, oorspronkelijke structuren de geomorfologie. Anderzijds werd er ook voor gekozen om al deze voorgaande aspecten te negeren. Deze twee verschillende benaderingswijze willen we meenemen in het onderzoek en kijken in hoeverre dit een rol speelt bij de waardering van woongebieden.

Van het lijstje naoorlogse woonwijken zijn onderstaande wijken uiteindelijk gekozen om nader te bestuderen:

- Molenwijk, Amsterdam (wonen in een park)
- Ommoord, Rotterdam (wonen in een park)
- Curacaolaan, Amersfoort (wonen in oorspronkelijke setting gebied)
- Kerckebosch, Zeist (wonen in oorspronkelijke setting gebied)

[afbeelding 5.1] Omvang van de referentiegebieden

[afbeelding 5.2] Ligging referentiegebieden

Naam: Curacaolaan

Locatie: Amersfoort Oost, De Berg Zuid

Woningaantal: 400 (18 woningen/ha) waarvan 90% sociale huursector

Inwoners: 744

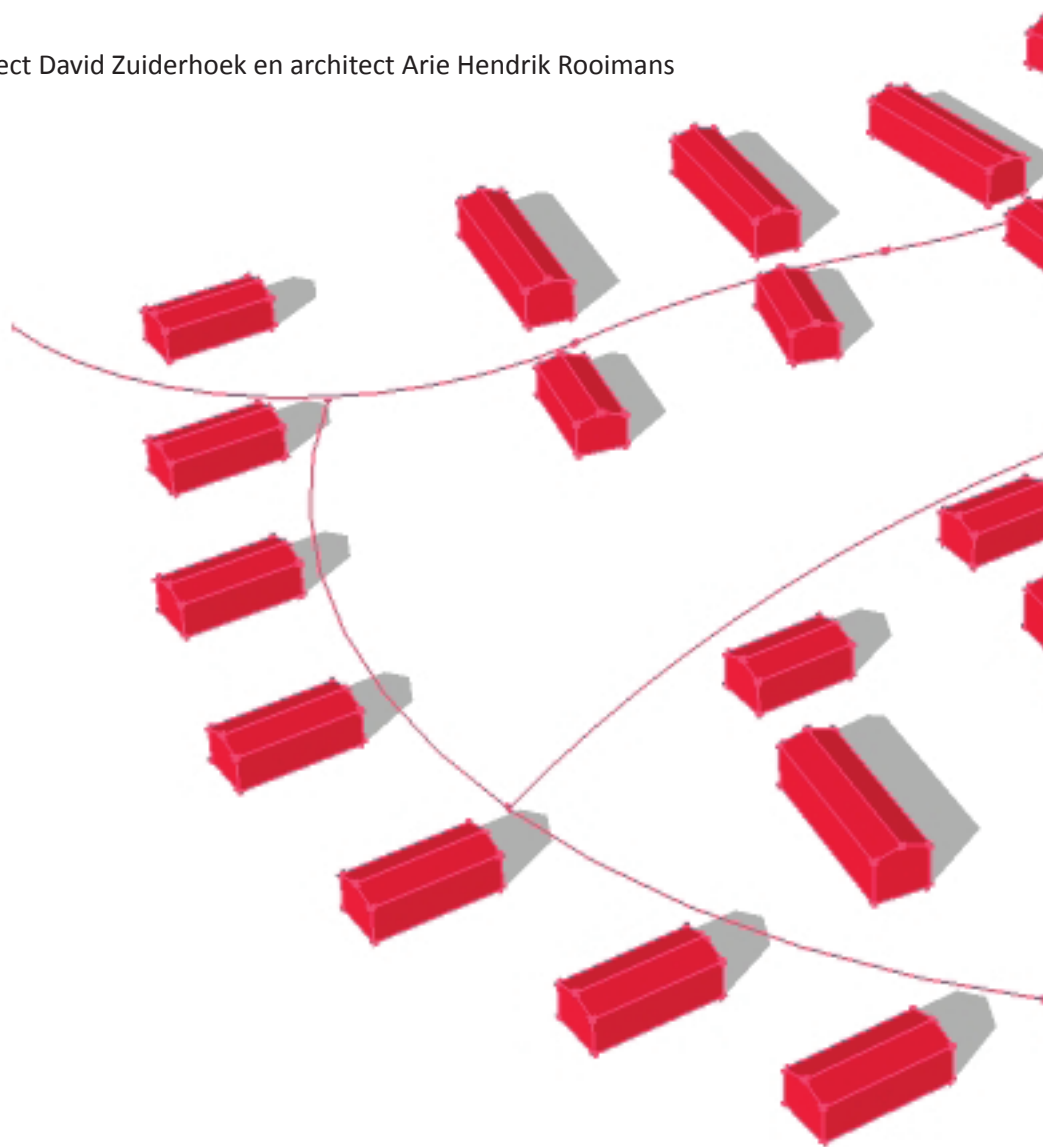
Woningtypologie: 100% portiekflats, 11 flats van drie woonlagen en een berging, 18 flats van twee woonlagen en een berging

Bouwjaar: 1952-1959

Oppervlakte: 22,4 ha

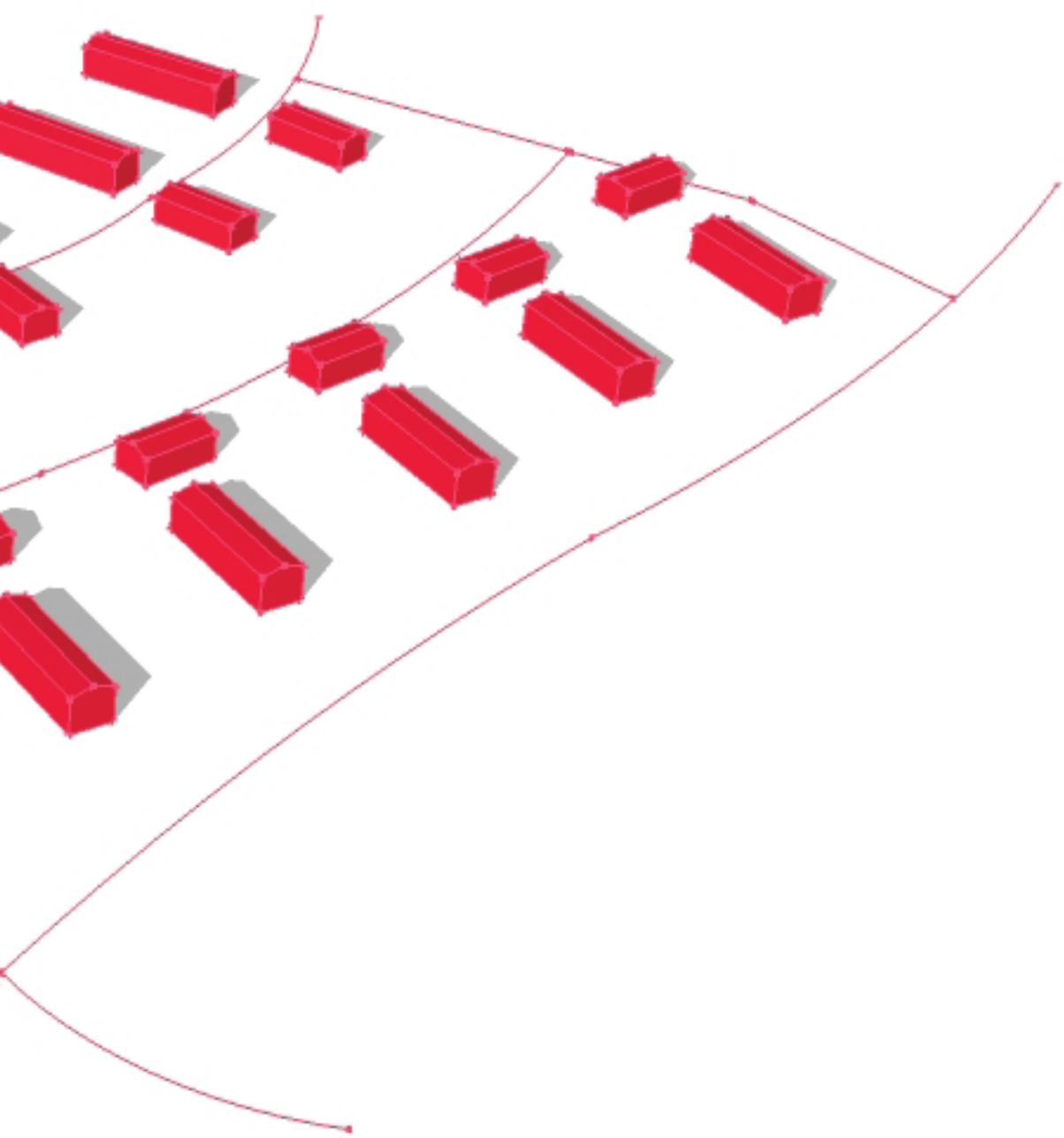
Architect: Stadsarchitect David Zuiderhoek en architect Arie Hendrik Rooimans

(Gemeente Amersfoort)

[afbeelding 5.3] Ruimteschets Curacaolaan

5.2 Referentiestudie Curacaolaan

Algemene beschrijving

De Curacaolaan is een groene woonbuurt in de wijk Berg Zuid (stadsdeel Amersfoort Zuid). De buurt is gelegen aan de zuidelijke voet van de Amersfoortse berg. In de jaren 50 werd er op deze plek een villawijk gepland, nadat in de tweede wereldoorlog de bosbeplanting grotendeels opgebruikt was. De open vlakte hierbij ontstaan was uitermate geschikt voor het snel bouwen van een groot aantal woningen. Deze villawijk is uiteindelijk alleen aan de Oostzijde van de Kapelweg gerealiseerd. Aan de West kant van de Kapelweg is namelijk door stadsarchitect David Zuiderhoek en stedenbouwkundige Arie Hendrik Rooimans voor een ander type buurt gekozen: Een buurt met portiekflats met een open strokenverkaveling voor de goedkope huursector. Zij kozen voor dit type buurt omdat zij van mening waren dat er ook aan de ‘goede kant’ van Amersfoort volkshuisvesting gerealiseerd zou moeten worden. Immers tot de jaren 50 bestond het woningaanbod aan de Zuidwestzijde van Amersfoort hoofdzakelijk uit grote, vrijstaande huizen. Toch werd er door de gemeente en de provincie destijds, niet meteen akkoord gegeven op de plannen

nieuwbouwplannen van Zuiderhoek. Zo was de gemeente bijvoorbeeld bang voor de verstoring van het uitzicht vanaf de Galgenberg (het hoogste punt van Amersfoort). Zuiderhoek liet hierop de contouren van de kopgevels op ware grote nabouwen en construeren. Op deze manier werd het voor de Planologische Commissie duidelijk hoe het plan er in zijn totaal uit zou komen te zien en gaven zij hun akkoord.

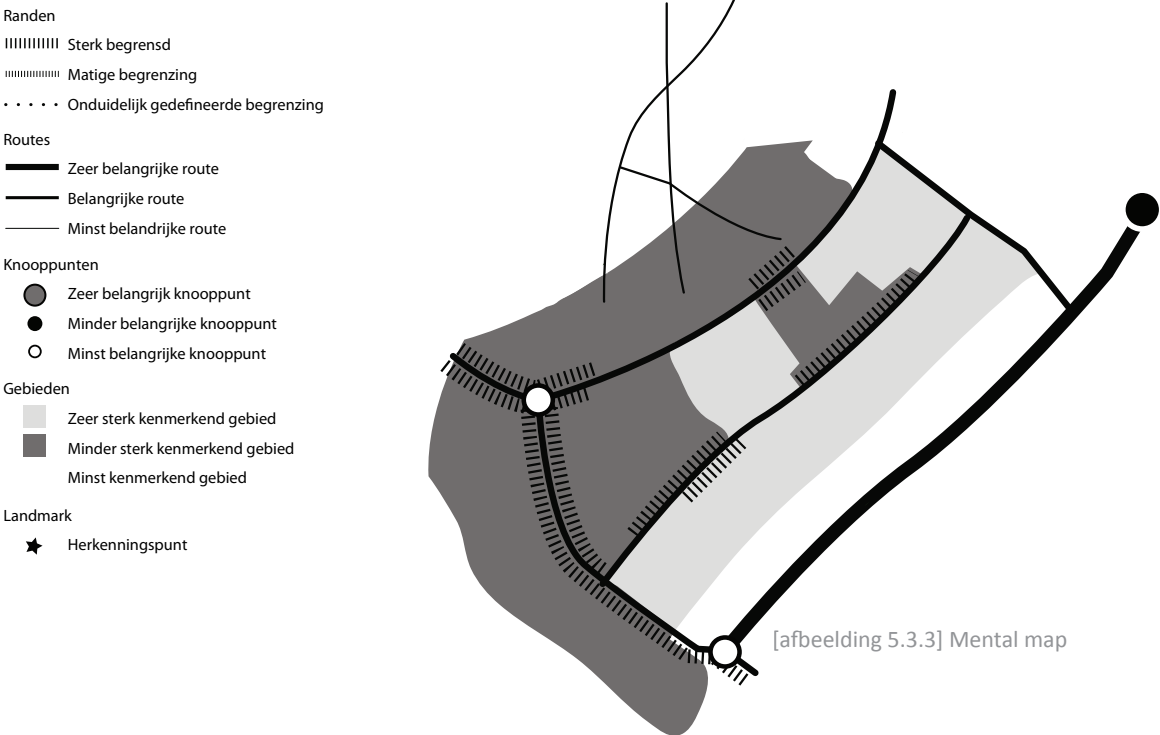
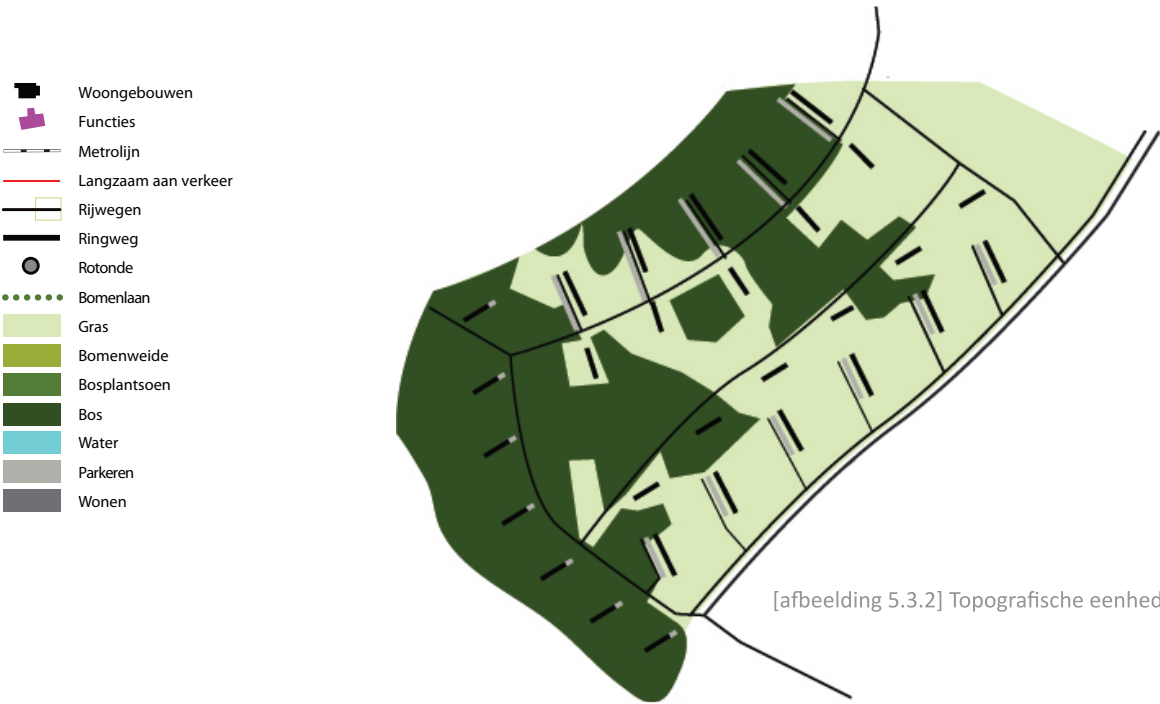
In de planopzet is de bebouwing gesitueerd aan twee lanen; de Surinamelaan en de Curacaolaan. Beide lanen volgen de hoogtelijnen van de berg. De bebouwing is vervolgens haaks op deze lanen geprojecteerd. Hierdoor is het zicht op de Berg intact gebleven. Vanwege de relatief lage dichtheid en het ontbreken van privétuinen lijkt het alsof er in een bestaand bos is gebouwd. Niets is echter minder waar. Het geheel is zorgvuldig aangelegd, waarbij de openheid in de richting van de Kapelweg steeds groter wordt.

In de loop van de jaren raakte de buurt meer en meer verpaupert. Zo ontstond er door het overwegende aanbod aan sociale huurwoningen, een eenzijdige sociale

[afbeelding 5.3.1] Situering van de Curacaolaan

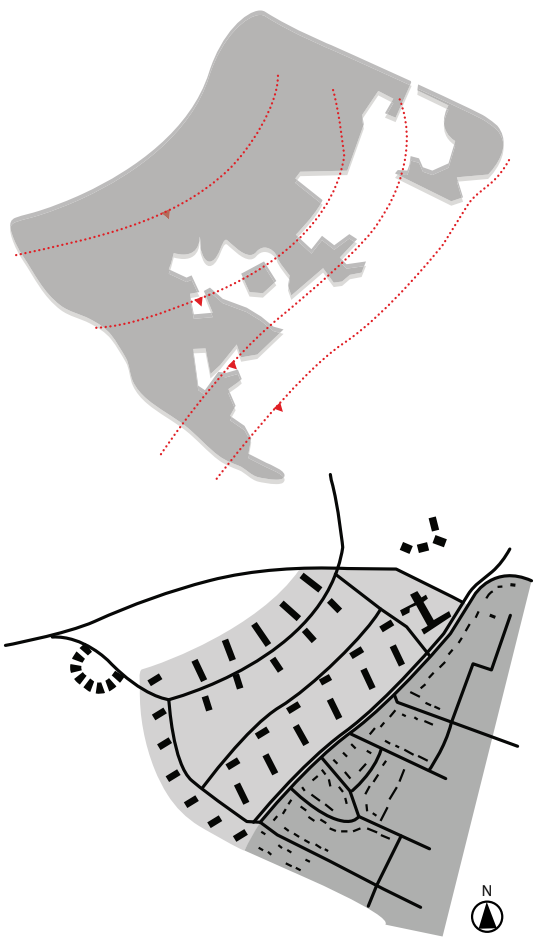
samenstelling. Hierop is de gemeente Amersfoort in het jaar 2000 met de bewoners van deze buurt aan de slag gegaan. De straten zijn aangepakt, de flats zijn opgeknapt en een percentage van de woningen is in de koopsector geplaatst. Op deze manier zou het sociale evenwicht in de buurt terug moeten worden gebracht. (Galjaard, 2007, P25-27)

Omsloten tuin Analyse

Context & Geomorfologie

De Curacaolaan ligt in de bosrijke setting van Amersfoort Zuid. Aan de Zuidzijde wordt de buurt begrenst door een doorgaande weg (Kapelweg) en een Villawijk. Aan alle andere zijde wordt het gebied begrenst door bos. De beleving van de geomorfologische ondergrond is erg sterk. De terreinvorm van het gebied is in zijn waarde gelaten en duidelijk zichtbaar. De architect heeft met de compositie van het plan ingespeeld op de landschappelijke vorm. Zo is de bebouwing op zo`n manier in het landschap geplaatst (met een kleine knik naar binnen) dat het lijkt of de volumes slanker zijn. Ook het plan in etages op te zetten heeft de buurt een oprijzend karakter.

[afbeelding 5.3.4] Morfologie

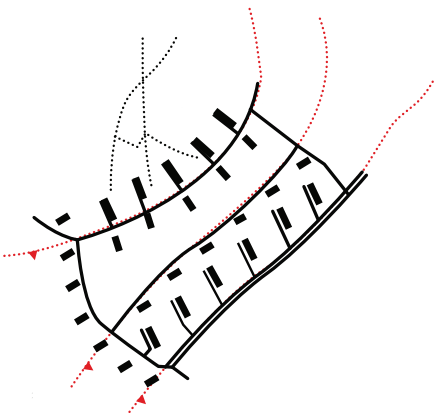
[afbeelding 5.3.5] Context met aan de rechterzijde villawijk

Planorganisatie

De planorganisatie in deze buurt bestaat uit drie wegen die van noordoostelijke richting naar het zuidwesten lopen. Deze wegen volgen de hoogtelijnen van het gebied. Hoewel de wegen een doorgaand karakter hebben, zijn deze vrij rustig en lijkt het hier alleen om bestemmingsverkeer te gaan.

Aan de voorzijde van ieder bouwvolume ligt een klein parkeerveld. Deze liggen haaks op de doorgaande wegen. De parkeervelden liggen vlak langs de doorgaande wegen, echter door het hoogteverschil en de ruimtewerking tussen de bouwvolumes liggen ze goed gecamoufleerd. Verder laat de planologische opzet van de buurt een duidelijk plaatsing van bouwvolumes zien langs een strak stramien. De bouwvolumes liggen aan weerszijde van de wegen gesitueerd.

In de rijen bouwvolumes zien we om en om (in de breedte richting bekeken) een toevoeging van wonen op de begaande grond met daaraan gekoppeld een privétuin. Deze worden begrenst door een laag hekwerk waardoor het zicht op de gemeenschappelijke groene ruimtes behouden blijft.

[afbeelding 5.3.6] Planorganisatie

Ruimteform

De ruimteform in de buurt Curacaolaan word bepaalt door de semihoge portiekflats en de vorm van de beplanting die met zijn gelaagdheid voor een redelijk dichte massa zorgt. Deze twee lagen vormen samen de ruimtes. De bebouwing heeft overal synonieme bebouwingsmassa's. Deze bebouwing is zo gerangschikt dat achter elke woonvorm een nieuwe ruimte ontstaat. Deze ruimtes zijn niet allemaal even groot, ze worden verder begrenst door een gelaagde beplanting. Deze beplanting zorgt voor een verfijning van de ruimte.

[afbeelding 5.3.7] Ruimteform bebouwing en bos

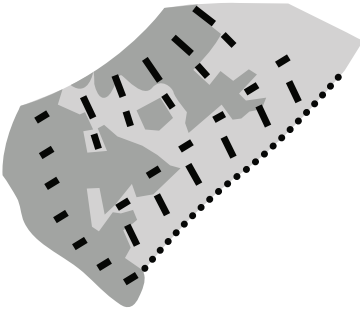
Versijningsvorm

Opvallend in de versijningsvorm van de bebouwing is de detaillering van de kopgevels. Deze zijn gemetseld in een ruitvormig sierverband en maken in het midden een kleine knik naar buiten. Hierdoor lijken ze slanker dan dat ze in werkelijk zijn. Ook word het oprijzende karakter van de bebouwing versterkt doordat de bebouwing in de glooiing van het landschap zijn geplaatst. De kopgevels verschillen met hun dichte karakter van de transparante langsgevels. Hier bepalen raampartijen en baksteenvlakken in verschillende metselverbanden het transparante beeld. Door toepassing van raampartijen en privétuinen op de begane grond wordt ervoor gezorgd dat het gebied een kleinschalig en geen anoniem karakter krijgt.

Het beeld van de groene, openbare ruimte is een weelderig bosrijk, karakter. Na de tweede wereldoorlog was er een groot deel van de oorspronkelijke beplanting verdwenen in de kachels van Amersfoort.

De plannenmakers hadden een blanco vel waar ze hun gang konden gaan. Toch is vastgehouden aan de gebiedseigen beplantingstypes. Grote delen zijn ingericht als beukeneikenbos. Ook zijn er grote gedeeltes van het gebied ingericht als open grasvelden, met soms een enkele verspreid staande solitair of heestergroep.

Een ander kenmerk van de buurt Curacaolaan is de gradatie van heel natuurlijk tot cultureel. Deze lijn voltrekt zich van het westelijke gedeelte naar het oostelijke gedeelte. Hierdoor sluit structuur van de Curacaolaan erg mooi aan op de villawijk. (amersfoort.nl)

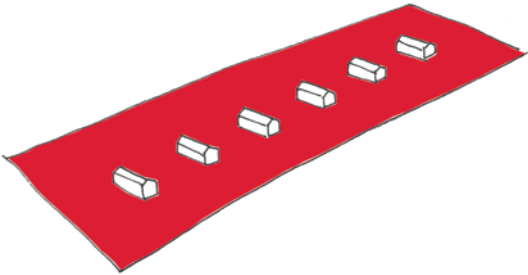

[afbeelding 5.3.8] Versijningsvorm

Toetsing op hypothetische stellingname

Stelling 1

De Curacaolaan in Amersfoort ligt in het oorspronkelijke bosgebied rondom Amersfoort. Ook al is de bosstructuur later aangeplant dan dat de wijk is gebouwd, toch is hier echt sprake van wonen in het bos of in de bosrand. Het bosgebied loopt in verschillende gradaties door tot in de wijk. De semihoge flatwoningen liggen vrijstaand in de groene ruimte. Alleen aan de voorzijde van de flats maakt het groen plaats voor een klein parkeerveldjes. Toch omarmt het groen als het ware iedere bouwvolume en is daarbij geschakeld. De ruimtes lopen subtiel om de gebouwen heen en hebben zeer uiteenlopende afmetingen. De ruimtes volgen elkaar op, ze lopen subtiel in elkaar over.

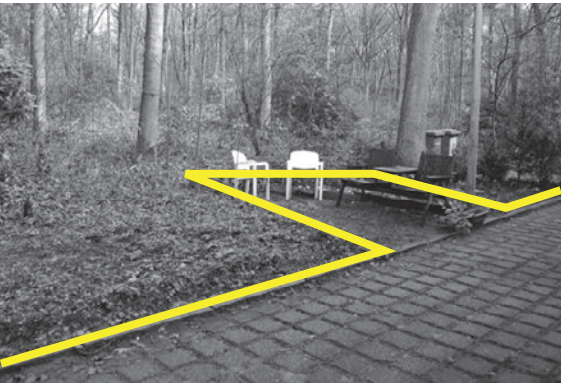

[afbeelding 5.3.9] De groene mat waarop de woningen zijn gepositioneerd

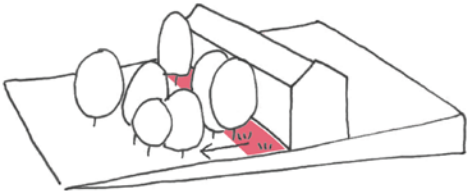
Stelling 2

Het bosgebied rondom de Curacaolaan heeft de functie als uitlooptgebied voor de wijk. Veel bewoners gebruiken het bos voor een blokje om of om de hond uit te laten. Middels een achterpaadje gekoppeld aan de bebouwing, wordt men zo het bos ingeleid. De open weides met de speelvoorzieningen zijn perfecte speellocaties. De wijk voelt gemoedelijk aan. Het is er erg prettig verblijven, en de omgeving voelt veilig aan. Doordat er gedeeltelijk op de begaande grond gewoond wordt en deze woningen tevens een privé tuin hebben (zonder een hoge afscherming) is er altijd toezicht op de openbare groengebieden. Toch voel je, je er niet bekeken. De bewoners maken volop gebruik van het gebied. Ze beschouwen het gebied alsof het van henzelf is, en gaan er daarom zorgvuldig mee om. Niet alle flatwoningen hebben een tuingedeelte. Daar waar er toch behoefte is worden door de bewoners soms kleine stukjes groen toegeëigend. Hierin word dan een stoel gezet met een paar bloempotten om iets kleins te creëren in een groter geheel. Ook ontstaan er olifantenpaadjes die leiden naar het achterliggende bos.

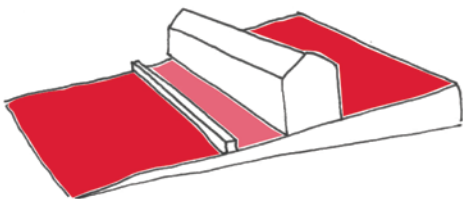
Het groen heeft feitelijk geen duidelijk functies, maar dat is hier niet storend. Vaak heeft een bos geen functies, maar kunnen ze ontstaan op de plekken die hiertoe aanleiding geven. Dit is ook hier het geval. De natuur is daarbij zoveel mogelijk natuur gelaten.

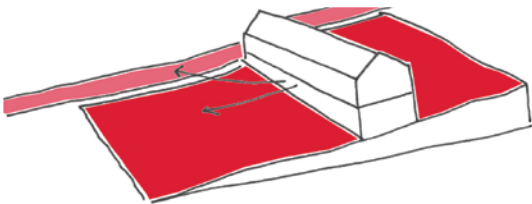
[afbeelding 5.3.10] Bewoners die het bos stapje voor stapje koloniseren

[afbeelding 5.3.11] Bewoners die het bos stapje voor stapje koloniseren

[afbeelding 5.3.12] Scheiding tussen privé en openbaar

[afbeelding 5.3.13] Toezicht op twee soorten ruimtes; gebruikte- (weg) en ongebruikte ruimtes (natuur)

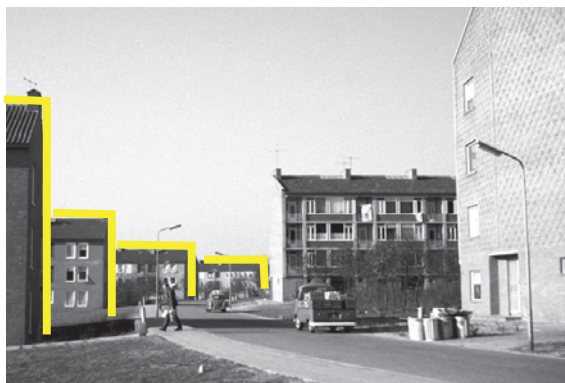
Stelling 3

De relatie tussen de wijk Curacaolaan en de morfologie van het gebied is zeer sterk. Dit is ook direct één van de kwaliteiten van het gebied.

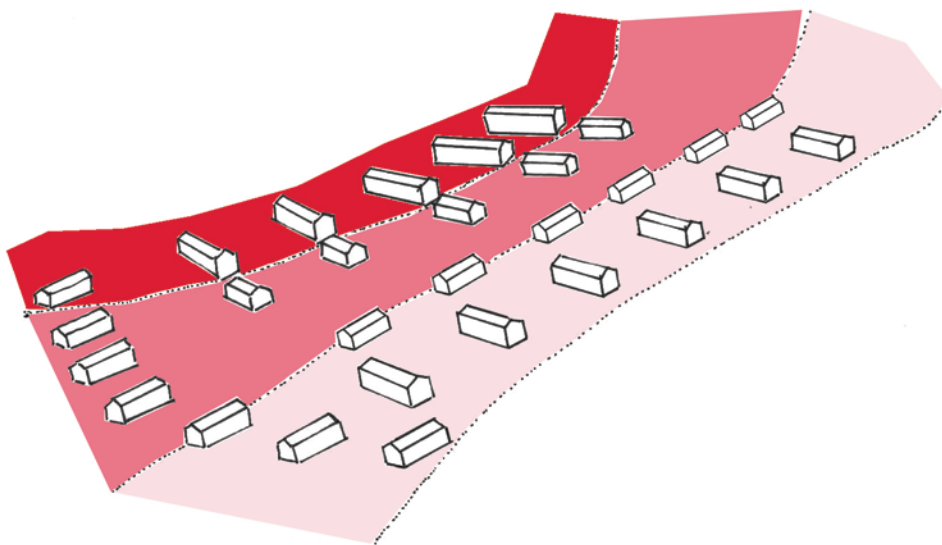
Het glooiende landschap is sterk te beleven. Zo ligt de wijk tegen de helling op en ligt de bebouwing trapsgewijs in het landschap.

Daarnaast is de planopzet gekoppeld aan de kapelweg, een ontsluitingsweg van Amersfoort. Deze weg is reeds terug te vinden op topografische kaarten uit het jaar 1600.

Ook wordt er gebruik gemaakt van de gebiedseigen vegetatie; een beuken- eikenbos.

[afbeelding 5.3.14] Bewoners die het bos stapje voor stapje koloniseren

[afbeelding 5.3.15] Trapsgewijze opbouw van het gebied

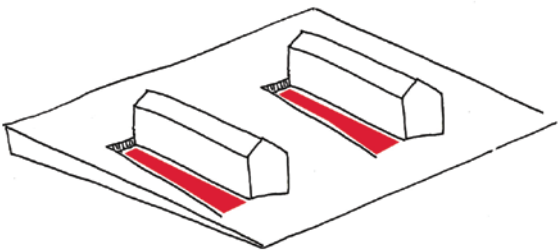
Stelling 4

De buurt is niet autoluw, maar de auto's zijn geenszins als storend te ervaren. Het is er erg rustig, aangezien het gebied niet op een doorgaande route ligt. Het verkeer dat de wijk in komt is hoofdzakelijk bestemmingsverkeer. Dit verkeer rijdt dan ook niet gehaast of snel.

De geparkeerde auto's domineren geenszins het straatbeeld. Door de wijk lopend is er altijd maar één schakel met geparkeerde auto's tegelijkertijd zichtbaar. Dit komt doordat alleen aan de voorzijde van de bebouwing een klein parkeerveldje is opgenomen. Deze worden overigen ook erg genuanceerd en gecamoufleerd door het hoogteverschil. Daarbij zijn de parkeervelden verhard met betontegels waartussen een brede voeg is opengelaten. Het gras groeit hier doorheen waardoor de parkeerplaatsen minder stenig oogt.

[afbeelding 5.3.16] Slimme inpassing van parkeervelden

[afbeelding 5.3.17] Slimme inpassing van parkeervelden

Stelling 5

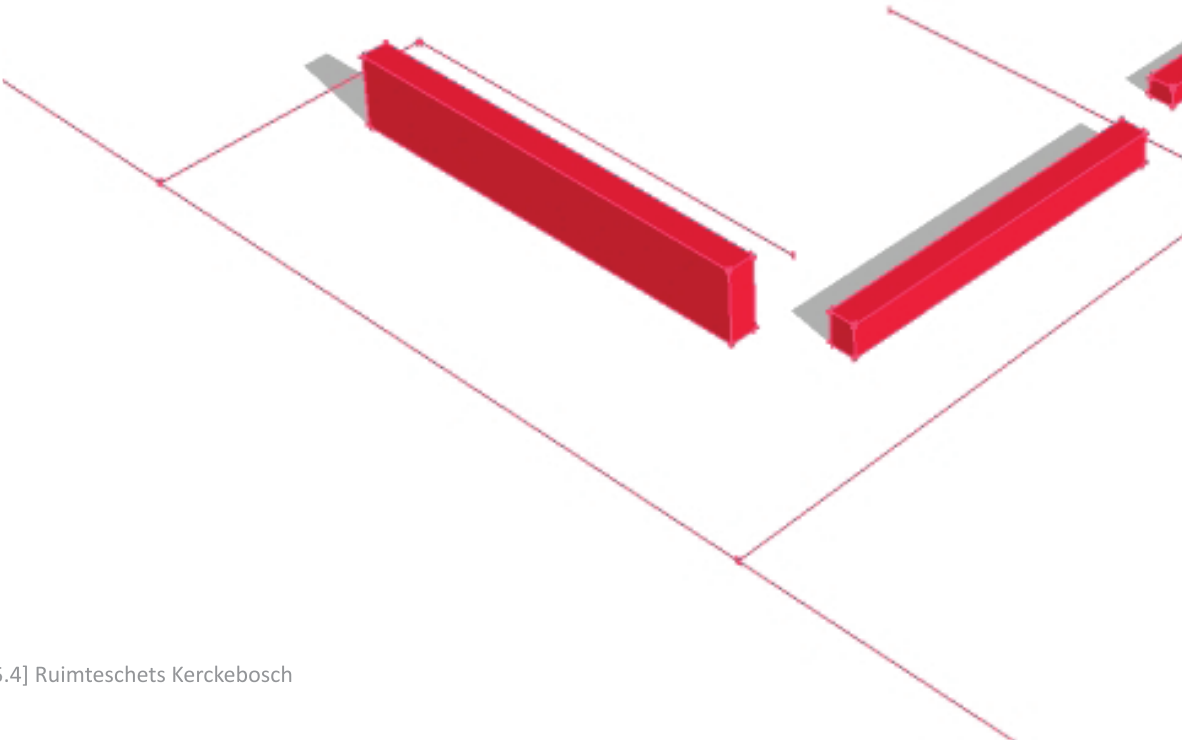
De diversiteit van het groen is redelijk hoog. In het gebied wordt gebiedseigen beplanting toegepast wat een eikenbeukenbos oplevert. Richting de kapelweg wordt het karakter van het groen meer cultuurlijker doordat er grasvelden, heestergroepen en solitaire zijn toegepast. Er zit dus duidelijk een gradatie in het groen naarmate je de Kapelweg en de villawijk nadert. Ook is er in deze richting een gradatie toegepast die van dichte structuur naar een open structuur loopt.

[afbeelding 5.3.18] Bossig gedeelte aan de zuidzijde van de wijk

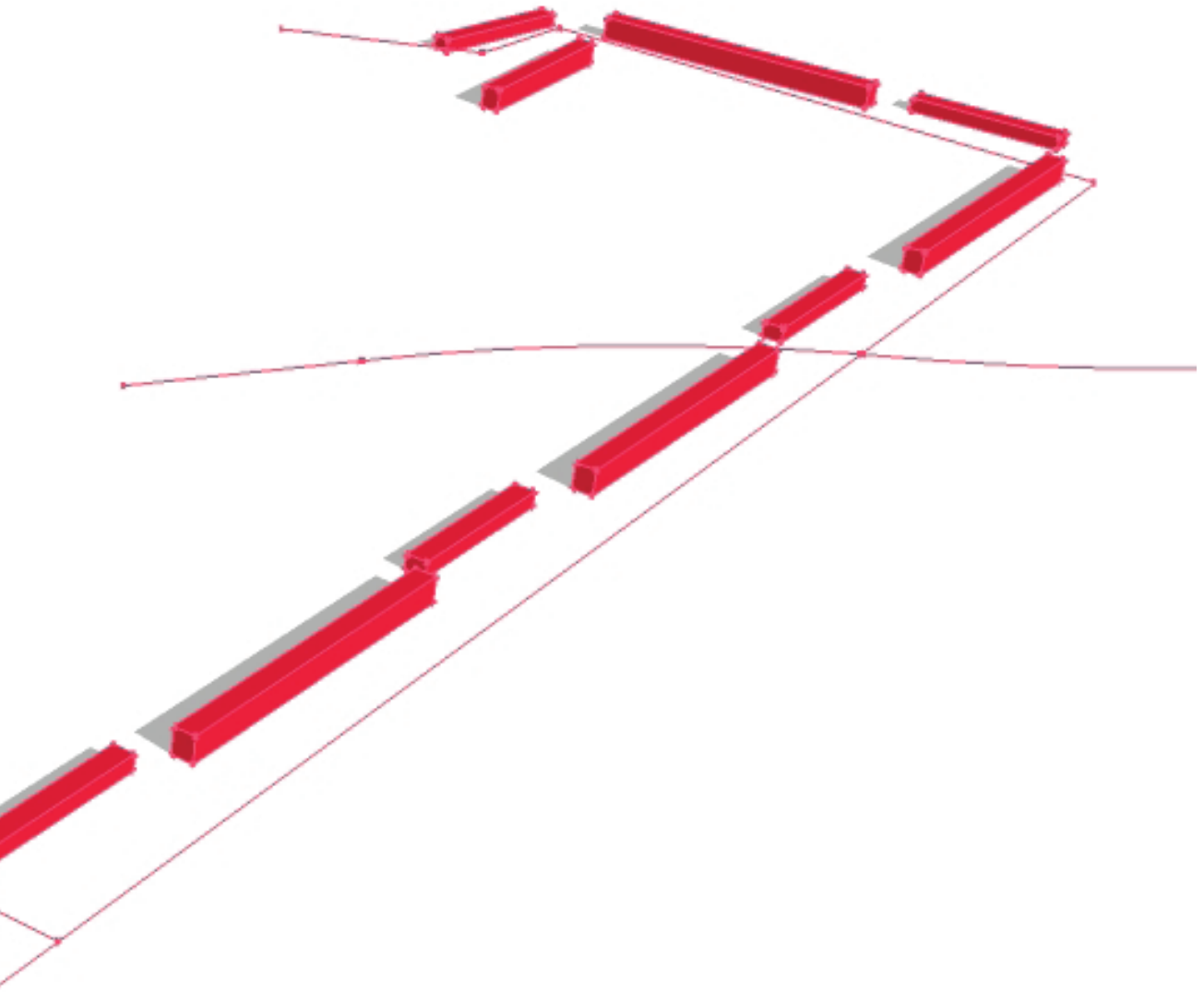
[afbeelding 5.3.19] Kleine differentiaties in het groen, open plekjes met enkele solitariten

Naam: Kerckebosch
Locatie: Wijk Hoge Dennen, Zeist Oost
Woningaantal: 1.265
Inwoners: 1.570
Bouwjaar: 1957-1963
Oppervlakte: 48 ha
Architect: Wieger de Bruin

[afbeelding 5.4] Ruimteschets Kerckebosch

5.3 Referentiestudie Kerckebosch

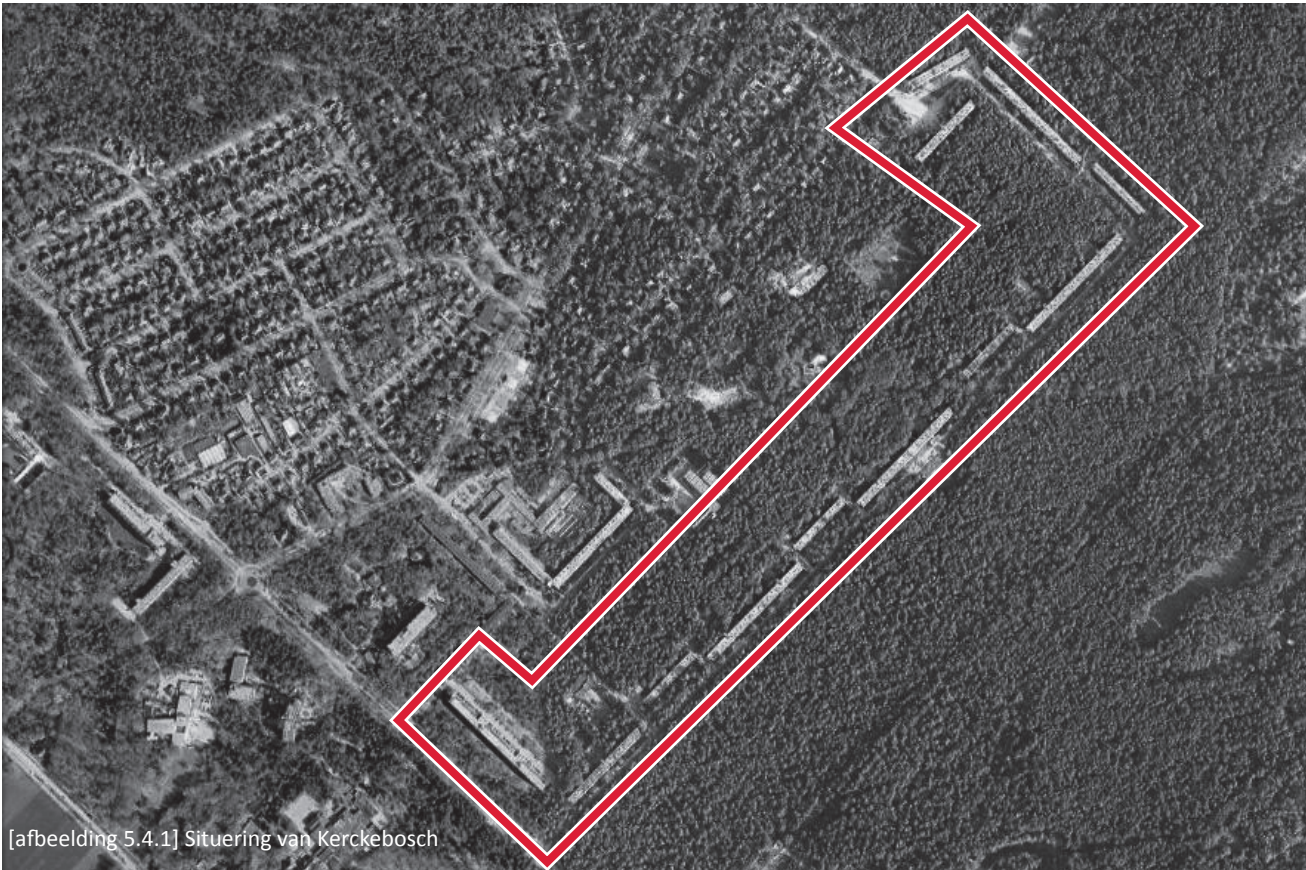
Algemene beschrijving

Kerckebosch is een groene buurt gelegen in de wijk Zeist Oost. De buurt werd tussen 1957 en 1965 aangelegd, aangrenzend aan het in de jaren dertig ontwikkelde villapark 't Kerckebosch' (momenteel deel uitmakend van de buurt 'Hoge Dennen'). In de wijk zijn in totaal 1.265 ontwikkelde woningen ontwikkeld waarvan er aanvankelijk 706 bestemd waren voor sociale woningbouw.

Bij de nieuwbouwplannen voor Kerckebosch stond een buurt met een gemengde sociale samenstelling centraal. Daarnaast moesten de plannen destijds aan twee eisen voldoen. Ten eerste het sparen van zoveel mogelijk bos en ten tweede moest er aansluiting gevonden worden met de nabijgelegen villabuurt. Hierdoor zou er, in dit deel van Zeist, tot een grotere sociale verscheidenheid gekomen worden. De aangrenzende villabuurt Hoge Dennen/Kerckebosch hadden immers een eenzijdige sociale samenstelling. Deze twee vereisten hebben de planners vertaald naar een plan met semihoge flats. Deze zouden op een behoorlijke afstand van het villapark gerealiseerd worden. De galerijflats zijn in

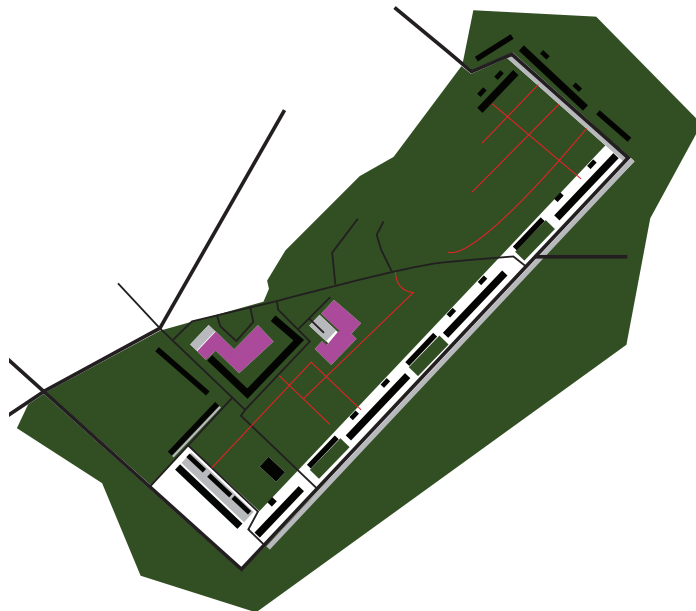
een strak, halfopen carré geplaatst, die een binnenbos omsluiten. Het gehele plan heeft daardoor het karakter gekregen van een bouwblok met een gemeenschappelijke binnentuin. Vanuit deze gemeenschappelijke binnentuin ontstonden zichtassen naar de 'woeste' buitenwereld waar het oorspronkelijke bos zich als een wand aftekende ten opzichte van de bebouwing.

Hedendaags bestaan er nieuwbouwplannen voor Kerckebosch die naar verwachting zullen starten begin 2012. De woningwetflats uit de jaren '60 zullen worden vervangen en de huidige planopzet zal op de schop gaan. De reden hiervoor is dat in Kerckebosch weinig keuze is in woningtypen (enkel flatwoningen). Hierdoor is er een eenzijdig beeld ontstaan in de sociale samenstelling en is er sprake van overlast op straat en rondom de woningen. Ook zijn de woningen te klein geworden voor de woonwensen van deze tijd.

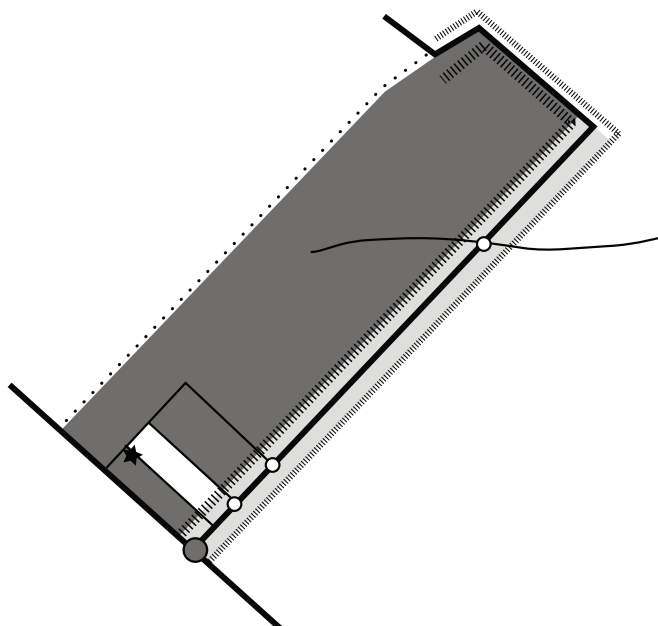
[afbeelding 5.4.1] Situering van Kerckebosch

- Woongebouwen
- Functies
- Metrolijn
- Langzaam aan verkeer
- Rijwegen
- Ringweg
- Rotonde
- Bomenlaan
- Gras
- Bomenweide
- Bosplantsoen
- Bos
- Water
- Parkeren
- Wonen

[afbeelding 5.4.2] Topografische eenheden

- Randen
 - Sterk begrensd
 - Matige begrenzing
 - Onduidelijk gedefinieerde begrenzing
- Routes
 - Zeer belangrijke route
 - Belangrijke route
 - Minst belandrijke route
- Knooppunten
 - Zeer belangrijk knooppunt
 - Minder belangrijke knooppunt
 - Minst belangrijke knooppunt
- Gebieden
 - Zeer sterk kenmerkend gebied
 - Minder sterk kenmerkend gebied
 - Minst kenmerkend gebied
- Landmark
 - Herkenningpunt

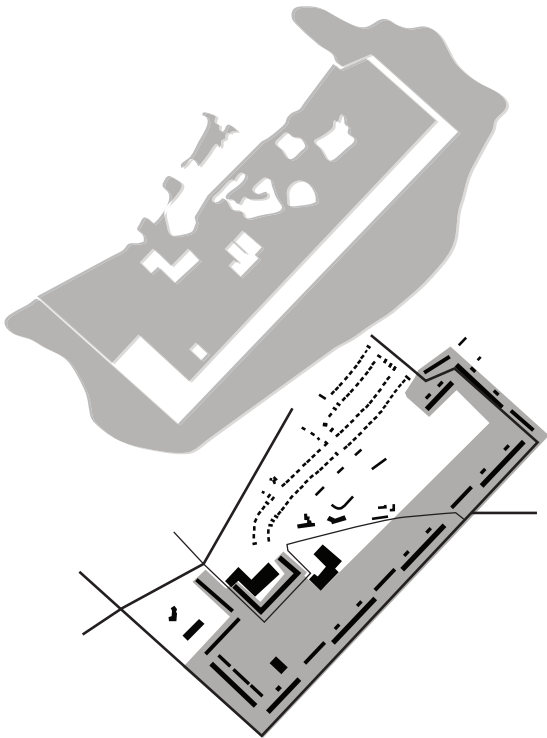
[afbeelding 5.4.3] Mental map

Omsloten tuin Analyse

Context & Geomorfologie

Kerckebosch ligt als buurt in het veel grotere Zeist Oost. Het gebied ligt op de overgang van de Utrechtse Heuvelrug naar het Rivierenlandschap van de Kromme Rijn. De rand van de Utrechtse Heuvelrug vormt behalve een overgang van hoog naar laag ook respectievelijk een overgang van droog en nat. Kerckebosch ligt als een relatief, rationele afgebakende vorm in haar omgeving. De buurt wordt omsloten door de Arnhemse bovenweg, de Prinses Margrietlaan, de Prinses Irenelaan en de Graaf Lodewijklaan. Aan de noordzijde wordt het gebied begrenst door een villapark. Het gehele omliggende gebied, als ook een groot gedeelte van de groenstructuur van het Kerckebosch zelf bestaat uit een naaldbos. Dit bos vormt daar waar de woonclusters als een uitsnede in het bos liggen, een harde verticale begrenzing. Door deze sterke begrenzing (waarbij weinig relatie is met de omliggende bewoonde omgeving) is het gebied sterk in zichzelf gekeerd en heeft het weinig waarde voor zijn omgeving.

De relatie met het omliggende landschap is zeer groot. De structuren van het dennenlandschap lopen door tot in de bebouwde omgeving. Zo grenzen de woningen aan de voor- en achterzijde aan het bos.

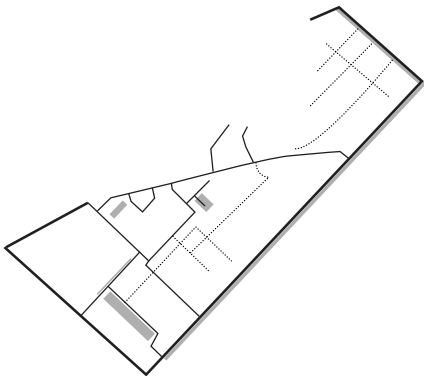
[afbeelding 5.4.4] Context

In de verkaveling van het gebied is veel rekening gehouden met de originele verkaveling van het gebied. Zo is de bebouwing van Kerckebosch direct gekoppeld aan een oude bosweg, die al op topografische kaarten uit het jaar 1873 terug te vinden zijn (watwaswaar.nl). Ook loopt er dwars door de wijk een voormalig bospad (Hoog Kanje) dat in het plan is opgenomen.

Planorganisatie

De planorganisatie van Kerckebosch is volgens een strak ordeningsschema opgebouwd. Het grootste gedeelte van de bebouwing ligt middels een ritmische schakering direct gekoppeld aan de rijwegen. De hoofdas wordt gevormd door een oude bosweg. Om en om verspringend liggen de bouwvolumes dichter (3m) of verder (25m) van de rooilijn. Naast deze wisselende afstanden tot de rooilijn ligt er ook een ritmische verdeling in de bouwhoogtes van deze semi-hoge galerijflats. Om en om is de bebouwing vijf of drie woonlagen hoog. Als anomalie hierop wordt de randbebouwing langs de Arnhemse Bovenweg door een aanzienlijk groter en hogere bouwvolume gevormd. De bebouwing vormt tezamen een rechthoekige lintbebouwing van ongeveer anderhalve kilometer; het zogenaamde carré. De binnenzijde van het carré wordt gevormd door een binnenbos waarin een klein aantal functies is opgenomen, zoals speelveldjes/toestellen, afvalverzamel punten en een winkelcentrum. Rondom de bebouwing ligt een plint, ingevuld als plantsoen.

In het gebied is geen sprake van een sterk gescheiden verkeersnetwerk. Fietzers maken gebruik van de rijweg en de wandelpaden liggen in de stedelijke vorm van een trottoir gekoppeld aan de rijwegen. In het gebied zijn geen parkeervelden aangelegd, de auto's mogen hier gewoon voor de deur worden geparkeerd.

[afbeelding 5.4.5] Planorganisatie

Ruimteform

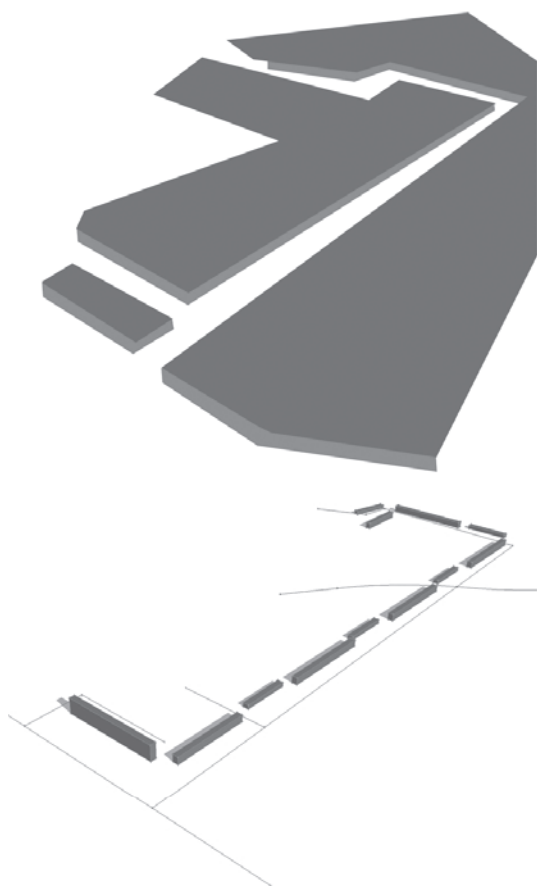
Met de inrichting van het plan is er duidelijk gekozen voor een compositie in de horizontale en verticale ruimtebeleving. Door de wisselende plaatsing van de bouwvolumes zijn er aangename, semitransparante ruimtes voor de bebouwing ontstaan.

Aan de achterzijde is de ruimtewerking tussen de bosstructuur en de bebouwing wat drukkend. Vanaf de straatzijde is geen zicht op deze gebieden. De woningen op de begane grond grenzen direct aan het bos. Op sommige plekken zijn er door de bewoners tuintjes aanlegt als overgang van privé naar openbare ruimte. Echter deze liggen geheel open in de ruimte en vormen geen eenheden.

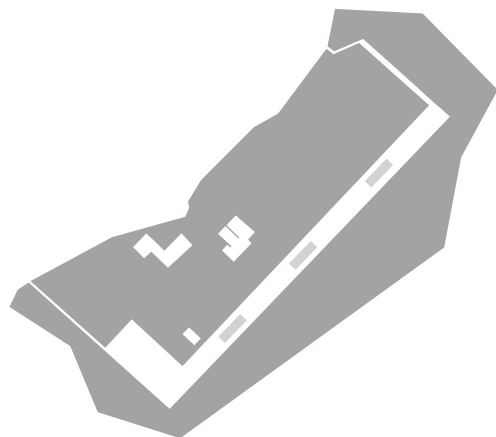
Versijningsform

De dennenbomen spelen in de wijk een uiterst belangrijke rol. Het gebied wordt niet alleen omgeven door een naaldbos ook de plantsoenen in de plint zijn aangelegd met dennenbomen. Het eenzijdige beplantingsbestand van hoofdzakelijk dennen en hier een paar wat berken of jonge beuk levert een uiterst monotoon beeld op.

De architectuur van de galerijflats ondersteunt het rechtlijnige karakter van de wijk Kerckebosch. Alle flats zijn op dezelfde manier vormgegeven. Dit versterkt naast het gebrek aan diversiteit in de groenstructuur ook nog eens het monotone beeld van de wijk.

[afbeelding 5.4.6] Ruimteform

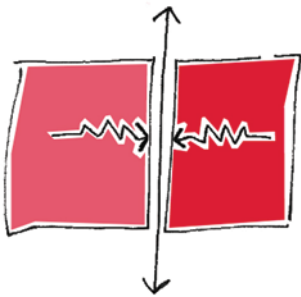
[afbeelding 5.4.7] Versijningsform

Toetsing op hypothetische stellingname

Stelling 1

De bebouwing van Kerckebosch staat in een grootschalige groene woonomgeving. Aan alle zijde wordt de bebouwing op zeer korte afstand omsloten door naaldbos. De bebouwing zelf ligt in een plantsoen van grasvelden met boomgroepen van dennen.

Toch lijkt de bebouwing niet overal in de groene omgeving opgenomen te zijn. De galerijflats die dicht aan de straat staan hebben een te krappe groene strip voor de deur om echt opgenomen te worden in de groene omgeving. Daarbij komt dat het naaldbos aan deze zijde een sterke randwerking heeft. Ook zijn de bosstructuren van het binnenbos en het omliggende bos niet met elkaar verbonden, door de ruimtewerking van de naar achteren en voren liggende bebouwing wordt verder afstand genomen van deze relatie.

[afbeelding 5.4.8] Principe van de doorsnijding van de weg tussen het binnenbos aan de linkerzijde en het bos aan de rechterzijde. Deze twee gebieden staan niet meer met elkaar in verbinding

[afbeelding 5.4.9] Sterke randwerking bos ten opzichte van de bebouwing

Stelling 2

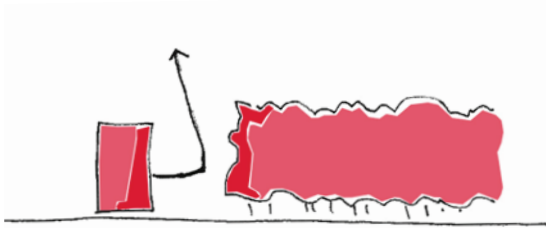
De bosrijke groene omgeving van Kerckebosch ligt er wat verwaarloost bij. In de planopzet bestaat het gebied binnen het gebouwde carré uit een gemeenschappelijke binnenterrein in de vorm van een binnenbos en ligt buiten het carré het oorspronkelijke bos (de 'woestenis'). Deze bosstructuren staan met elkaar in verbinding doormiddel van zichtlijnen tussen de gebouwen door. Naar het oorspronkelijke idee had het binnenbos de functie van een gemeenschappelijke achtertuin. Hedendaags is het binnenbos echter verloedert, dichtgegroeid en zeer ongebruiksvriendelijk geworden.

Op de plint aan de achterzijde van de bebouwing gaat het een en ander mis doordat het gebied geen invulling of betekenis heeft. Door de ruimtewerking van de bosstructuur en de bebouwing is vanaf de straatzijde geen zicht op deze gebieden. Feitelijk is het een stuk niemandsland. De bewoners eigenen zich hierop stukken plint toe, en richten die naar gelieve in. Dit getuigt van de behoefte naar een betere, bruikbare invulling en het hebben van een eigen privégebied. Het gebied heeft dan ook voor de inwoners een lage gebruikswaarde.

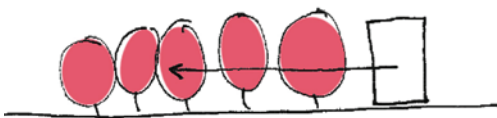
Het bos buiten het carré is gebruiksonvriendelijk doordat het aan de voorzijde een muurwerking heeft. Het gaat hier om een gesloten bosrand waar geen entrees het bos inleiden.

[afbeelding 5.4.10] Gebruiksonvriendelijke muur van bos

[afbeelding 5.4.11] Dichte muur van bos die niet kan worden gebruikt

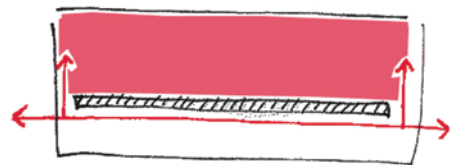

[afbeelding 5.4.12] Ideaalsituatie bedacht door de architect: het binnenbos waar iedereen vrij gebruik van kan maken. Dit resulteert hedendaags in een verloedert bos dat is dichtgegroeit.

Stelling 3

Kerckebosch heeft een sterke relatie met het landschap en haar gebiedseigen kenmerken. De bebouwing van Kerckebosch is direct gekoppeld aan een oude bosweg, die al op topografische kaarten uit het jaar 1873 terug te vinden zijn [watwaswaar.nl]. In de groen structuren rondom de bebouwing is uitsluitend gebruik gemaakt van gebiedseigen beplanting (dennen). De bosstructuren lopen daarbij door tot in de plint rondom de bebouwing.

Ook speelt het karakter en de uiterlijke verschijningsvorm van de bebouwing in op het karakter van haar omgeving. Zo is de bebouwingstijl uiterst monotoon en scherp rechtlijnig. Dit kan worden vergeleken met het monotone dennenbos in deze omgeving. Ook kan de rechtlijnigheid van de planstructuur vergeleken worden met de verkavelingstructuur van het bos. Anderzijds kan gezegd worden dat de rechtlijnigheid van de planstructuur een confrontatie aangaat met de bosstructuur. Alsof er op een niet al te subtiele manier is geprobeerd bebouwing in te passen. Dit omdat de bosrand aan de voorzijde geen overgangszone kent maar recht afgekapt is.

[afbeelding 5.4.13] Vorming van het carré en de situering langs de oude bosweg.

[afbeelding 5.4.14] De rechtlijnigheid en monotoomheid is terug te vinden in de bebouwing en beplanting

Stelling 4

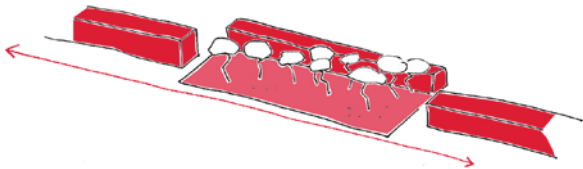
Hoewel het in Kerckebosch erg rustig is met het verkeer, is het gebied niet autoluw te noemen. Gemotoriseerd verkeer wordt hier niet uit de buurt geweerd en er wordt ook niet geclusterd geparkeerd. Sterker nog de auto mag gewoon voor de deur geparkeerd worden en het zicht op de auto's wordt niet verdoezeld. De rijwegen ontsluiten hier gewoon alle straten en zien er vrij stedelijk uit, met een verhoogd liggend trottoir. Ook worden er hier geen bijzondere snelheidsminderende maatregelen toegepast. Dat het zo rustig is in deze wijk ligt aan het feit dat het buiten het centrum van Zeist ligt. Alleen bestemmingsverkeer heeft hier iets te zoeken. De wegen worden hier dus niet gebruikt als sluiproute.

[afbeelding 5.4.15] Geparkeerde auto's domineren het straatbeeld. Straten hebben een vrij stedelijk profiel

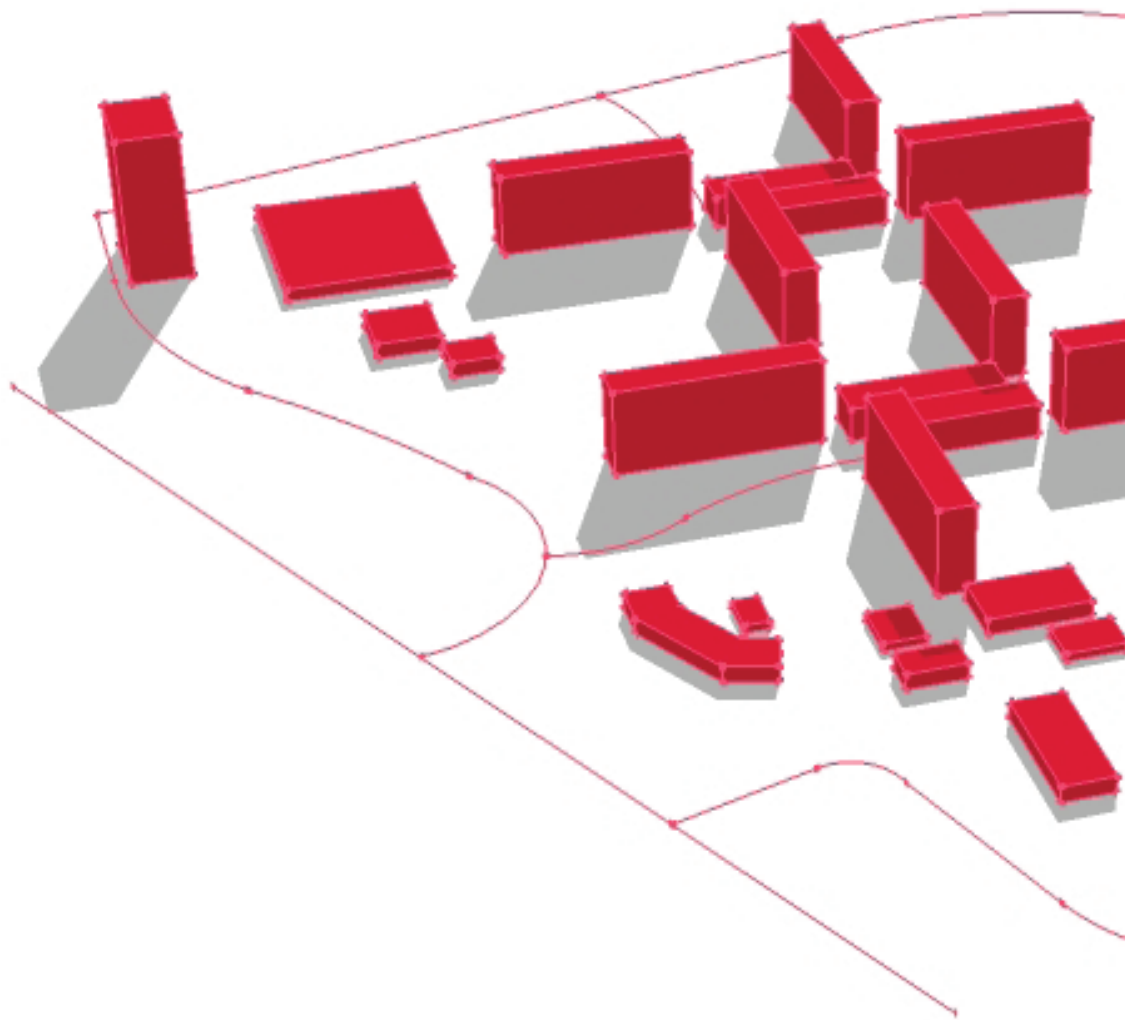
Stelling 5

De diversiteit van de groenstructuren is zeer laag. Het grootste gedeelte bestaat uit een naaldbos met daaronder een laag met jong opschot. De Dennen overheersen sterk in dit gebied. Daarnaast staan er sporadisch wat berken en jonge beuken. De open ruimtes voor de drie woonlagen hoge flats, bieden in het monotone beeld een kleine variatie. Voor deze flats liggen rechthoekige grasvlakken. Deze strekken zich van de weg tot aan de bebouwing. Op deze rechthoekige grasmat staan verspreid staande ranke dennen, met sterkere ontwikkelde kronen. Deze kleine semi-open gebieden zijn een verademing in het grotendeels, bedompte gebied. Doordat het gebied zo monotoon is qua karakter en beplanting, vallen deze iets andere gebieden, extra op.

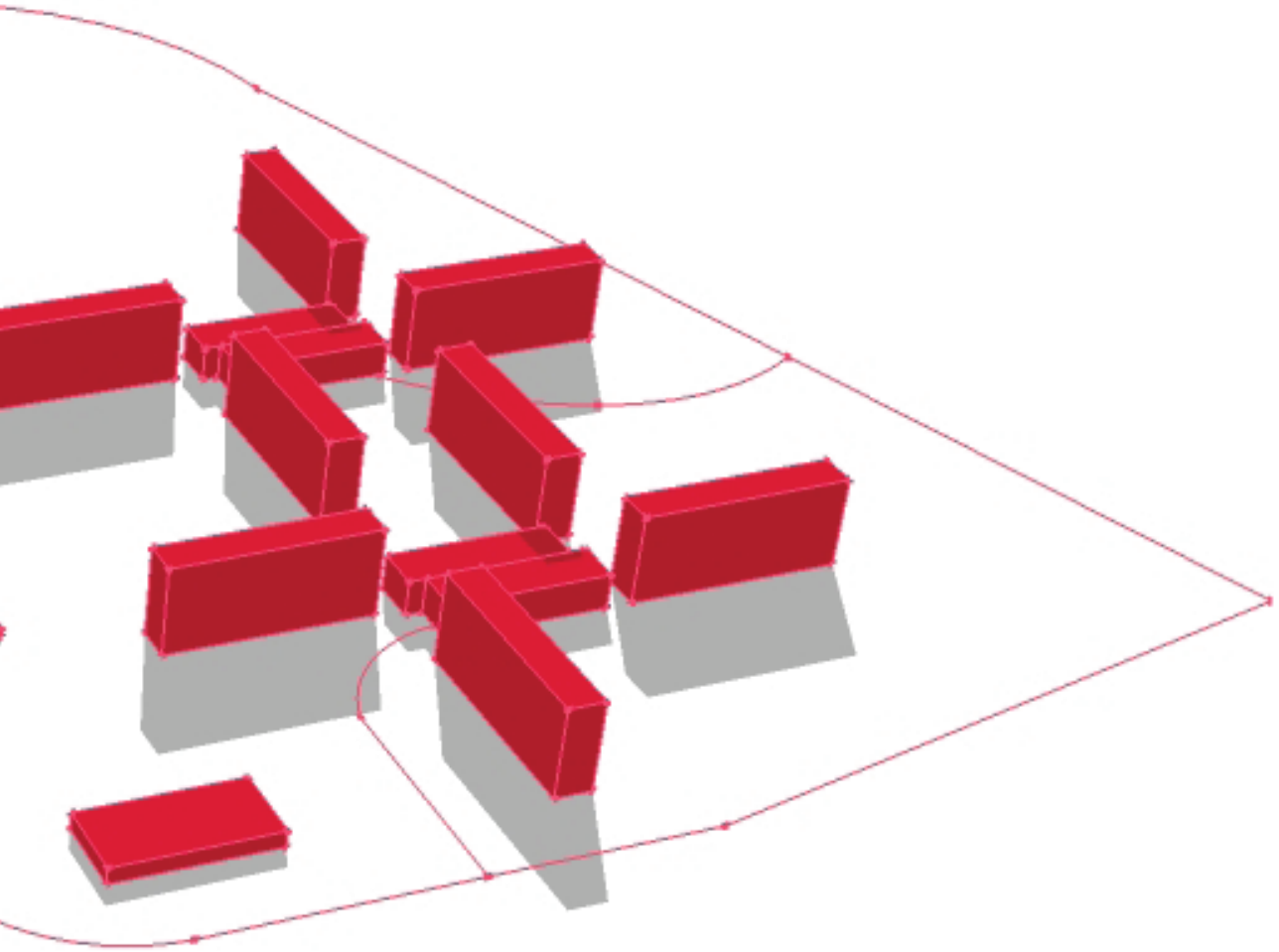
[afbeelding 5.4.16] Verspringing van de rooilijn creëert ruimtes

Naam: de Molenwijk
Locatie: Amsterdam
Woningaantal: 2010 waarvan 1.593 sociale huurwoningen (79,3%), incl. servicewoningen
Inwoners: 4.277
Bouwjaar: 1968
Oppervlakte: 25 ha
Architect: K. Geerts i.s.m. Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting gemeente Amsterdam

[afbeelding 5.5] Ruimteschets Molenwijk

5.4 Referentiestudie Molenwijk

Algemene beschrijving

De Molenwijk is een hoogbouwwijk in het Amsterdamse stadsdeel Amsterdam-Noord. De wijk ligt te midden van de historische dijklinten van de polder. Het voormalige groengebied tussen het dorp Oostzaan en het stadsdeel Amsterdam-Noord werd aan het begin van de jaren '60 gebruikt als depot voor bagger uit het Noordzeekanaal en behoorde oorspronkelijk tot de gemeente Oostzaan. Op 1 augustus 1966 is het gebied middels een grenswijziging bij Amsterdam gevoegd en kon de gemeente overgaan tot de realisering van haar bouwplannen betreffende het plan Molenwieken. Amsterdam-Noord was immers nog een achtergebleven gebied van Amsterdam en de Molenwijk zou een dusdanige waarde aan het stadsdeel toevoegen dat ook ten noorden van het IJ een nieuwe ontwikkeling in gang zou kunnen worden gezet.

Eind 1966 werd gestart met de bouw van Molenwijk, onder het motto 'licht, lucht en ruimte voor iedereen'. Het plan, ontworpen door architect K. Geerts, in samenwerking met de diensten Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting van de gemeente Amsterdam en de Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties, kenmerkt zich door de clustering van de bouwvolumes die van bovenaf gezien vier molens vormen in het groene parklandschap. De in het plan opgenomen parkeergarages vormen hierbij de

draaipunten van de molens. De wijk zou 1256, in eerste instantie beter gesitueerden en jonge, grote gezinnen gaan huisvesten verdeeld over vijftien woongebouwen van elk tien verdiepingen (plus een begane grond bestaande uit bergingen). Aan de rand van de wijk verrees tevens een torenflat van zestien verdiepingen bestemd voor ouderen. Daarnaast zijn er in de loop van de jaren naast het bestaande winkelcentrum verschillende voorzieningen ontwikkeld als een bibliotheek, lagere scholen, kinderdagverblijven en een sporthal. Verder kent de wijk ook nog een heemtuin en een kinderboerderij. Al deze voorzieningen zouden niet alleen een functie hebben voor Molenwijk maar voor het gehele gebied ten westen van het Zijkanaal I.

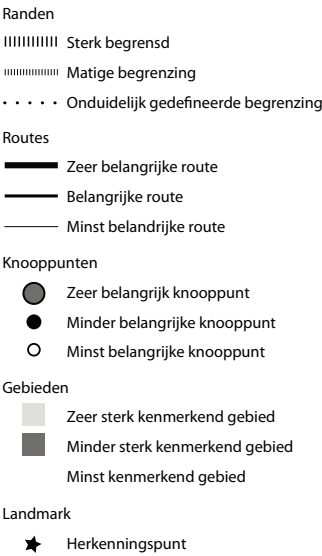
Molenwijk was Nederlands eerste autovrije woonwijk. In deze wijk zouden de toekomstige bewoners kunnen genieten van veel groen, ongestoord kunnen wandelen/fietsen en zouden kinderen veilig kunnen buitenspelen. Om het autoverkeer buiten de wijk te houden werd een rondweg aangelegd met korte aftakkingen die naar de parkeergarages voerde. De rest van het maaiveld is ingericht als autovrij en parkachtig domein, slechts doorsneden door fiets- en voetpaden. Zo ontstaat er, in de geest van de jaren '60, een scheiding van verkeerssoorten.

[afbeelding 5.5.1] Situering van Molenwijk in Amsterdam Noord

Molenwijk word ook vaak de voorloper van de Bijlmermeer genoemd.
 Aanvankelijk ging men er van uit dat één van de geplande lijnen van de Amsterdamse metro via een nieuw tracé naar de Molenwijk gevoerd zou worden. Deze is er echter nooit gekomen. Destijds realiseerde zich men ook dat al die 1256 gezinnen ook 1256 of meer auto's met zich mee zouden brengen. Om te voorkomen dat al die auto's op het maaiveld geparkeerd zouden worden (en er dus maar weinig ruimte voor groen zou overblijven) zijn er

parkeergebouwen ingepast. Elk parkeergebouw zou plaats gaan bieden aan ongeveer 350 auto's. Daarnaast zou er onder de parkeergebouwen ruimte gereserveerd worden ten behoeve van het zogenoemde kortparkeeders. In de clustering van de bouwvolumes zijn de parkeergebouwen in een cluster van vier woongebouwen opgenomen waarbij de woongebouwen zo zijn gesitueerd dat het parkeergebouw in het centrum valt en zo als molenlichaam fungeert en de flats als de wieken.

Omsloten tuin Analyse

Context &Geomorfologie

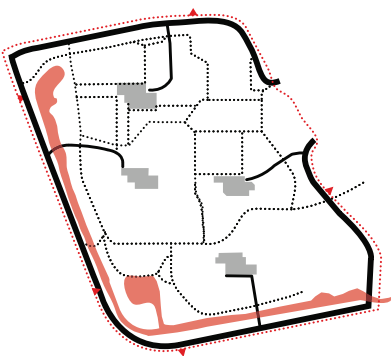
Molenwijk ligt als een relatief willekeurige, afgebakende vorm in haar omgeving. Aan de Oost- en Zuidzijde van de wijk liggen de historische dijklinten, aan de Noord- en Westzijde liggen relatief nieuwe wijken. De schaalsprong van de bebouwing van de Molenwijk naar de omringende wijken is rationeel gezien enorm. Toch word deze niet zo sterk ervaren. Tussen de Molenwijk en de directe omgeving bevind zich een sterk aangezette rand van een vrij dichte bossage. Daarnaast word de begrenzing van het gebied versterkt door de aanwezigheid van een enkele meters brede watergang, en een aanzienlijk hoogteverschil met de omliggende omgeving. Door deze drie, begrenzende ringen rondom de wijk word een soort afstand gecreëerd tussen de kleinschalige, intieme omgeving en het groots opgezette en vaak anonieme karakter van Molenwijk. Een gevolg van deze sterk begrenzende ringen rondom Molenwijk, is een sterke identiteit van het gebied en ook een duidelijk begin en eind van het gebied. Het is onmiddellijk duidelijk wanneer je het gebied binnentreed. De andere zijde van deze sterk afbakening is dat het gebied weinig uitwisseling vertoond met haar omliggende wijken. De bewoners van de omliggende wijken komen weinig tot niet in Molenwijk. Alhoewel er enkele functies en activiteiten in de Molenwijk aanwezig zijn, lijkt het erop dat deze grotendeels door de bewoners zelf worden gebruikt. Ook liggen ze aan de rand van Molenwijk, wat ervoor zorgt dat het gehele wijkleven en uitwisseling met omliggende wijken zich alleen hier afspeelt.

Planorganisatie

De bebouwing van Molenwijk is grotendeels opgebouwd volgens een strak ordeningsschema. Vier molens opgebouwd uit vijftien hoogbouwflats die als wieken rondom een draaipunt in de vorm van een parkeergarage zijn gesitueerd. Deze opzet is gekozen zodat alle bewoners altijd ruim uitzicht over het park zouden hebben. De andere flats zijn wel te zien, maar men kan er royaal langs kijken. Ook betekent deze situering privacy, en een optimaal gebruik van de zon. De ene flat neemt op deze manier de zon niet weg voor de andere flat. De parkeergarages dienen als draaipunten van de molens. Deze parkeergarages worden doormiddel van vier fly-overs ontsloten met de ringweg die om het gebied heen loopt. Er ontstaat hierdoor een duidelijke scheiding van verkeerssoorten, wat erg typerend was voor de functionalistische wijken . Het verkeerssysteem in Molenwijk is ook met de reden aangelegd dat het de uitstraling zou krijgen van een groen, ruim opgezet weelderig parklandschap. Omdat Molenwijk oorspronkelijk de doelgroep gezinnen met jonge kinderen aan zou moeten trekken, zou dit parklandschap het ultieme speellandschap moeten worden. Ouders konden hun kinderen hier vrij laten spelen, zonder steeds op de auto's hoeven te letten.

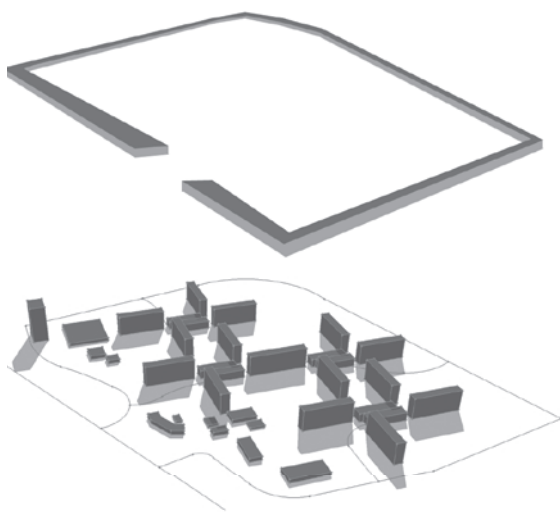
[afbeelding 5.5.4] Context

[afbeelding 5.5.5] Planorganisatie

Ruimteform

De vier gevormde molens die de ruimtelijke structuur bepalen in Molenwijk ervaart men vanaf de grond niet als molens. Hiervoor is de schaal en de maat te groot om dit nog te kunnen zien. De molens zijn volgens een sterk ordeningsprincipe gebouwd. Toch wisten de plannenmakers zich klaarblijkelijk geen raad met winkels, scholen en andere voorzieningen. Deze zijn geen onderdeel geworden van de molens en liggen wat verloren in een rommelige randzone tussen molenwijk en het historische dijklint aan de Oostzijde van Molenwijk. In deze ietwat rommelige zone van functies ontstaan, door de andere maatverhouding, ook andere vormen van ruimtes. De ruimtes zijn hier meer besloten, kleiner en intiemer. Het is een prettiger schaal. Ook nodigt deze kleinere schaal meer uit tot het gebruiken van de buitenruimte.

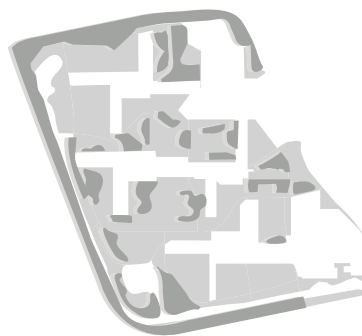

[afbeelding 5.5.6] Ruimteform

Versijningsform

85% van de Molenwijk is openbaar en onbebouwd gebied. De bebouwing en de rand mogen misschien een sterk ordenende werking hebben, het groen in de wijk heeft het allerm minst. De inrichting van dit onbebouwde gebied bestaat grotendeels uit een grasmat met daarop een verspreid assortiment aan bomen en heesters. Het gras vergt veel beheer, maar dat lijkt in de praktijk niet te worden gedaan. De 30 meter hoge flats veroorzaken een zware slagschaduw, waardoor het park kil en verwaarloost oogt in deze schaduw. Op andere gebieden domineren populieren het beeld. In het oorspronkelijke beplantingsplan waren deze populieren als 'wijkers' bedoelt. Deze wijkers, snelle groeiers als populier en wilg, waren bedoelt om de nieuwbouwwijken snel een groen en volgroeit beeld te verzorgen. Na zo'n 15 jaar zouden deze wijkers moeten worden gekapt, waarmee ze ruimte zouden moeten geven aan de 'blijvers', langzame groeiers als kastanje, linde, beuk en eik. In de Molenwijk heeft deze kap niet plaatsgevonden. Als resultaat dat nu, 40 jaar later, de populieren over hun hoogtepunt zijn en in slechte staat zijn. De 'blijvers' zijn achtergebleven in groei, en ogen schraal en onvolgroeid. Over het algemeen mag de gehele parkachtige omgeving schraal en monotoon worden genoemd.

Een ander probleem van de uitingsvorm van het groen is de onduidelijke functie en betekenis ervan. Voor wie is het park; van iedereen of van de bewoners. Niets zet echt het stempel op het park. Het probleem van een onduidelijke invulling en verwarring over wiens eigendom het is, is vooral het geval direct rondom de flats. De overgang tussen woongebouw en buitenruimte is op geen enkele wijze vormgegeven. Het is een niemandsland geworden, soms beheert door bewoners, vaak door het stadsdeel en de corporaties.

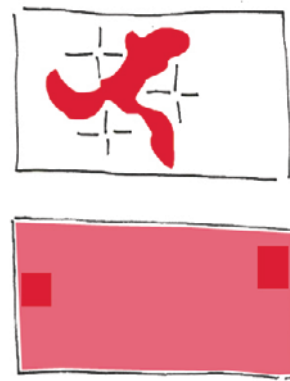

[afbeelding 5.5.7] Versijningsform

Toetsing op hypothetische stellingname

Stelling 1

Maar liefst 85% van het 25 hectare grote Molenwijk is onbebouwd en openbaar groengebied. De flats staan dus duidelijk in een grootschalig, groen woonpark. De bebouwing staat in het groen en is weliswaar geclusterd maar staat daarbij op een ruime onderlinge afstand van elkaar. De ruimtes in het woonpark vlechten zich als het ware tussen de bebouwing [zie afbeelding 5.5.8] door en worden begrenst door heestergroepen. Door de afmeting van het gebied, de maat van de tussenliggende ruimtes en het totale oppervlakte aan groen, is het groen in staat tegenwicht te bieden aan de grote schaal van de bebouwing. Het maaiveld is overal gelijkvloers en kan worden beschouwd als een groene mat met hierop onregelmatig verspreid staande bomen en heesters. Doordat deze groene mat in het gehele gebied hetzelfde karakter heeft, wordt er een stabiel en continu beeld gecreëerd met een sterke, parkachtige identiteit. Uitsluitend in de randen zitten plekken met een ander karakter. Doordat dit uitsluitend in de randen is gepositioneerd kan de parkachtige mat zich uitstrekken door het gehele gebied.

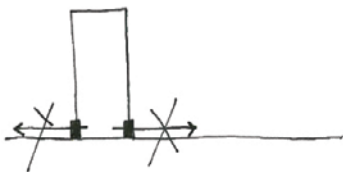
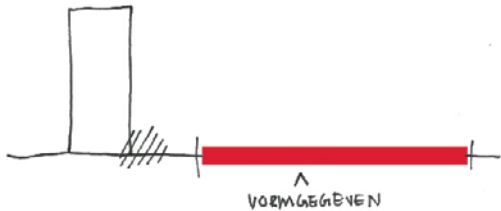
[afbeelding 5.5.8] Ruimtes die zich tussen de bebouwing doorvlechten

[afbeelding 5.5.9] Plekken met een afwijkend karakter gepositioneerd aan de randen van het gebied

Stelling 2

De groene gemeenschappelijke ruimte in de Molenwijk is geen niemandsland, maar kan ook niet beschouwd worden als 'achtertuin'. De openbare ruimte gedraagt zich als een groene onderlegger waar de gebouwen op zijn geplaatst. Door een blinde en anonieme begaande grond kunnen we eigenlijk concluderen dat het groen en de bebouwing los van elkaar staan en dat het groen hoofdzakelijk aankleding is. Bovendien is het vaak onduidelijk voor wie deze groene ruimte er is: voor iedereen of alleen voor de bewoners? Dit wordt vooral inzichtelijk direct rondom de flats. [zie afbeelding 5.5.10] De overgang tussen woongebouw en buitenruimte is op geen enkele manier vormgegeven. Door ook hier weer het ontbreken van een woonlaag op de begaande grond ontstaat er een anonieme sfeer. [zie afbeelding 5.5.11] Rondom de flats zijn er sporen te vinden van bewonersinitiatief. Bewoners eigenen zich stukjes openbaar groen toe om deze vervolgens naar eigen smaak aan te kleden. Hierdoor creëren ze een persoonlijke binding met hun woonomgeving en uiten ze hun behoefte naar een stukje privé of semiopenbaar groen.

Terug uitgezoomd op een wat grotere schaal liggen er in het gebied een aantal functies/locaties die als bijzonder en goed functionerend beschouwd mogen worden. Dit zijn de kinderboerderij, de heemtuin en het Cruijff Court. Ook de organisatie van bijv. het 'nordic walken' geeft het gebied een echt parkkarakter. Door deze activiteiten en functies aan de wijk te verbinden, ze te onderhouden en te promoten, wordt er een sterkere uitwisseling met de omliggende buurten tot stand gebracht.

[afbeelding 5.5.10] Gebied aan de plint nauwelijks vormgegeven en onduidelijk functie en eigendom

[afbeelding 5.5.11] Geen direct toezicht mogelijk door ontbreken wonen op begane grond

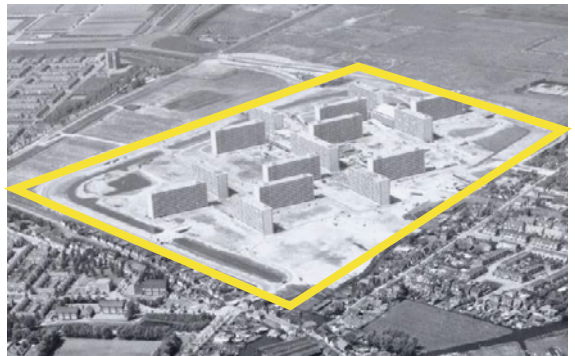

[afbeelding 5.5.12] Ontbreken van woonlaag op begaande grond zorgt voor anonimiteit op het maaiveld

[afbeelding 5.5.13] Onduidelijke inrichting en functie bij de plint van de bebouwing

Stelling 3

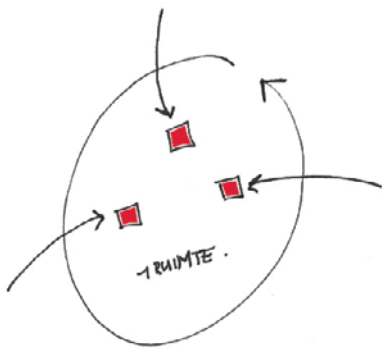
In de Molenwijk ontbreekt elke ruimtelijke relatie met het oude polderlandschap wat oorspronkelijk de ondergrond vormde. Doordat het gebied opspoten is met slip uit het IJ ligt het gebied aanzienlijk hoger ten opzichte van haar omgeving. De enige relatie met haar omgeving is die van een zichtrelatie. Aan de Oost en Zuidzijde van de Molenwijk sta je visueel in verbinding met de oude dorpslinten. Eenmaal in de flats is er wel een fantastische visuele relatie met het polderlandschap ten Noorden van Molenwijk. In de beginjaren werd Molenwijk ook doormiddel van deze visuele relatie gepromoot.

[afbeelding 5.5.14] Molenwijk in haar bouwjaren. Duidelijk te zien is het opgespoten land

Stelling 4

Molenwijk kenmerkt zich sterk door het autoluwe karakter. Brede fiets en voetpaden bepalen het routenetwerk op het maaiveld. Het gemotoriseerde verkeersnetwerk speelt zich af op een ander niveau. Vanaf de ringweg komt het gemotoriseerd verkeer via fly-overs het gebied binnen [zie afbeelding 5.5.16] en wordt daarna rechtstreeks de parkeergarages ingeleid. Door dit systeem worden kruisingen met het langzaam verkeer voorkomen en worden geparkeerde auto's uit het straatbeeld geweerd. Toch blijven de auto's beleefbaar in het gebied. Je hoort ze van een afstand en er blijft een visuele relatie middels de fly-overs en parkeergarages. Door deze visuele relatie wordt de wijk niet een stil en geïsoleerd fenomeen.

[afbeelding 5.5.15] Principe verkeersopzet. De parkeergarages gesitueerd centraal in het gebied, maar door de fly-overs blijft het gebied één ruimte

[afbeelding 5.5.16] Fly over

Stelling 5

De diversiteit van het groen in de Molenwijk is redelijk. Het groen bestaat hoofdzakelijk uit gras met hierop verspreid staande bomen- en heestergroepen. Naast een eenzijdig bestand van Dennen, Taxus en Populier wordt er verrijkt bosplantsoen en sierheesters toegepast. In de wijk is het principe van 'wijkers en blijvers' toegepast. Hierdoor zijn er bij de aanleg van de wijk veel snelgroeiende boomsoorten aangeplant als els, wilg en populier. Echter op veel plekken zien we dat het beheer door de jaren heen tekort heeft geschoten en dat de wijkers veelal zijn blijven staan. De blijvers zijn daardoor achtergebleven of overschaduwd. Bijkomstig nadeel is dat deze wijkers nu over hun toppunt heen zijn en hun beste tijd wel gehad hebben. De heemtuin is overigens los hiervan te zien.

Zichtbaar te merken is dat bewoners, coöperaties en gemeente de handen ineenslaan om de groene buitenruimte minder eentonig te maken. Doormiddel van georganiseerde vrijwilligersgroepen wordt er samen gewerkt aan de ontwikkeling en het onderhouden van het groen. Een goed voorbeeld hiervan zijn de grote bloembakken, die verspreid door het hele gebied staan. Jammer is echter dat ze compleet uit de toon vallen, volkomen willekeurig en contextloos geplaatst lijken te zijn en met hun relatief kleine omvang weg lijken te vallen tegen het gebied.

[afbeelding 5.5.17] Monotone beeld grasmat met populieren

Naam: Ommoord

Locatie: Rotterdam

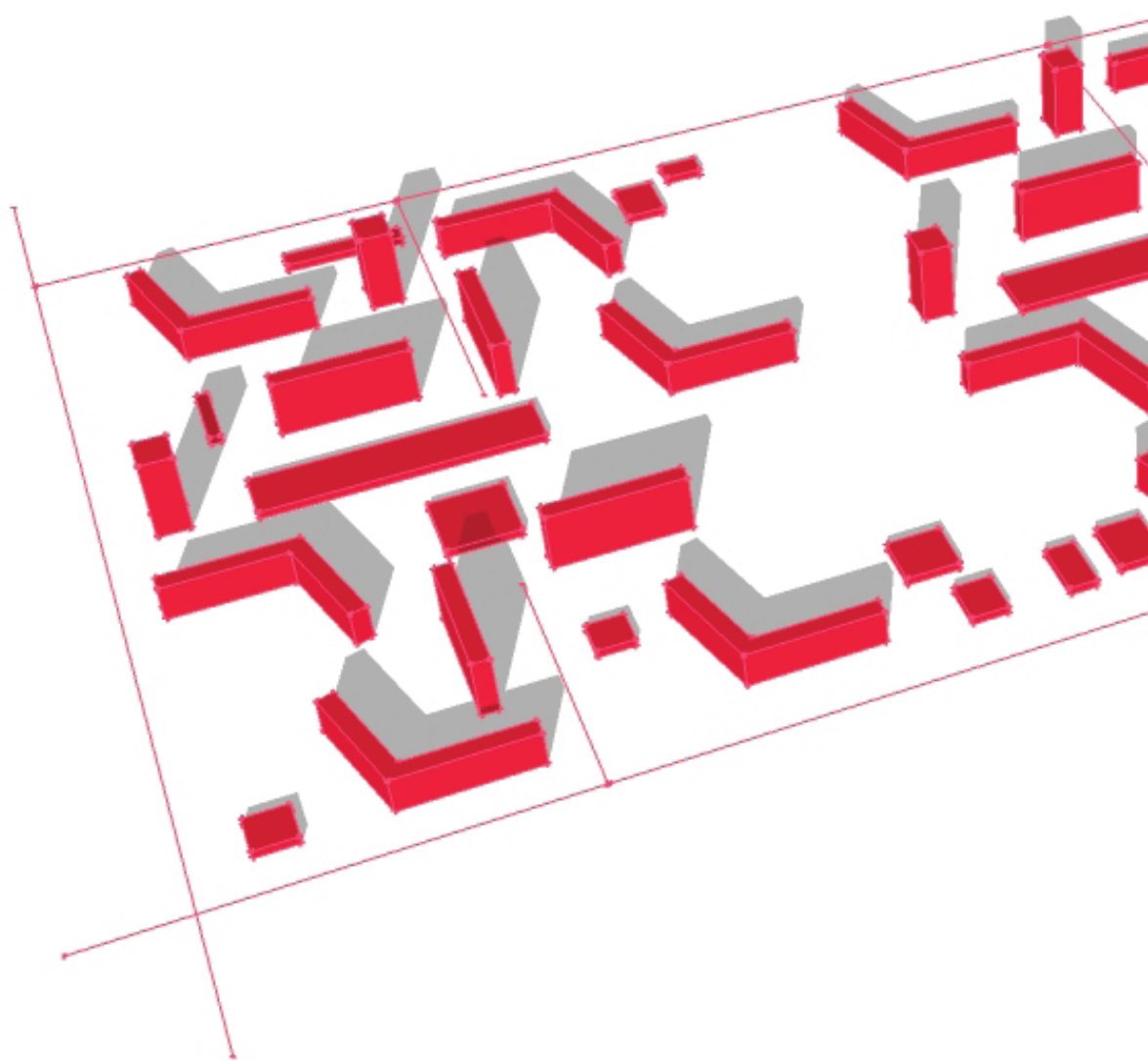
Woningaantal: 7.483 waarvan 77% (5.700) sociale huurwoningen

Inwoners: 24.615 (geheel Ommoord, buiten en binnen de ring)

Bouwjaar: 1967-1975

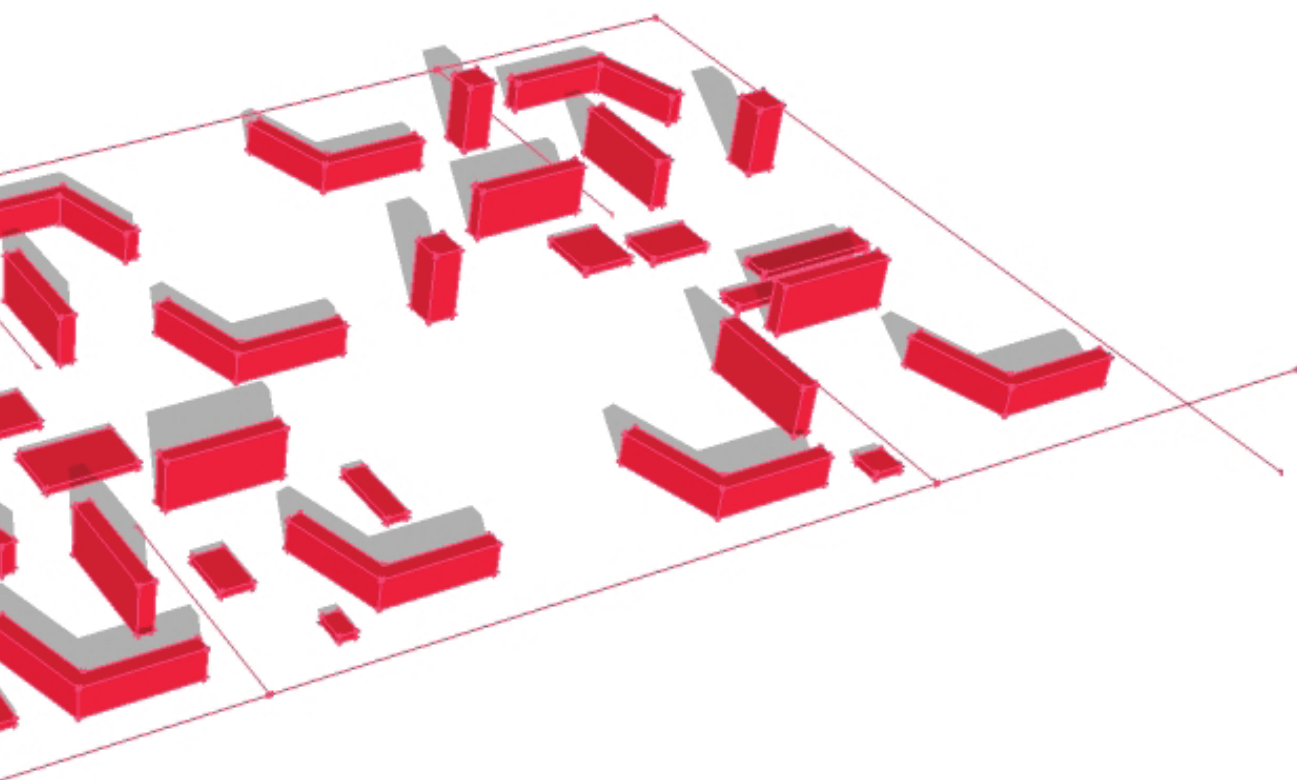
Oppervlakte: 127 ha

Architect: Lotte Stam-Beese

[afbeelding 5.6] Ruimteschets Ommoord

5.5 Referentiestudie Ommoord

Algemene beschrijving

Ommoord is een buitenwijk in de Rotterdamse deelgemeente Prins Alexander uit de jaren '60. De wijk is als satellietstad van Rotterdam ontwikkeld en ontworpen volgens het structuurplan van Lotte Stam-Beese. De wijk kenmerkt zich door het vele groen en de open ruimtelijke opzet maar heeft in tegenstelling tot sommige andere naoorlogse wijken niet echt een eigen centrum. De wijk ligt met zeven kilometer relatief ver van het stadscentrum. Voor een goede ontsluiting naar andere delen van de stad is de planning van de wijk daarom geordend rondom de aanwezigheid van drie metrostations. De stedenbouwkundige opzet van de wijk is helder. Binnen een rechthoek van wegen (de ring) staan hoogbouwflats in een parkachtige omgeving, buiten de rechthoek liggen verschillende laagbouwbuurten.

Ommoord binnen de ring

Het gebied binnen de ring [zie afbeelding 5.6.1] van Ommoord is opgebouwd uit zes zelfstandig ontsloten buurten, welke van elkaar worden gescheiden door groenstroken. De buurten zijn onderling verbonden door een fijnmazig net

van langzaam verkeersroutes (voet- en fietspaden). De langzaam verkeersroutes tussen de flatgebouwen onderling, de winkels en voorzieningen liggen los van de autowegen. De flats in deze buurten staan in repeterende vaste combinaties. Het groen in de wijk is in te delen in twee systemen. Enerzijds is er de informele groene buitenruimte van de groenstroken en gemeenschappelijke tuinen waar de flatgebouwen vrij in staan. Anderzijds en complementair aan die informele buitenruimte is er een formele structuur van bomen langs wegen (ring en buurtontsluitingen) en op parkeervelden. (ds+v, 2007, p10-26)

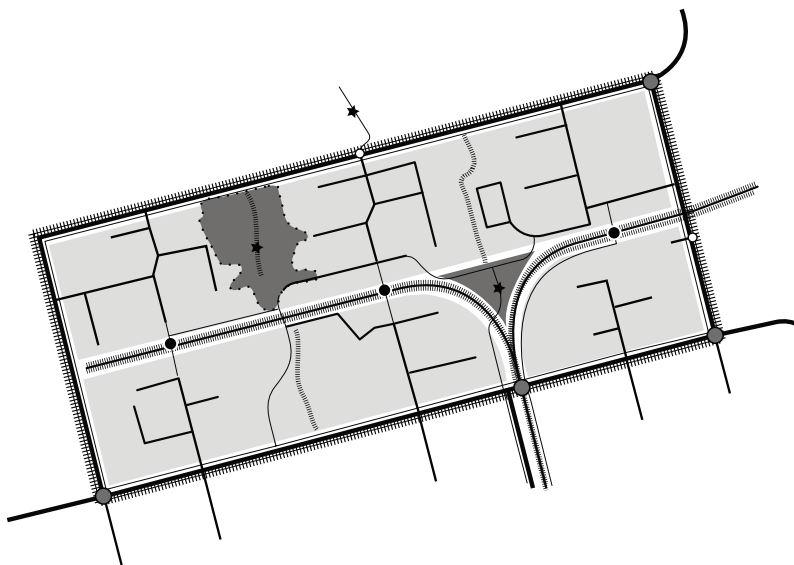
[afbeelding 5.6.1] Situering van Ommoord in Rotterdam

- Woongebouwen
- Functies
- Metrolijn
- Langzaam aan verkeer
- Rijwegen
- Ringweg
- Rotonde
- Bomenlaan
- Gras
- Bomenweide
- Bosplantsoen
- Bos
- Water
- Parkeren
- Wonen

[afbeelding 5.6.2] Topografische eenheden

- Randen
 - Sterk begrensd
 - Matige begrenzing
 - Onduidelijk gedefinieerde begrenzing
- Routes
 - Zeer belangrijke route
 - Belangrijke route
 - Minst belandrijke route
- Knooppunten
 - Zeer belangrijk knooppunt
 - Minder belangrijke knooppunt
 - Minst belangrijke knooppunt
- Gebieden
 - Zeer sterk kenmerkend gebied
 - Minder sterk kenmerkend gebied
 - Minst kenmerkend gebied
- Landmark
 - Herkenningpunt

[afbeelding 5.6.3] Mental map

Omsloten tuin Analyse

Context & Geomorfologie

Ommoord ligt als een relatief willekeurige, afgebakende vorm in haar omgeving. De wijk wordt omsloten door de autosnelweg A20 in het zuiden, het riviertje de Rotte in het noorden en de wijk Zevenkamp. Het gebied maakte oorspronkelijk deel uit van een veengebied dat in de 11e/12e eeuw is ontgonnen. In de verkaveling van de wijk is weinig rekening gehouden met de originele verkaveling. Van de verkaveling van het hoogbouwgedeelte, het gebied waar deze analyse over gaat ('binnen de ring') kan gerust gezegd worden dat er helemaal geen rekening gehouden is met het omliggende landschap.

Ommoord binnen de ring ligt in een sterk afgebakende rechthoekige vorm. De ring wordt gevormd door een infrastructurele hoofdweg met breed profiel, waarin een groene middenberm en een aan beide zijde naastgelegen fietspad is opgenomen. Naast deze horizontale separatie wordt de afbakening extra sterk doordat deze is geaccentueerd door een bomenlaan. Door deze begrenzing ontstaat er een naar binnen gekeerd, opzichzelfstaand woonpark. Nadelig gevolg hiervan is dat het erop lijkt dat de bewoners van de omliggende wijken, weinig tot geen gebruik maken van de groene omgeving van Ommoord, en dat zij alleen in de Ommoord komen voor het halen van hun dagelijkse boodschappen.

De relatie van Ommoord met het omliggende landschap is zeer klein. De structuren van het landschap en die van de hoogbouw- en laagbouw gedeeltes lopen niet (consequent) in elkaar over. Vanaf het Ommoordse Veld aan de Noordzijde van de wijk is er wel sprake van een doorlopende structuur. Hier steken twee "groene vingers" van bosachtige groenstroken, in zuidelijke richting door tot binnen de ring. Zij versterken een driedeling van het rechthoek, die wordt ingevuld door repeterende stempels. Deze driedeling correspondeert met de drie in het centrum gelegen metrostations. De groenenvingers verbreden zich plaatselijk tot grotere groene ruimten waarin de 'Wijktuin', het 'Metrodriehoek', parkjes, brede waterpartijen en het sportveld zijn opgenomen. Een visuele relatie met het omliggende landschap ontbreekt ook. Alleen vanaf de noordelijke ring (President Wilsonweg) is er plaatselijk zicht op het aan de Noordzijde gelegen landschap.

Planorganisatie

De planorganisatie van de Ommoord binnen de ring
De planorganisatie van de Ommoord binnen de ring is volgens een strak ordeningsschema opgebouwd. Het

gebied is opgedeeld in zes zelfstandig ontsloten buurten bestaande uit samengestelde, geclusterde hoogbouw van verschillende hoogtes. Tot deze zesdeling van het gebied wordt gekomen doordat twee groene vingers het gebied in noordzuidelijke richting doorsnijden en een metrobaan, aangezet met een heesterbeplanting, het gebied in oostwestelijke richting doorsnijdt.

Rondom de metrobaan liggen drie centrumlocaties. Deze vormen hoofdelementen in de structuur van de rechthoek. De ruimten in en om deze locaties verbinden de buurten aan noord- en zuidzijde met elkaar. Ook eindigt hier de hoofdverkeersontsluiting van de buurt en loopt er een langzaam verkeersroute in noordzuidrichting doorheen.

Op het niveau van de zes buurten (stempels) herhaalt het ontwerp steeds de volgende drie elementen in de buitenruimte: De hoofdentrees naar elk van de zes buurten, de tussen de hoogbouwliggende openbare tussengebieden en de parkeervelden.

- De hoofdentrees naar elk van de zes buurten verbinden elke buurt met de ring en vormen de hoofdroute naar de centrumlocaties. Tussen de buurten onderling is geen autoverkeer mogelijk, wat doorgaand- en sluipverkeer weert. Hierdoor behoudt het gebied zijn rustige en ontspannen sfeer.
- De tussen de hoogbouw gelegen openbare tussengebieden zijn over het hele gebied verspreid en zijn ingevuld met grasvelden, bomenweides en heestergroepen. Deze ruimtes hebben een grote maat vanwege de voor de bezonning vereiste gevelafstanden.
- Het parkeren concentreert zich op velden aan de noordzijde (de schaduwkant) of oostzijde van de flats. Verspreid staande bomen vormen een groen dak dat het zicht vanuit de flats op geparkeerde auto's beperkt en het idee van een continu park tussen de hoogbouw versterkt. (ds+V, 2007, p10-26)

In de planorganisatie heeft de laatste jaren een verdichting plaatsgevonden. Op ogenschijnlijke willekeurige plaatsen zijn duplexwoningen, semi-hoge hoogbouw en laagbouw gerealiseerd. Dit is ten koste gegaan van de groenstructuur en het parkkarakter van de wijk. Ook mag geconcludeerd worden dat de zesdeling van de wijk in het huidige beeld niet goed meer beleefbaar is. Doordat er ook plaatselijke verdichting heeft plaatsgevonden in de groene vingers komen de buurten dichter naar elkaar en is er soms al sprake van een versmelting.

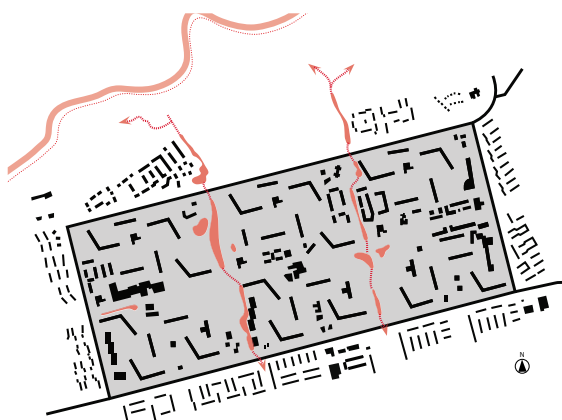
Ruimteform

Bij de inrichting van de openbare, tussen de hoogbouw gelegen tussengebieden/ het maaiveld spelen de draaiwinden en slagschaduwen een beperkende rol. Door de grote maat konden ze worden ingericht als park. De praktische bruikbaarheid ervan varieert echter nogal vanwege de invloed van de hoogbouw op de natuurlijke omgeving. Behalve de groene inrichting, bestaat een aanzienlijk deel van het maaiveld uit verharding voor ontsluitingswegen en parkeervlakken. Per woning is hier een parkeernorm gehanteerd van één auto. De buitenruimte is ingevuld met allerlei kleine objecten als speelplekken, meubilair langs wandelroutes (banken, prullenbakken) en beeldende kunst. De grasweiden functioneren ook als informele speelplekken.

De westelijk gelegen groene vinger heeft sterke karakteristieke van de romantische landschapstijl. In het park zijn vijverpartijen, weiden, boomgroepen, bossingels en slingerende fiets en wandelpaden aangelegd. Door deze inrichting en omvang krijgt het groen een eigen karakteristiek die sterk contrasteren met het geometrische patroon van de hoogbouw. (Hoop, 2009, p58)

Versijningsform

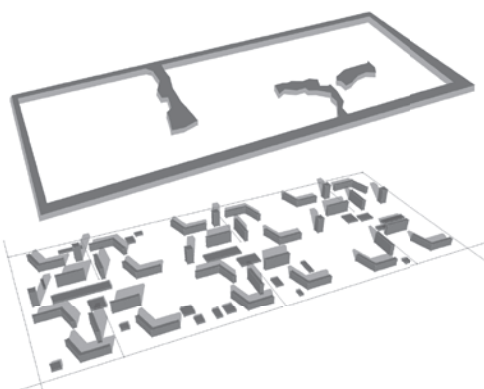
De bomen en het groen speelde in het plan van Lotte Stam-Beese een belangrijke rol. Populieren zouden na volgroeing de strakke en hoge gevels van de hoogbouw uit het zicht van de gebruiker moeten nemen. Dit is echter niet het geval. Vandaag de dag (nu veertig jaar later) is het bomenbestand van Ommoord volgroeid maar domineert de bebouwing door haar hoogte (tot tweemaal de hoogte van een populier) en massa nog steeds het beeld. (Ibidem) Over het algemeen kan gesteld worden dat de groenstructuur van het gebied zijn beste tijd heeft gehad. Destijds is het gebied overvloedig aangeplant met snel groeiende soorten om snel een parkachtig karakter te bereiken. In de loop van de tijd zijn deze plaatselijk tot dichte bosschages uitgegroeid. Dit zorgt op een aantal locaties voor dichtbegroeide paden en onoverzichtelijke situaties. Dit bemoeilijkt hun gebruik en kan een gevoel van sociale onveiligheid geven. (ds+V, 2007, p10-26)

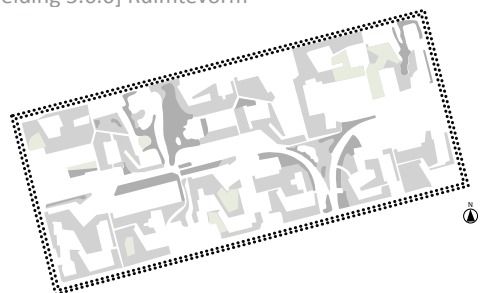
[afbeelding 5.6.4] Context

[afbeelding 5.6.5] Planorganisatie

[afbeelding 5.6.6] Ruimteform

[afbeelding 5.6.7] Versijningsform

Toetsing op hypothetische stellingname

Stelling 1

De groenstructuur van Ommoord heeft een grootschalig karakter. Het oorspronkelijke parkachtige karakter van de wijk heeft door de tijd heen heel wat afbreuk geleden. Zo is er de afgelopen jaren heel wat bijgebouwd wat ruimte heeft geëist. Ruimte die vaak van de toch ‘overvloedige’ groene ruimte is afgehaald waardoor de bebouwing, onopgemerkt dicht op elkaar is komen te staan en buurten langzaam naar elkaar zijn toegegroeid. De groenstructuur is daardoor op sommige punten veel minder groots/smaller geworden waardoor de verhouding tot hoge bebouwing onder druk is komen te staan. Het hedendaagse beeld van de wijk is dan ook dat het grootschalige aaneengesloten groene karakter van de wijk verdwenen is. Ook door de bij-gebouwde bouwvolumes niet in de groene ruimte te plaatsen wordt het groene karakter van de wijk aangetast. [zie afbeelding 5.6.9] Daarnaast wordt het maaiveld voor een aanzienlijk deel opgeëist voor de verharding van de rijwegen en parkeervlakken. [zie afbeelding 5.6.8] Waardoor je soms meer het idee hebt dat je in een stenige woonwijk bent in plaats van in een groen woonpark.

[afbeelding 5.6.9] Van woningen die in een ruimte zijn geplaatst naar huidig beeld, kleine ruimtes en versnipert groen door toevoeging bijgebouwen en parkeren

[afbeelding 5.6.8] Overwegend parkeren in het straatbeeld, waarbij groene karakter van de wijk verloren gaat

Stelling 2

Van het overgrote gedeelte van Ommoord kan gezegd worden dat er geen achtertuin gevoel heerst. Door de enorme hoogtes van de hoogbouw en het anonieme voorkomen van de onbewoonde, begaande grond wordt er geen relatie gelegd met de groene buitenruimte. In de pas gerenoveerde flats hebben ze dit opgelost door op de begaande grond woningen te realiseren. Hierbij hebben ze deze woningen op de zonzijde, de buitenruimte ingetrokken door een inpandig en uitpandig terras aan te leggen. Doordat er een flauw talud vanaf de openbare ruimte richting het terras ligt en er om de terrassen een lage haagstructuur is toegepast zijn het prettige omsloten tuintjes geworden. Daarmee is het toezicht op de openbare ruimte behouden.

Het groen in de wijk heeft een zeer lage gebruikswaarde. Door de toegepaste groenstructuren, de verhoudingen van het groen t.o.v. de ruimtelijke werking van de hoogbouw en de weinige functies die het groen heeft kan er weinig meer mee gedaan worden dan er de hond uitlaten of een balletje trappen. [zie afbeelding 5.6.10] Het uitgesproken gebied dat zich in de meest westelijke groene vinger bevindt is overigens los hiervan te zien, dit heeft het imago van een park waar gewandeld, gevist en gekeken kan worden.

Sommige bewoners voelen wel een bepaalde betrokkenheid met het gebied en slaan de handen in een om als wijkvereniging het gebied te verrijken. Zo worden er gebieden door vrijwilligers beheerd en zijn er bloembakken voor iedere flat geplaatst.

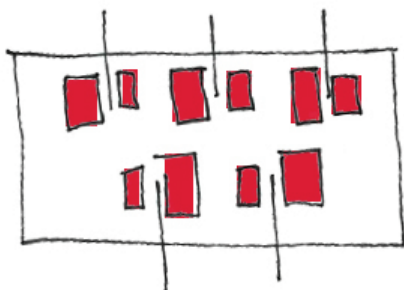
[afbeelding 5.6.10] Kijk- en vulgroen met zeer lage gebruikswaarde

Stelling 3

De relatie van Ommoord met het omliggende landschap is zeer klein. De structuren van het landschap, de hoogbouw en laagbouw gedeeltes lopen niet (consequent) in elkaar over. Alleen twee “groene vingers” steken van af het Ommoordse Veld door tot binnen de ring. Ook zorgt de rationele afbakening van de wijk voor een isolerende en vrij confronterende ligging in het landschap. Bij de aanleg van de wijk is de ondergrond feitelijk uitgewist, en is men opnieuw begonnen. Een visuele relatie met het omliggende landschap ontbreekt ook. Alleen vanaf de noordelijke ring (President Wilsonweg) is er plaatselijk zicht op het aan de Noordzijde gelegen landschap.

Stelling 4

Ommoord is niet bepaald autoluw. Op veel plekken in de wijk heb je het gevoel dat je in een stenige woonwijk bent in plaats van in een groen woonpark. In het overgrote gedeelte van de wijk is namelijk autoverkeer mogelijk. Daarnaast neemt de verharding voor de rijwegen en de parkeervelden de grootste oppervlakte in beslag naast de groenstructuur van de wijk. De wegprofielen in de wijk hebben een stedelijk profiel met verhoogd liggende trottoirs. In het oogspringend zijn de enorme parkeervelden. [zie afbeelding 5.6.11] Al zijn de auto's vanuit de hoogbouw niet direct zichtbaar doordat er bomen op de parkeervelden zijn opgenomen, vanaf het maaiveld bekeken zijn de auto's zeer aanwezig. Qua verkeersdruk valt het in de wijk wel mee. Omdat de wijkopzet met gescheiden buurten, ervoor zorgt dat het hier alleen om bestemmingsverkeer gaat.

[afbeelding 5.6.11] Instekers vanaf de ring die ontsluiting geven aan de parkeervelden. Deze parkeervelden bepalen een groot deel van het karakter van Ommoord

Stelling 5

De diversiteit van de groenstructuren is vrij redelijk te noemen, het gebied is weinig monotoon maar de kwaliteit laat soms wat te wensen over. De groenstructuren die tussen de woongebouwen zijn toegepast zijn vrij divers. Er worden verschillende vormen van plantsoen, in verschillende uiterlijkheden toegepast, die gebieden afzonderlijk van elkaar een eigen karakter geeft. Aangenaam is hier te zien dat grasvelden hier niet het gebied domineren.

Er is een duidelijke tweedeling te vinden in de kwaliteit van het groen. Zo zijn er grote monotone delen in het gebied aanwezig die er slecht uitzien. Hier staat veelal de originele snelgroeiende beplanting, die nu veertig jaar later over zijn top heen is en mankementen begint te vertonen. De populieren domineren hierin het beeld met een ruige, soms dichtbegroeide onderbegroeiing die weinig aantrekkelijke uiterlijkheden heeft. Maar er zijn ook delen waar er meer aandacht besteed wordt aan het voorkomen van het openbaar groen. Hier worden veel verschillende soorten en vormen door elkaar gebruikt. Het uitgesproken parkgebied in de meest westelijke groene vinger, is wellicht niet altijd even mooi maar het is wel waardevol ten aanzien van de ecologie. Wijkvrijwilligers hebben hier de handen ineen geslagen om het gebied ecologisch te beheren.

CONCLUSIES & AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk worden de conclusies en aanbevelingen beschreven. Onderstaande conclusie is samengesteld uit de rationele en intuïtieve gebiedsanalyse. Deze zijn op basis van de veronderstellingen met elkaar vergeleken. Deze conclusies zijn vervolgens verder in het hoofdstuk doorvertaald naar aanbevelingen en ontwerpprincipes.

6.1 Conclusie

Stelling 1

In de wijken de Molenwijk en Curacaolaan vinden we het duidelijkste een grootschalige, geschakelde groene omgeving. De bebouwingseenheden liggen hiervan vrijstaand in het groen. Molenwijk heeft hierbij de grootste aaneengesloten groene ruimte en blijft verder van de randen dan de Curacaolaan. In Kerckebosch is er sprake van een te krappe groene plint, waarbij de bebouwing niet overal in de groene omgeving opgenomen lijkt te worden. Daarbij komt dat de bosstructuren niet goed met elkaar verbonden zijn en de bosrand als een afsluitende, harde rand werkt.

Ommoord is door verdichting van bouwvolumes aangetast in zijn grootschalige groene karakter. Het groen heeft plaats moeten maken voor bebouwing waarbij er losgekoppelde groengebieden zijn ontstaan. Deze zijn daarnaast in verhouding tot de ruimtewerking van de immens hoge bouwvolumes te krap.

Stelling 2

In alle vier de wijken is er wel enigszins sprake van een anonieme onderzijde van de bebouwing. Echter in de Curacaolaan is hier het minst sprake van omdat er hier een aantal rijen woningen zijn die een privetuin hebben. Doordat hier geen hoge afscheidingen is aangebracht wordt het zicht op de openbare ruimte behouden. Ook in Ommoord, die van deze vier wijken toch het meest anoniem (en minst nastrevenswaardig) is, zijn er in de renovatieplannen woningen op de begaande grond gerealiseerd. Hierbij hebben ze op de zonzijde een inpandig en uitpandig terras aangelegd die als privégebied beschouwd mogen worden. Ook hier is een goede inpassing en overgang gevonden tussen privé en openbaar gebied, door de toepassing van een lage haagstructuur en een flauw talud vanaf de openbare ruimte naar het terras. Dat het hier gaat over een terras/tuin op de zon- en leezijde is wel van belang. Een terras/tuin op de schaduw- en slaapzijde geeft namelijk niet het gewenste resultaat van een levendige begaande grond.

De groene omgeving van Kerckebosch staat het minst in relatie tot zijn bewoners. Het bos heeft een verloederd karakter en vormt een frontale muur t.o.v. de bebouwing. Hierdoor heeft het gebied weinig gebruikswaarde. Ook in Ommoord is de gebruikswaarde laag. Door de toegepaste groenstructuren, de verhoudingen van het groen t.o.v. de ruimtelijke werking van de (immense) hoogbouw en de weinige functies die het heeft kan er weinig meer mee gedaan worden dan er de hond uitlaten of een balletje trappen. In de Molenwijk zijn er wel functies aanwezig. Deze wijk- en parkfuncties versterken het karakter en de relatie van de wijk met de omliggende woongebieden.

Dat de bewoners de groene omgeving soms te groots en onpersoonlijk vinden blijkt uit de verscheidene vormen van bewonersinitiatief die we hebben gezien. Op verschillende manier hebben we bewoners gezien die zichzelf een eigen stukje openbaar groen hebben toebedeeld om deze vervolgens naar eigen smaak aan te kleden. Hierdoor creëren ze een persoonlijke verbinding met hun woonomgeving.

Stelling 3

In de wijken Curacaolaan en Kerckebosch ligt een sterke relatie met het landschap en de morfologische laag. Zo speelt de planorganisatie van de Curacaolaan in op de glooiing van het gebied. De bebouwing ligt bijvoorbeeld trapsgewijs in het landschap. Ook zitten er verschillende gradaties in de opbouw van de beplanting die de helling doen versterken. Daarnaast is het bos een gebiedseigen vegetatie.

In Kerckebosch is dit ook het geval. Een dennenbos bepaald de uiterlijkheden van de woonomgeving. De verkaveling en de structuur van de wijk is gekoppeld aan een oude bosweg, die al op de topografische kaarten van 1873 terug te vinden is. Ook kan de rechtlijnigheid van de planstructuur en de uiterlijkheden van de bebouwing worden gerelateerd met de directe omgeving.

In de wijken Ommoord en Molenwijk liggen zeer weinig tot relaties tot het landschap en de geomorfologische laag. In beide gevallen gaat het hier om een uitgewiste of verholde structuur. Ontwerpers hebben hier naar eigenhand structuur ingebracht. De enige relatie die de wijken hebben met hun omgeving en/of het landschap is die van een zichtrelatie.

Stelling 4

De molenwijk vormt het sterkte een autovrije omgeving. De toepassing van de fly-overs en de parkeergarages is zeer slim bekeken. Zo worden hierdoor niet alleen kruisingen van langzaam verkeer met snel verkeer voorkomen, maar worden ook de geparkeerde auto's uit het straatbeeld gehouden. Positief hierbij vinden we dat de bewegende voertuigen wel beleefbaar blijven. Door een visuele en een auditieve relatie met de auto's die over de fly-overs rijden word de wijk niet een stil en geïsoleerd fenomeen.

De wijk die qua autoluwheid hierop is de Curacaolaan. Deze buurt is niet autoluw, maar de auto's zijn geenszins als storend te ervaren. Geparkeerde auto's zijn niet echt zichtbaar aanwezig in het straatbeeld. Dit komt door de systematische situering van de parkeervelden aan een zijde van de bebouwing en door de slimme inpassing waarbij gebruik is gemaakt van het hoogteverschil.

Kerckebosch en Ommoord zijn op dit gebied vrij normale woonwijken. Kerckebosch is weliswaar aan de binnenzijde van de bebouwing autoluw, maar de geparkeerde auto's domineren wel het straatbeeld aan de andere zijde. Ommoord heeft een vrij stenige uitstraling met z'n totale oppervlakte aan verharding voor rijwegen en parkeervelden. Vanuit de hoogbouw mogen deze dan wel niet direct zichtbaar zijn, vanaf het maaiveld bekeken zijn de auto's zeer aanwezig. Positief aan deze wijk is dat door gebruik te maken van een buurtontsluiting direct vanaf de ring, de wijk alleen bestemmingsverkeer kent en daardoor relatief vrij rustig is.

Stelling 5

Ommoord is van alle wijken het meest divers op het gebied van groen. De groenstructuren die tussen de woongebouwen zijn toegepast zijn vrij divers. Er worden verschillende vormen van plantsoen in verschillende uiterlijkheden toegepast die gebieden afzonderlijk van elkaar een eigen karakter geeft. Aangenaam is te zien dat grasvelden hier niet het gebied domineren. Jammer is alleen dat de kwaliteit van het groen soms wat te wensen over laat.

Amersfoort en Molenwijk hebben beide een redelijk diverse groenstructuur. Molenwijk heeft nog redelijk veel 'wijkers' die de wijk een vrij monotoom uiterlijk geven. Echter de heemtuin, het verrijkt bosplantsoen en de dennen weten wat meer kleur en inhoud aan de wijk te geven. Amersfoort heeft een bijzonder aangename

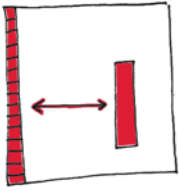
gradatie in zijn beplantingsstructuur zitten, die van natuurlijk naar cultuurlijk loopt.

De diversiteit van de groenstructuur in Kerckebosch is zeer laag. Dennen bepalen hier het beeld en de groenstructuur. Toegepast als bos of als groep in een plantsoen.

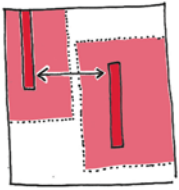
6.2 Aanbevelingen

Stelling 1. Er is sprake van een grootschalige, geschakelde groene onderlegger waarin de woningen zijn geplaatst.

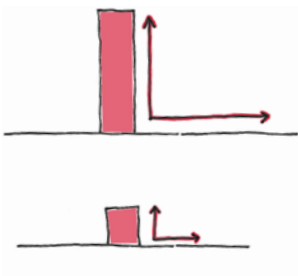
1. Zorg voor voldoende ruimte tussen de grenzen van het gebied / wijk en de bebouwing

2. Zorg voor voldoende tussen ruimte tussen bebouwing

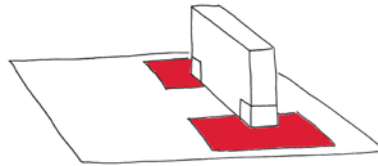
3. Zorg voor een goede hoogte – breedte verhouding. Hogere bebouwing heeft nou eenmaal een groter grondoppervlak groen nodig.

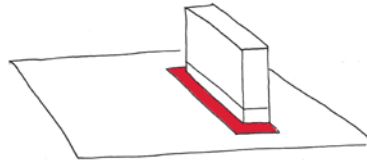
Stelling 2. De gemeenschappelijke ruimte word opgevat als achtertuin en niet als groene voeg, buffer of niemandsland.

1. Pas op voor passief kijkgroen, maar realiseer gebruiksvriendelijk groen. Groen zonder functie en duidelijke inrichting verloedert, verschaalt en verdwijnt.

2. Integreer (publieke) functies in de wijk, met name op de begane grond. Dit kan bijvoorbeeld op de koppen van de flat

3. Realiseer woningen op de begane grond. Dit zorgt ervoor dat plint geen anonieme wand wordt, dat er een stuk veiligheid en toezicht aan de omgeving wordt toegevoegd en dat de leefbaarheid vergroot wordt.

4. Zorgt voor uitwisseling tussen bewoners en omwonende. Zorg er daarom voor dat de wijk niet geïsoleerd komt te liggen en dat de het groen een aanzienlijke toevoeging is op de groenstructuur van de omgeving. Richt het groen bijvoorbeeld in naar ander niveau (wijk, stadsdeel).

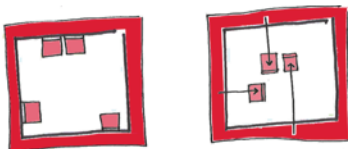
5. Zorg voor een goede balans tussen privé en openbaar. Mensen hebben behoefte aan kleine ruimtes / beslotenheid. Als deze er niet is, dan word het gecreëerd door de bewoners zelf. Resultaat: gammaschuttingen en initiatieven die overal opduiken.

Stelling 3. De planopzet en inrichting heeft een sterke relatie met het landschap en de morfologische ondergrond

1. Zorg ervoor dat de landschappelijke structuren van de omgeving en/of de ondergrond door kunnen lopen. Dit zorgt echt voor een hogere belevingswaarde van de wijk en het versterken van de identiteit.
2. Zorg ervoor dat het landschap herkenbaar blijft in de wijk, dat het oppervlakte groot genoeg is om verschillende elementen uit de ondergrond te laten terugkeren.
3. De oude (en/of landschappelijke) structuren liggen bij voorkeur niet als passieve elementen in de wijk liggen. Geef hier een functie aan mee.

Stelling 4. Het woonlandschap vormt een autoluwe omgeving

1. Zorg ervoor dat het gemotoriseerd verkeer in het gebied alleen bestemmingsverkeer is. Ontsluit hiervoor bij voorkeur kleinere buurten/zones onafhankelijk van elkaar en leg de doorgaande route buiten het gebied om.
2. Sluit bij voorkeur het gebied niet geheel af voor gemotoriseerde verkeer, hierdoor wordt voorkomen dat de wijk een geïsoleerd en levenloos fenomeen wordt.

3. Zorg ervoor dat geparkeerde auto's het beeld niet domineren. Maak gebruik van slimme camouflage, waarbij de auto's vanuit beide standpunten(hoogbouw en maaiveld) worden gecamoufleerd.
4. Zorg voor een bescheiden straatprofiel. Hierdoor wordt het hardrijden teruggedrongen en vormt de verharding geen dominerende laag.

Stelling 5. Groene diversiteit is in hoge mate afwezig

1. Maak gebruik van inheemse beplanting. Hiermee wordt een relatie gelegd naar het omliggende/onderliggende landschap en wordt de identiteit van het gebied versterkt.
2. Spaar bij voorkeur de bestaande groenstructuur, hierdoor wordt de diversiteit van het groen vergroot op basis van leeftijdsklasse. Ook voegen deze 'oudere' bomen een rijkdom aan het ontwerp toe doordat ze veelal markant zijn tussen jonge aanplant.
3. Zorg in de beplantingstructuur voor een verticale gelaagdheid en/of een horizontale zonering.
4. Pas een verschillend assortiment beplanting toe. Deze kunnen worden toegepast om structuren te accentueren en accenten te leggen. Hierdoor wordt het oriëntatievermogen van de gebruiker vergroot.
5. Voeg gebruikswaarde aan groen toe en voorkom daarmee kijkgroen.

Overige adviezen

1. Ondersteun bewonersinitiatieven om het groen te ontwikkelen en beheren. Het is het waard!

2. Laat de gebruikers kennismaken met de geschiedenis van het gebied, de historie en het karakter. Zorg voor informatie!
3. Bedenk dat het ontwerp een toekomstwaarde moet hebben. Denk daarom goed na over de beheerbaarheid van het ontwerp. Is er wel geld om al dit groen te beheren; nu maar ook in de toekomst!

6.3 Eindconclusie

Om terug te komen op onze hoofdvraag (*Welke aspecten van de ruimtelijke inrichting zijn de dragers van de kwaliteit van het wonen in een grootschalige groene woonomgeving?*) kunnen we naar aanleiding van onze bevindingen en bovenstaande conclusies concluderen dat alle vijf de veronderstelling van belang zijn als dragers van de kwaliteit. Of er nog meer aspecten van de ruimtelijke inrichting zijn die de kwaliteit van deze plannen beïnvloed hebben we in dit onderzoek niet boven water weten te krijgen.

Wel zijn er nog een aantal conclusies te trekken over de zienswijze en de ontwikkeling van toekomstige plannen, met betrekking tot deze grootschalige groene woonomgevingen. Zo is in dit onderzoek duidelijk naar voren gekomen dat er over de plannen en structuren in de naoorlogse woonwijken bijzonder goed is nagedacht. Echter de belevingswaarde en gebruikswaarde zijn hierbij sterk onderbelicht. De ideeën van de naoorlogse woonwijken zijn op een te grote schaal doorgevoerd, waardoor er monotone beelden zijn ontstaan en de gebruikers van de wijk, een gebrek aan oriëntatie ondervinden. Ook zit er vaak niet veel maatverschil in de verhoudingen van de ruimtes die worden gevormd. Hierdoor ontstaan er vaak grote, open gebieden en ontbreken de kleinere intiemere gedeeltes. Dit soort

gebieden zijn echter belangrijk voor bewoners om zich te kunnen binden met het gebied. Belangrijk is ook dat er een duidelijke en herleidbare identiteit aan het gebied wordt gegeven.

Tot slot vinden we het een zeer leerzame conclusie dat er goed nagedacht moet worden over de toekomstwaarde van een plan. Immers het verleden leert ons dat een plan in de loop van de jaren onder verschillende veranderingen onderhevig is. Deze kunnen natuurlijk positief zijn maar tasten eerder het plan aan. Het plan moet daarom een zekere mate van flexibiliteit bevatten. Bij het ontwerpen van een plan moet een sterk casco ontwikkeld worden, die onder invloed van veranderingen overeind zal blijven. Ook vinden wij dat gemeente, stedenbouwers en landschappers bij de ideeënvorming van soortgelijke woonomgevingen goed dienen na te denken over de beheerbaarheid van de plannen. Groenstructuren die in de loop van de tijd vervangen worden door trapveldjes, omdat het geld er niet meer is kan niet de oplossing zijn!

Met deze conclusies en bevindingen in ons achterhoofd gaan we aan de slag met de deuluitwerking van Almere Oosterwold. De ontwerpprincipes zullen in de basis kwaliteiten met zich mee brengen, die we zoeken voor dit projectgebied. Echter de ontwerpprincipes kunnen niet één op één worden overgenomen of toegepast, maar zullen als ontwerprichtlijnen dienen.

Begrippenlijst

CIAM – (1928-1959) Het Congrès International d'Architecture Moderne (afgekort tot CIAM) was de naam voor een internationaal platform van moderne architectuur en stedenbouw, dat in de eerste helft van de twintigste eeuw een groot stempel heeft gedrukt op het architectuurdebat. Het congres, opgericht in 1928 fungeerde als overlegorgaan voor modernistische architecten en als instrument ter promotie van de nieuwe architectuur.

(www.architectenweb.nl geraadpleegd op 23-03-2010)

Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO) - Particulieren verwerven voor in groepsverband een bouwkael met woonbestemming. Hiervoor organiseren zij zich meestal in een vroeg stadium in een stichting of vereniging zonder winstoogmerk, die als opdrachtgever naar architect en aannemer van het project optreedt. Uiteindelijk worden de woningen voor eigen gebruik in groepsverband en naar eigen inzicht gerealiseerd.

(www.vrom.nl geraadpleegd op 17-03-2010)

Context – “De samenhang waarin een bouwwerk zich voordoet. In de smalle betekenis van het woord doelt men met ‘context’ op de gebouwde of natuurlijke omgeving van het bouwwerk, in brede zin betreft het de bedding van sociaaleconomische, maatschappelijke, politieke, stilistische, stedenbouwkundige en wetenschappelijke ideeën waarin het bouwwerk bestaat of tot stand is gekomen.” (www.architectenweb.nl/archipedia geraadpleegd op 7-04-2010)

Cruyff Court - Een Cruyff Court is een moderne invulling van het aloude trapveldje dat vroeger te vinden was in veel buurten en wijken, maar dat door de jaren heen vaak is opgeofferd voor verstedelijking en uitbreiding. Met de Cruyff Courts wordt de functie die dat oude trapveldje had, weer terug in de wijk gebracht.

(www.cruyff-foundation.org geraadpleegd op 13-04-2010)

Fly-over - Een fly-over is een verbindingsweg, aangelegd als viaduct over andere wegen heen, met als doel een aansluiting ongelijkvloers te maken en zo het conflictvrij maken van twee (of meerdere) conflicterende rijrichtingen.

(www.encyclo.nl geraadpleegd op 13-04-2010)

Functionalisme - Functionalisme is een architectonisch concept, waarbij de vorm van een bouwwerk het gevolg is van de functie die het moet vervullen. Het begrip wordt

echter vaak gebruikt om de stroming die zich aan het begin van de 20e eeuw ontwikkelde aan te duiden of het wordt als synoniem gebruikt voor de Moderne Beweging, Internationale Stijl of het Nieuwe Bouwen.

(www.architectenweb.nl geraadpleegd op 23-03-2010)

Galerijflat - Een galerijflat is een flatgebouw waarbij langs de afzonderlijke woningen op de bovenverdiepingen een galerij loopt. Deze galerijen leiden per woonlaag naar een centraal trappen- en lifthuis. Een woning in een galerijflat wordt een galerijwoning genoemd.

(www.architectenweb.nl geraadpleegd op 12-04-2010)

Mental map - Het concept van een mentale kaart (Engels: mental map), geeft aan hoe de persoonlijke perceptie van een persoon is van zijn geografische omgeving, de manier waarop hij zijn ruimtelijke omgeving structureert. Het is geen geografische kaart, maar een representatie van het cognitieve beeld dat een individu in zijn gedachten heeft. Hoewel dit onderwerp meer op zijn plaats lijkt bij de sociale wetenschappen, wordt dit onderwerp meestal bestudeerd door geografen om te bepalen hoe het publiek subjectief plaatsen waarneemt. Het proces van mental mapping is afhankelijk van perceptie en cognitie. De geografische werkelijkheid komt hierbij niet overeen met de mentale kaart. Er is dan ook veel verschil tussen de mentale kaarten van verschillende individuen, omdat iedereen een ander beeld van de werkelijkheid vormt. Op basis van de mentale kaart beweegt het individu zich door zijn omgeving. De positieve of negatieve beelden van de omgeving die door de bewoners zijn verkregen en verwerkt, worden door Lefebvre ‘spaces of representation’ genoemd. De mentale kaart bevindt zich in principe inwendig, maar deze kan tot uitdrukking komen in mondelinge verslagen, tekeningen en oordelen.

(www.wikipedia.org geraadpleegd op 17-03-2010)

Modernisme - Het modernisme is een verzamelnaam voor vernieuwende stromingen in de kunsten en de westerse maatschappij tijdens de eerste helft van de 20e eeuw. De term refereert aan een culturele beweging die vooral na de eerste wereldoorlog in verzet komt tegen de traditionele opvattingen en vormen van kunst, architectuur, literatuur, geloof, sociale organisatie en het dagelijks leven. De moderne roman, het moderne toneel, de architectuur en de poëzie moesten vernieuwd worden zodat zij de moderne geïndustrialiseerde maatschappij beter weerspiegelden. Modernisme heeft

vele betekenissen, In de architectuur verwijst het naar de internationale stijl vanaf ca. 1920 waarbij het functionele voorrang heeft op de vorm (de 'woonmachine' van Le Corbusier). Het ornament wordt verlaten ten gunste van sobere, geometrische basisvormen, platte daken en het gebruik van moderne materialen zoals gewapend beton. (www.wikipedia.org geraadpleegd op 12-04-2010)

Morfologie - Morfologie betekent letterlijk "vormkunde" en wordt gebruikt in diverse disciplines waar vorm een rol inspeelt. In de aardwetenschappen geologie en fysische geografie betekend het de vorm van het landschap en de processen die bij de vorming een rol spelen waarin het ook wel de naam geomorfologie draagt. (www.wikipedia.org geraadpleegd op 12-04-2010)

Naoorlogse woningbouw (1945-1970) - Woningbouw gerealiseerd in de wederopbouwperiode na de Tweedewereldoorlog. Het ging hier om grootschalig, snelle en goedkope woningproductie waarbij veelal systeembouw werd gehanteerd.

Nieuwe bouwen - Het Nieuwe Bouwen is de Nederlandse tak van de Moderne Beweging, waaronder de progressief, modernistische architectuur wordt verstaan die tijdens het interbellum (1920-1950) in Europa floreerde. De architecten van het 'Nieuwe Bouwen' verwierpen de nationale en regionale tradities. Ze streefden naar ruimte, licht en overzichtelijkheid en zochten naar een nieuwe, zuivere, vormtaal, gebaseerd op eenvoudige, onversierde, volumes. (www.wikipedia.org geraadpleegd op 23-03-2010)

Particulier Opdrachtgeverschap (PO) - Van particulier opdrachtgeverschap is sprake als een particulier grond verwerft en zelf bepaalt met welke partijen de bestemming (woning) gerealiseerd wordt. Er zijn twee basisvarianten van particulier opdrachtgeverschap: individuele kavelluitgifte en collectief particulier opdrachtgeverschap. (www.vrom.nl geraadpleegd op 17-03-2010)

Planorganisatie - "De grondvorm van het ontwerp, die verder word bepaald door de ruimtevorm en de verschijningsvorm. Het is het rationele stelsel van de maten en verhoudingen, waarbinnen de interventie tussen ontwerp en de terreinvorm word behandeld" (Aben, S. & de Wit, S. (1998) *De omsloten tuin*)

Portiekflat - Een portiekflat is een flatwoning waarbij de voordeur uitkomt op een gemeenschappelijk afsluitbaar trappenhuis, een centrale hal of een gesloten portiek. Het gaat hier om een semihoge flatgebouw van maximaal 4 etages hoog. Hiermee wordt de dure installatie van een lift voorkomen, dit is namelijk pas verplicht wanneer entree van een woning hoger ligt dan 12,5 m. (www.architectenweb.nl geraadpleegd op 12-04-2010)

Ruimtelijke structuur - Kader van onderling verbonden lijnen, wanden, volumes, vlakken, die samen een eenheid vormen. Zij biedt houvast voor menselijke waarneming, ze brengt ordening aan in wat in zich in tijd en ruimte aan ons voordoet en wel zodanig dat wij er ons een beeld van kunnen vormen, dat wij in ons geheugen kunnen vasthouden. (Vroom, M. (2005) geraadpleegd op 11-04-2010)

Ruimteform - "Voorstelling van de ruimte als een plastisch gevormd lichaam. Het kan geleed zijn en als bewegend dynamisch worden ervaren. "Onze blik glijdt horizontaal om de plattegrond, stijgt dan verticaal langs de wand, strijkt over het plafond en zinkt weder neerwaarts. Deze omspannende lijnen worden tot een ruimtevoorstelling samengevoegd. Samen met de planorganisatie en de verschijningsvorm legt de ruimteform het ontwerp vast. (Aben, S. & de Wit, S. (1998) *De omsloten tuin*)

Sociale woningbouw - Sociale woningbouw is een vorm van gesubsidieerde woningbouw die bedoeld is voor mensen die financieel niet draagkrachtig genoeg zijn om via de reguliere markt, zelfstandig aan huisvesting te komen. Met de invoering van de woningwet van 1901 is het tot de taak van de overheid gaan behoren om goede huisvesting voor deze groep te faciliteren. Dit doen ze door woningcorporaties geld voor te schieten voor de bouw van goede en goedkope woningen en door regelgeving en toezicht te houden hierop. (www.wikipedia.org en www.iisg.nl geraadpleegd op 17-03-2010)

Stempelbouw - Stempelbouw (ook wel stempelverkaveling) is een verkavelingsprincipe dat in Nederland veel is toegepast in de wederopbouwperiode (1945-1970). Bij stempelbouw bestaat een wijk uit een zich herhalend patroon van kleine ensembles: samenhangende clusters van een aantal losstaande bouwblokken. Deze groepering

wordt ook wel het stempel genoemd. Deze stempels zijn grotendeels identiek en hebben ook dezelfde oriëntatie, maar zijn vaak verschoven ten opzichte van elkaar of gespiegeld.

(www.architectenweb.nl geraadpleegd op 23-03-2010)

Strokenbouw - Strokenbouw is een rationeel verkavelingsprincipe waarbij bouwblokken in parallelle rijen geordend zijn. Een cluster bestaat uit een enkele strook woningen, vaak bestaande uit één woningtype. Vanaf de jaren 20 is de strokenbouw sterk in opkomst gekomen.

(www.architectenweb.nl geraadpleegd op 23-03-2010)

Structuur - Het begrip structuur heeft te maken met de ruimtelijke of patroonrelatie tussen de waarnemer en een object of tussen een object en andere objecten. Een voorstelling van de omgeving is altijd opgebouwd uit verschillende elementen zoals pleinen, straten en gebouwen. Een bruikbaar beeld van een omgeving vraagt om voldoende inzicht in de situering van deze onderdelen in een samenhangend geheel: de structuur. Structuur kan gedefinieerd worden als het geheel van te onderscheiden delen en elementen waartussen een waarneembare samenhang bestaat. *(Büchi, H. & Hermans, W. (1990). Stedenbouwkundige ontwerpmethoden. Delft: Publicatiebureau Faculteit der Bouwkunde Technische Universiteit Delft.)*

Verschijningsvorm – “Het geheel van de zintuiglijke indrukken die samen met de planorganisatie en ruimtevorm de vorm van het ontwerp vastlegt. Dit zijn de beeldtypen met hun verwijzingen, de materialen, texturen, geuren en kleuren en de alle indrukken. *(Aben, S. & de Wit, S. (1998) De omsloten tuin)*

Woningcorporatie - Een woningbouwcorporatie of woningcorporatie is een organisatie die zich zonder winstoogmerk richt op het bouwen, beheren en verhuren van betaalbare woonruimte.

(www.wikipedia..org geraadpleegd op 17-03-2010)

Literatuur

Aben, R. de Wit, S. (1998) *De omsloten tuin*. Rotterdam: Uitgeverij 010

Blijdenstein, R. (1983) *Zeist, groei en bouw*. Zeist

Castex, J., Depaule, J., Panerai, P. (1984) *De rationele stad, van bouwblok tot wooneenheid*. Marseille: SUN

Hage, K., Zweerink, K. (2005) *Van Pendrecht tot Ommoord*. Bussum: Uitgeverij Thoth

Hoop, A. de, R. van Aalderen, K. Haitjema & S. Khandekar (2009) *Naoorlogse stadswijken tussen park en stad*. Wageningen: Uitgeverij Blauwdruk

Lynch, K. (1960) *The image of the city*. Massachusetts: MIT press

Montijn, I. (2002) *Naar buiten! : het verlangen naar landelijkheid in de negentiende en twintigste eeuw*. Amsterdam: SUN

Digitale literatuur

Blom, A., B. Jansen & M. van der Heide (april 2004) *De typologie van de vroeg-naoorlogse woonwijken*. Zeist: Projectteam Wederopbouw van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.
<http://www.stawon.nl/files/projecten/vingeroefening/ALGEMEEN/DeTypologieVanDeVroeg-naoorlogseWoningbouw.pdf>

dS+V, Gemeente Rotterdam (2007) *Bestemmingsplan Ommoord binnen de ring*. Rotterdam
<http://www.rotterdam.nl/DSV/Document/Bestemmingsplannen%20in%20procedure/Prins%20Alexander/bestemmingsplan2.pdf>

Galjaard, J., M. Mors & S. Veldhuizen (2007) *van Zuiderhoek tot SVP; Projecten in Amersfoort*. Amersfoort: SVP
<http://www.svp-svp.nl/xlntcms/user/upload/File/TH-04%20van%20Zuiderhoek%20tot%20SVP.pdf>

Galjaard, J., SVP architectuur en stedenbouw (2008) *Stedelijk wonen in het groen, Van gemeenschappelijke tuin tot groene stad*. Amersfoort
<http://www.svp-svp.nl/xlntcms/user/upload/File/TH-05%20stedelijk%20wonen%20in%20groen.pdf>

Gemeente Amersfoort (2008) *Wijkatlas Amersfoort zuid*. Amersfoort
http://www.amersfoort.nl/docs/Nieuwe_structuur/_wonen_wijken/_wijken/Bergkwartier/Wijkatlas%20Amersfoort%20Zuid.pdf

Gemeente Zeist (2009) *Buurt- en wijkvergelijking Zeistoost*. Zeist
<http://62.58.60.102/dsresource?objectid=29894&type=org>

SVP architectuur en stedenbouw (2003) *Ontwikkelingsvisie Zeist Kerckebosch*
<http://www.svp-svp.nl/xlntcms/user/upload/File/Zeist%20Kerckebosch.pdf>

Literatuurlijst

Artikelen

Lörzing, H., A. Harbers & S. Schluchter (2008) *Krachtwijken met karakter*. Den Haag/Rotterdam:Planbureau voor de Leefomgeving/ NAI Uitgevers

Websites

Archief Eemland. Geraadpleegd op 5 april 2010

http://www.archiefeemland.nl/component/option,com_memorix/Itemid,33/lang,dutch/task,topview/CollectionID,2/RecordID,25643/PhotoID,MOA001000846/

IISG, (2001). Digitaal museum van de volkshuisvesting. Geraadpleegd maart - april 2010

<http://www.iisg.nl/volkshuisvesting/index.html>

Molenwijk Amsterdam. Geraadpleegd op 5 april 2010

http://www.molenwijk-amsterdam.nl/De_Molenwijk/geschiedenis.php

Molenwijk, Proeftuin wordt buitenplaats. Geraadpleegd op 25 maart 2010

<http://issuu.com/fundc/docs/molenwijk>

Wat was waar. Geraadpleegd op 5 april 2010

<http://ngz.watwaswaar.nl/#Xw-WO-7-1-1v-1P-3Pf6-2B28---k0u>

Bergkwartier-Bosgebied, Historie. Geraadpleegd op 5 april 2010

<http://www.amersfoort.nl/smartsite.shtml?id=151228&ch=TER>

Stadammersfoort. Groen-Links stelt vragen over woonbeleid Berg-Zuid. Geraadpleegd op 5 april 2010

<http://www.stadammersfoort.nl/page/Nieuws-detail/Groen-Links-stelt-vragen-over.210121.news>

BIJLAGES

Bijlage I Geschiedenis van de sociale woningbouw

De geschiedenis van de Volkshuisvesting begint met de aanneming van de woningwet van 1901. De wet maakte overheidsinmenging mogelijk op het gebied van de volkshuisvesting, stelde kwaliteits-eisen aan de woningbouw en maakte het gemeentes en woningbouwcorporaties mogelijk een beroep te doen op geld van de overheid om de bouw van goede en goedkope woningen te faciliteren. Dit leverde de vele rijtjeshuizen op, maar ook tuindorpen en flatgebouwen voor de arbeider. De wet was een reactie op de ellendige toestanden in de arbeiderswijken aan het einde van de negentiende eeuw en de woningnood als direct gevolg op de industriële revolutie.

Na een trage start waarin nog niet veel gebouwd werd volgens de nieuwe regels kwam de bouw eind jaren '10 goed op gang. In de jaren '20 had de architect grote invloed op de verschijningsvormen van de sociale woningbouw wat veel prachtige projecten opleverde. In de crisis- en oorlogsjaren is een terugval te zien waarbij pas eind jaren '40 de productie weer goed op gang kwam. De woningbouw van de jaren '50 en '60 kenmerkt zich vooral door standaardisatie en een hoge productie. In deze periode heeft het productieproces grote invloed op de volkshuisvesting. Een reactie hierop kwam in de jaren '70, toen er weer meer aandacht voor de kwaliteit en inspraak van de bewoners was. De jaren '80 en '90 laten een grotere verscheidenheid zien zowel in doelgroepen als in bouw. (IISG) [Zie 'Ontwikkelingen in de Volkshuisvesting']

De woningwet

De Nederlandse steden werden met de opkomst van de industriële revolutie (1850-1890) steeds voller en viezer. De welgestelde en elite trokken de stad uit, naar de villaparken op het platteland waar het bezitten van een buitenhuis en groen hun status gaf. In de stad kwamen steeds meer werkplaatsen en fabrieken, en de bevolking groeide (met name vanaf 1860) enorm onder de migratie van plattelandsbewoners naar de stad. Zij hoopte hier werk en een beter bestaan te vinden, aangezien op het platteland veel werkloosheid was. Door de enorme bevolkingsgroei ontstond er (vooral in de steden) een groot tekort aan woonruimte wat resulteerde in overbevolkte en ongezonde arbeidersbuurten waarin sociale instabiliteit, lawaai, stank en de kans op het uitbreken van ziektes en epidemieën groot waren. Hierbij stegen de huren tot onverantwoorde hoogte, en waren de woningen vaak niet meer dan krotten. Midden 19e eeuw kwamen deze erbarmelijke toestanden onder de aandacht van de

elite waardoor uiteindelijk in 1901 de woningwet werd aangenomen; Nederlands eerste overheidsbemoeienis betreffende de volkshuisvesting. Deze wet moest ook voor de allerarmste voor betere leefomstandigheden zorgen waarin meer lucht, licht en ruimte voor handen was. De Woningwet was voor die tijd revolutionair. (Montijn, 2002, p.11-67)

De Woningwet maakte overheidsinmenging mogelijk op het gebied van de volkshuisvesting. Zo kregen gemeenten de mogelijkheid om tegen de wil van particuliere eigenaren een woning onbewoonbaar te verklaren als een woning te verwaarloosd was en kon overgaan worden tot onteigening en krotopruiming. Na de invoering van de wet moesten gemeenten een bouwverordening opstellen en een uitbreidingsplan. (Wikipedia)

Vooroorlogse woningbouw

In de eerste jaren na het aannemen van de woningwet werd nog niet veel gebouwd volgens de nieuwe regels. Het probleem was dat er onvoldoende grond direct beschikbaar was en gemeentes nog niet over uitbreidingsplannen beschikte waar de nieuwbouw in paste. In eerste instantie vormde een andere indeling van de woning de belangrijkste vernieuwing, waarbij vertrekken zonder frisse lucht niet meer mochten worden gebouwd. Het uiterlijk van de nieuwe woningen was vaak nog traditioneel.

In de eerste wereldoorlog kwam de woningbouw grotendeels stil te liggen. Pas vanaf 1918 werd er weer op grote schaal gebouwd. Gemeente kwamen toen met de eerste gemeentelijke uitbreidingsplannen zodat het gemakkelijker was grote woningbouwprojecten te beginnen. Deze bouw golf duurde tot begin jaren 30 en leverde veel hoogtepunten in de sociale woningbouw op. Kenmerkende architecten en stromingen van deze periode waren Berlage, Van Elmpst en de Amsterdamse School. Zij ontwikkelden de grote stedelijke bouwblokken die vaak een complete straat- of pleinwand vormden. In deze periode zien we dat de aandacht van de sociale woningbouw ook naar de buitenkant en de stedelijke omgeving verschuiven. In veel projecten werden zowel de afzonderlijke woningen als de straten en pleinen vorm gegeven.

De grote gesloten woonblokken van de Amsterdamse school en de kleinschalige tuindorpen overheersten de sociale woningbouw in de jaren twintig. Met name in

Amsterdam ontstonden indrukwekkende complexen van arbeiderswoningen in de stroming van de grote gesloten woonblokken. Het tuindorpcconcept (naar de gedachte van Ebenezer Howard) vormt hiermee een groot contrast en is een stedelijk ontwikkelingsmodel uit Engeland. De wijken hebben een typisch dorps karakter en kenmerken zich door de lage eengezinswoningen met een voor- en een achtertuin en een omgeving met veel groen. Naast deze overheersende stromingen ontstonden er ook enkele complexen volgens de principes van de Stijl. In de jaren twintig gaat ook het uiterlijk van de woningen een belangrijke rol spelen en worden de eerste schoonheids- (welstands) commissies opgericht. Tevens werden de eerste experimenten met het bouwen met beton uitgevoerd, wat voor het toekomstige productieproces van de woningbouw van grote invloed is geweest.

In de crisisjaren neemt het aantal grote bouwprojecten af. Wat er gebouwd werd was een voortzetting van de standaardstijl zoals die in de jaren '20 ontwikkeld was. Ondanks de geringe neiging tot experimenteren zijn er twee belangrijke ontwikkelingen op gang gebracht: de strokenbouw en de hoogbouw. Beide experimenten hebben pas na de oorlog een vervolg gekregen en zijn bepalend geweest voor het gezicht van de sociale woningbouw van de jaren '50 en '60. Bij het bouwen werd bovendien voor het eerst gebruik gemaakt van een stalen constructie voor zo'n groot gebouw.

De vroeg-naoorlogse woningbouw - de wederopbouwperiode 1945-1965

Tijdens de oorlogsjaren lag de woningbouwproductie zo goed als stil. Er waren weinig initiatieven en er heerste grootte financiële en materiële tekorten. Na de oorlog bepaalde het herstel van de oorlogsschade en de hoge woningnood (ontstaan door de stilliggende woningbouw sinds 1942 en de geboortegolf tussen 1945-1960) de wederopbouw- en uitbreidingsplannen. De ruimtelijke ordening en de volkshuisvesting werden daarbij sterk gecentraliseerd. Daarnaast stond de wederopbouw sterk onder invloed van de idealistische opvatting van de 'maakbare samenleving' en anderzijds aan de schraalheid door gebrek aan geld, materieel en materialen aan de andere kant.

In de jaren '50, '60 kwam daarom de nadruk te liggen op het snel en goedkoop bouwen van grote aantallen woningen. Het beperken van het aantal type woningen was hiervoor een maatregel. Daarnaast werd er gezocht naar alternatieve bouwmaterialen of productiemethoden.

Systeembouw was een van die productiemethode waarbij met voorgefabriceerde betonnen elementen in kort tijdsbestek veel woningen ontwikkeld konden worden. Een andere oplossing was de duplexwoning waarbij een gemeenschappelijke voordeur leidde naar twee boven elkaar gelegen woningen. Het ontwerp was zodanig dat als de woningnood opgelost zou zijn de woning makkelijk omgebouwd zou kunnen worden tot een eengezinswoning. (Echter veel van deze woningen zijn later grondig herzien of gesloopt omdat de kwaliteit van de woningen uit deze periode onvoldoende was.)

Het ging in deze periode niet meer alleen om het bouwen van een woning of een rijtje woningen, maar veelal om het opzetten van hele nieuwe woonwijken. Om te voorkomen dat de bewoners zouden verdrinken in de anonimiteit van de grootschalige nieuwbouw werden de naoorlogse wijken volgens de principes van de 'Wijkgedachten' ontwikkeld. Het idee achter de wijkgedachte was dat een wijk als sociale en ruimtelijke eenheid zou moeten functioneren, waarbij iedere woonwijk een eigen eenheid met eigen voorzieningen zou vormen. De woonwijken werden volgens een hiërarchische opzet verder ingedeeld in weer kleinere eenheden met elk hun eigen sociale samenhang; de buurten of stempels, de clustering van meerdere blokken van dezelfde typologie, het woonblok en uiteindelijk de woning met daarin het gezin als hoeksteen van de samenleving. Tussen de buurten en wijken bleef veel ruimte over voor groen en uitgebreide groenzones wat dan ook naast de grootschalig toegepaste stapelbouw, de sociale woningbouw en een veelal ruime opzet plan kenmerkend is voor de wijken uit de periode. Het oppervlak aan publieke ruimte in deze wijken is opvallend groot. Bekende wijken uit deze tijd zijn Bijlmermeer en Slotermeer.

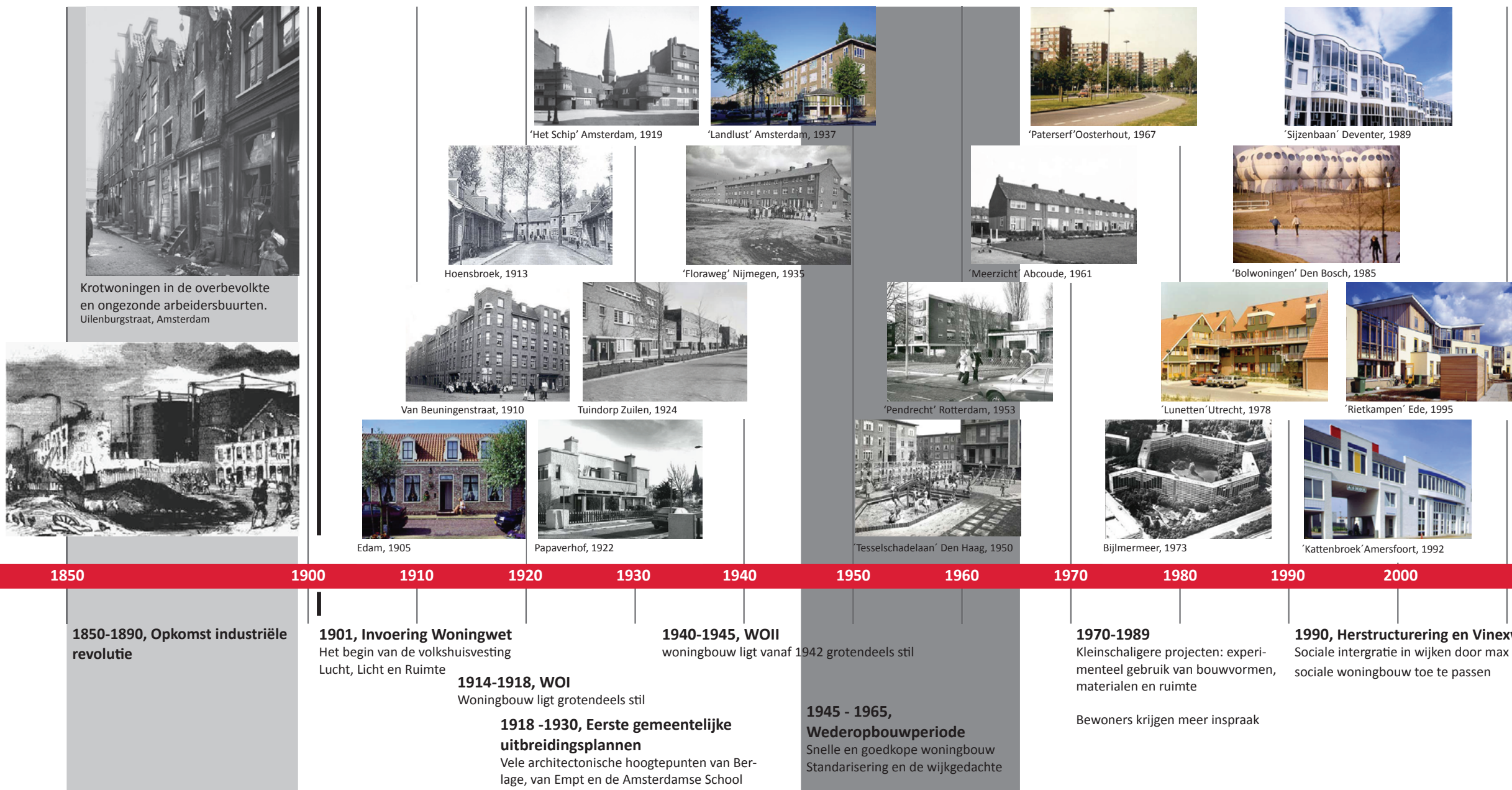
De latere-naoorlogse woningbouw (1970-2000)

In de jaren '70 werd er weliswaar nog steeds op grote schaal veel standaardwoningen gebouwd, maar werden de projecten kleinschaliger en stelt de overheid subsidiegelden beschikbaar voor experimenteel bouwen. In de sociale woningbouw wordt geëxperimenteerd met ruimte, bouw materiaal en sociale omgeving. De bewoners krijgen meer invloed en er worden gemeenschappelijke ruimtes gecreëerd. De bloemkoolwijk doet in de jaren 70 zijn intrede en moet met zijn woonerven en bochtige straten een groter buurtgevoel creëren. Daarnaast worden er nieuwe woonvormen ontwikkeld voor doelgroepen zoals de aanleunwoning voor ouderen en de HAT-eenheid

voor alleenstaande of tweepersoonshuishoudens.

In de jaren '80 lijkt er weer meer aandacht voor de architectuur te komen. De grotere nieuwbouwwijken bieden mogelijkheden voor bijzondere vormen en een eigen stijl van de buurt. Het zijn hierbij de buitenlandse architecten die een nieuw impuls geven aan de Nederlandse woningbouw. Ook de energiecrisis van de jaren '70 uit zich in de sociale woningbouw met de ontwikkeling van energiebesparende woningbouwprojecten, en de cascobouw biedt de toekomstige bewoners de mogelijkheden om meer invloed te hebben op de indeling van de woning.

De jaren negentig staan in het teken van het onderhoud en herstructurering van de met name de na-oorlogse woningen en wijken. Door renovatie probeert men de oude complexen aan te passen aan de eisen en wensen van deze tijd. Ook wordt er nieuwbouw gepleegd in de Vinexwijken. In opvolging van de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra worden steden verplicht gesteld nieuwe woningen te bouwen om de bevolkingsgroei aan te pakken. Om een goede sociale mix te krijgen van bewoners worden in deze Vinexwijken zowel koop- als huurwoningen gepland, en wordt er maximum gesteld van 30% sociale huurwoningen. De gestegen kosten van de sociale huurwoningen worden gecompenseerd door de inkomsten uit de koopwoningen. De grote variëteit aan kleur en vorm uit de jaren '80 worden hierbij voortgezet. Een groter maatschappelijk besef voor de natuur en het milieu ontwikkeld zich in verschillende milieuwijken. Tot slot keren ook de grote stedelijke woonblokken en appartementencomplexen zoals urban villa's weer terug. (IISG)

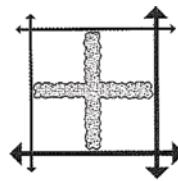
Ontwikkelingen in de Volkshuisvesting

Bijlage II Concepten van de naoorlogse woonwijk

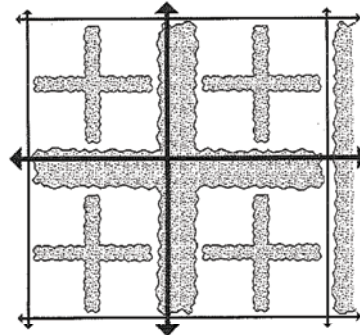
Organische woonwijk in open bebouwing

Het concept van Organische woonwijk in open bebouwing' is een door de Nederlandse architectengroep 'de 8' en 'Opbouw' gerationaliseerd model van de neighbourhood unit. In dit model worden de principes van Clarence Perry gehanteerd maar wordt een open bebouwing toegepast. Doormiddel van open bebouwing konden alle woningen optimaal georiënteerd worden ten opzichte van de omgeving, zon en windrichting. Daarnaast werd een ligging van woningen langs verkeerswegen vermeden. Met de term organische wijkopbouw doelde de navolgers van Perry op een wijkopbouw met alle leeftijdsgroepen, de juiste voorzieningen op de juiste plaats in de wijk en op het verbinden van het groen van de wijk met het groensysteem van de stad.

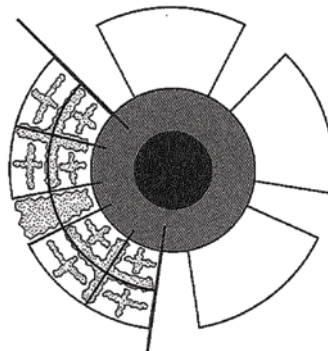
Schematisch is een dergelijke wijk opgebouwd uit twee ten opzichten van elkaar verschoven netwerken: het wegen- en het groene netwerk. De voorzieningen worden aan deze netwerken gekoppeld. De winkels liggen langs of aan de wijkwegen aan de rand van de wijk en de openbare gebouwen zoals scholen, kerken en wijkgebouwen aan het groen centraal in de wijk. Door de aansluiting van de interne wegen- en groenstructuur op die van de stad, zijn deze wijken nauw verbonden met de stad als geheel. Rond de grote steden zijn ook stadsdelen volgens dit concept aangelegd. Deze stadsuitbreidingen zijn met parkstroken opgedeeld in zelfstandige wijken, die een voor een werden gerealiseerd. De interne groenstructuur van de wijken takt aan op dit stelsel van parkstroken. Hierdoor ontstaat er een hiërarchisch opgebouwd groensysteem, dat meestal is aangesloten op een bestaand stadspark. Deze stadsparken voorzien deze uitbreidingen van een eigen ruimtelijk centrum. Het hoofdwegenstelsel, dat binnen de stadsuitbreiding ligt, is vaak rastervormig. Afhankelijk van hun ligging t.o.v. de parkstroken zijn deze hoofdwegen vorm gegeven als parkway of als stadsstraat.

Schematische opbouw woonwijk.

Schematische opbouw stadsdeel.

Schematische opbouw stad.

[afbeelding 1.1] Schematische weergave organische woonwijk in open bebouwing (hoop, 2009, p14-19)

De wijkgedachte

Met het gepubliceerde Stad der Toekomst, de Toekomst der Stad introduceerde de commissie Bos in 1946 de wijkgedachte. In dit model fungeerde de buurt als de belangrijkste stedenbouwkundige bouwsteen.

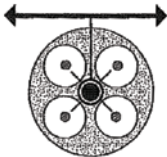
Als reactie op de bestaande stad, die door haar chaotische onoverzichtelijkheid de vervreemding en het isolement van haar bewoners in de hand zou werken, propageerde de commissie een nieuw stedenbouwkundig organisatieprincipe: het principe van de wijkvorming. Dit principe moest leiden tot een structurele orde, die door de overzichtelijke omvang de wijkvoorzieningen en het eigen karakter van de wijk, het gemeenschapsbesef van de bewoners zou stimuleren. De wijkgedachte veranderde de ruimtelijke en functionele opbouw van de stad. De stad werd opgebouwd volgens de hiërarchische reeks van buurt, wijk, stadsdeel en stadsgeheel. Elke eenheid stond voor een (empirisch) vastgesteld aantal inwoners, c.q. woningen waaraan, in opeenvolg van de niveaus, voorzieningen werden gekoppeld.

In de opbouw van de organische wijk wordt met de wijkgedachte een wijkkern (met alle wijkvoorzieningen waaronder winkels) en een duidelijke rand toegevoegd. De wijk krijgt hierdoor een grote zelfstandigheid.

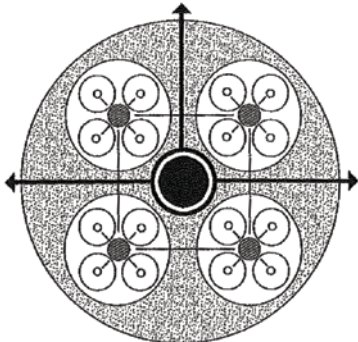
Schematisch bestaat een stad die volgens de wijkgedachte is opgebouwd uit een krans van zelfstandige wijken rond een stedelijke kern. Het hoofdwegenstelsel wordt gevormd door een rondweg met radiaalwegen. Deze wegen lopen niet door de wijk maar liggen in de ruimten tussen de verschillende stedelijke eenheden. Via een wijkontsluiting zijn de wijken gekoppeld aan deze hoofdwegen. De grotere groene tussenruimten krijgen een recreatieve invulling als park, sportvelden, volkstuinten, enzovoorts. (hoop, 2009, p14-19)

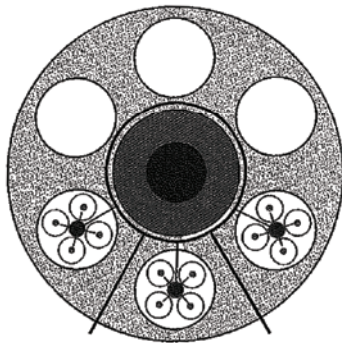
Schema wijkgedachte, 1946.

Schematische opbouw woonwijk.

Schematische opbouw stadsdeel.

Schematische opbouw stad.

[afbeelding 1.2] Schematische weergave de wijkgedachte (hoop, 2009, p14-19)

De verticale tuinstad

De verticale tuinstad is een concept naar de ideeën van de CIAM (afk. van Congrès International d' Architecture Moderne). De CIAM (1928-1959) ontwikkelde als internationale organisatie/stroming van architecten en stedenbouwkundige, vele toonaangevende ideeën over moderne architectuur en stedenbouw die tegen de traditionele stromingen ingingen. Een van de belangrijkste ideeën die uit de CIAM voortkwamen was het idee voor de functionele stad. De CIAM propageerde geplande steden, waarbij de functies als wonen, werken en recreëren strikt van elkaar gescheiden waren. Deze gedachte wordt in het Nederlands ook wel de CIAM-gedachte genoemd.

Een van de grondleggers van deze stroming en ontwerper van radiant city (bakermat van de verticale tuinstad) was de architect Le Corbusier. Naar zijn veronderstelling dat de stad in zijn huidige vorm niet langer zou voldoen aan de veranderende behoeften van de bewoners, ontwikkelde Corbusier in 1935 een nieuwe stad waarin werd afgestapt van bestaande regels en normen met betrekking tot architectuur en stedenbouw.

Ecologisch berust radiant city op uitgekende bezonningsstudies, een efficiënte organisatie van stedelijke activiteiten en een vrije toegang tot de natuur in het woongebied. Maatschappelijk berust de stralende stad op een economie waarin man en vrouw gelijkelijk zijn ingeschakeld. Vandaar de zogenaamde 'Unités d' Habitation', wooneenheden van 2700 mensen met alle benodigde voorzieningen in de vorm van kindercrèches, wasserijen, restaurants, sportvoorzieningen en hobbyruimten. De bestaande structuur van straten en blokken, de zgn. rue corridor, werd als een negatieve erfenis beschouwd. Een drietal nieuwe organisatiebeginselen vormden de rode draad binnen het ontwerp van de nieuwe stad:

- . la ville sur pilotis: de stad op kolommen waarbij de begane grond als een groot netwerk van infrastructuur gebruikt kan worden;
- . la ville-tours: de stad van losse torens die via een ondergronds infrastructureel netwerk met elkaar verbonden worden;
- . la rue-à-redents: een nieuw soort straat waarbij, door de rooilijnen van de gebouwen te laten variëren ten opzichte van de straat, een nieuwe soort openbare ruimte ontstaat waarop men rust en recreatie kan vinden.

De ideeën van Corbusier kwamen overeen met de

tuinstadgedachte van Ebenezer Howard. Beide zagen de moderne techniek en industrie als een positieve ontwikkeling. Ook noemde zij beiden het particulier grondbezit als de centrale oorzaak van de rampzalige gebreken van de moderne metropool. Maar Howard benutte de nieuwe technieken voor spreiding, en omzeilde het probleem van particulier grondbezit en hoge grondprijzen door zijn tuinsteden op het platteland te situeren. Le Corbusier koos daarin juist voor centralisatie en bracht de productiemiddelen (en dus ook de grond) in handen van arbeiderssyndicaten. (Frieling, 2006, p20-21)

Nederlands bekendste voorbeeld van de verticale tuinstad is de Bijlmermeer. Hier is het gedachtegoed van Le Corbusier en zijn medebedenkers erg goed zichtbaar. Op de begane grond zijn geen doorgaande wegen voor auto's, maar alleen fiets- en brompaden, groenvoorzieningen, recreatiemogelijkheden en bergingen van de flats. Onder de flats op de eerste verdiepingen is maar liefst twaalf kilometer aan binnenstraten gebouwd die de flats met elkaar, de winkelcentra en het openbaar vervoer verbinden. De ruim opgezette parkeergarages zijn zo geplaatst dat het voor iedereen korter lopen is naar een bus of metrohalte dan naar de eigen auto. Voor iedereen was binnen 400 meter een klein winkelcentrum; voor iedereen lag het grote winkelcentrum (de Amsterdamse Poort) op maximaal 800 meter. (Oosterhout, 2007, p20)

